T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

TÜRKİYE'DE EKONOMİK BÜYÜME, ENFLASYON VE İŞSİZLİK ARASINDAKİ İLİŞKİ

Yıldız ÇELİK

Zonguldak 2023

T.C.

ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

TÜRKİYE'DE EKONOMİK BÜYÜME, ENFLASYON VE İŞSİZLİK ARASINDAKİ İLİŞKİ

Hazırlayan
Yıldız ÇELİK

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Volkan BEKTAŞ

Zonguldak 2023

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda ve basımda enstitü tez yazım ve basım yönergesine uygun davranıldığını taahhüt ederim.

Yıldız ÇELİK

03/03/2023

T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün İktisat Anabilim Dalında 195282102004 numaralı Yıldız ÇELİK'in hazırladığı **"Türkiye'de Ekonomik Büyüme, Enflasyon ve İşsizlik Arasındaki İlişki"** başlıklı YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 12/01/2023 Perşembe günü saat 13:30'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezinin onayına OY ÇOKLUĞUYLA / OY BİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Bersu BAHTİYAR
Başkan

Dr. Öğr. Üyesi Volkan BEKTAŞ
(Tez Danışmanı)
Üye

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet AVCI
Üye

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

… /… / 2023
Doçent Dr. Yücel NAMAL
Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum : ZBEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı

Tez Başlığı : Türkiye' de Ekonomik Büyüme, Enflasyon ve İşsizlik Arasındaki İlişki

Tez Yazarı : Yıldız ÇELİK

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Volkan BEKTAŞ

Türü Yılı : Yüksek Lisans Tezi, 2023

Sayfa Adedi : 93

Ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizlik en önemli makroekonomik konular arasında yer almaktadır. İstikrarlı bir ekonomik büyüme, her ülke ekonomisinde olduğu gibi, Türkiye için de temel makroekonomik amaçlardan biridir. İstikrarlı bir ekonomi politikası belirlemek, bunun değerlendirmesini yapabilmek ve bunların sürdürülebilirliğini sağlamak için ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizlik oranları arasındaki ilişkinin tespiti önemlidir. Çünkü söz konusu ilişkiler ne kadar iyi bilinirse, kaynak tahsisi o kadar etkin olacak, dolayısıyla da enflasyon ve işsizlikle mücadele daha başarılı olacağından, daha hızlı ve istikrarlı bir büyüme sağlanabilecektir. Bu çalışmanın amacı Türkiye'de işsizlik, enflasyon ve kişi başı GSYİH arasındaki ilişkiyi 1982-2020 için test etmektir. Bu doğrultuda öncelikle Dickey-Fuller (ADF), Phillips- Perron (PP) birim kök testleri ile değişkenlerin birinci farkları alındıktan sonra durağan hale geldikleri tespit edilmiş, daha sonra Johansen eşbütünleşme testi ile değişkenler arasındaki eş bütünleşme ilişkisi araştırılmış ve Granger nedensellik testi ile nedensellik ilişkisine bakılmıştır. Nedensellik testi sonuçlarına göre; kişi başı GSYİH ile işsizlik ve işsizlikle enflasyon arasında iki yönlü nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. Ayrıca sonuçlar, kişi başı GSYİH ile enflasyon arasında tek yönlü bir ilişkinin varlığını göstermektedir. Son olarak FMOLS, CCR ve DOLS yöntemleriyle uzun dönemli katsayılar hesaplanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Ekonomik büyüme, işsizlik, enflasyon, Granger Nedensellik Analizi.

ABSTRACT

Institution	: ZBEU, Institute of Social Sciences, Department of Economics
Thesis Title	: The Relationship Between Economic Growth, İnflation and Unemployment in Turkey
Thesis Author	: Yıldız ÇELİK
Thesis Adviser	: Assist. Prof. Dr. Volkan BEKTAŞ
Type, Year	: Master's Thesis, 2023
Number of Pages	: 93

Economic growth, inflation and unemployment are among the most important macroeconomic issues. A stable economic growth is one of the main macroeconomic goals for Turkey, as it is for every country's economy. It is important to determine the relationship between economic growth, inflation and unemployment rates in order to determine a stable economic policy, to evaluate it and to ensure its sustainability. If these relations are well known, then resource allocation will be more effective, thus the fight against inflation and unemployment will be more successful, and faster and more stable growth will be achieved. The aim of this study is to examine the relationships between GDP per capita, inflation and unemployment for the period from 1982 to 2020 in Turkey. In the study, first of all, it was investigated whether the series contains a unit root with the augmented Dickey-Fuller (ADF) and Phillips-Perron unit root tests. Then, a cointegration relationship was found between the variables by using the Johansen cointegration test. The causality relationship was investigated with the Granger causality test. According to the results of the causality test; there is a two-way causality relationship between GDP per capita and unemployment, and between unemployment and inflation. In addition, the results show the existence of a one-way relationship between GDP per capita and inflation. Finally, long-term coefficients were calculated with FMOLS, CCR and DOLS methods.

Keywords: Economic growth, unemployment, ınflation, Granger Causality Analysis.

ÖN SÖZ

Tüm ekonomik birimlerce takip edilen, makroekonomik literatüründe önemli sorun haline gelen konuların başında; ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizlik gelmektedir. Ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizlik oranlarındaki değişim ülkelerin ekonomi düzeyine göre değişkenlik göstermektedir.

Birinci Dünya Savaşından sonra artan fiyatlar ve yaşanan krizler ülkelerin ekonomi düzeyinde olumsuz etkilere neden olmuştur. Uygulanan ekonomi politikaları ülke ekonomilerini iyileştirmede bütünlük sağlayamamıştır. Bu çalışmada amaç, Türkiye ekonomisi için ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizlik kavramlarını ve bunlar arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır.

Bana bilimsel araştırma yapma imkânı veren Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesine, bilgi birikimime katkısı olan değerli hocalarıma ve çalışmanın başlangıç aşamasından bitiş aşamasına kadar benden yardımlarını eksik etmeyen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Volkan BEKTAŞ'a sonsuz teşekkür ederim. Ayrıca aldığım kararlara saygı duyarak çalışma süresince yanımda olan eşime çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET……iv
ABSTRACT……v
ÖN SÖZ……vi
İÇİNDEKİLER……vii
TABLOLAR LİSTESİ……x
GRAFİKLER LİSTESİ……xii
KISALTMALAR LİSTESİ……xiii
GİRİŞ……1
1. EKONOMİK BÜYÜME, ENFLASYON VE İŞSİZİLİK……3
1.1. Ekonomik Büyüme……3
1.1.1. Ekonomik Büyüme Modelleri……6
1.1.1.1. Klasik Büyüme Modeli……6
1.1.1.2. Marxist Büyüme Modeli……8
1.1.1.3. Keynes Büyüme Modeli (Harrod-Domar Büyüme Modeli).9
1.1.1.4. Neo-Klasik Büyüme Modeli (Solow Büyüme Modeli).....12
1.1.1.5. İçsel Büyüme Modelleri……15
1.1.1.5.1. Romer Yaklaşımı……15
1.1.1.5.2. Lucas Yaklaşımı……16
1.1.1.5.3. Barro Yaklaşımı……17
1.2. Enflasyon……18
1.2.1. Enflasyon Türleri……20
1.2.1.1. Nedenlerine Göre Enflasyon Türleri……20
1.2.1.1.1. Talep Enflasyonu……20
1.2.1.1.2. Maliyet Enflasyonu……21
1.2.1.1.3. Yapısal (Fiyat) Enflasyonu……22
1.2.1.1.4. Beklenti Enflasyonu ……22
1.2.1.2. Fiyat Artış Oranına Göre Enflasyon Türler……22
1.2.1.2.1. Yüksek (Düz Nala) Enflasyon……23
1.2.1.2.2. Hiperenflasyon……23
1.2.1.2.3. Ilımlı (Sürünen) Enflasyon……24
1.2.1.3. Gelişme Sürecine Göre Enflasyon Türleri……24
1.2.1.3.1. Açık Enflasyon……24
1.2.1.3.2. Gizli Enflasyon……25

1.2.2. Enflasyon Teorileri …….…….…….25
1.2.2.1. Klasik ve Neoklasik Yaklaşımlar ve Paranın Miktar Teorisi……..……....25
1.2.2.2. Keynes Yaklaşımı……...…..27
1.2.2.3. Monetarist Yaklaşım…….28
1.2.2.4. Rasyonel Beklentiler Yaklaşımı…….…….....28
1.2.3. Enflasyonun Ölçülmesi……...…….29
1.2.3.1. Üretici Fiyat Endeksi(ÜFE)…….…..……29
1.2.3.2. Tüketici Fiyat Endeksi(TÜFE)……..30
1.2.3.3. Gayrı Safi Yurtiçi Hasıla(GSYİH)Deflatörü……....30
1.3. İşsizlik…….…..30
1.3.1. İşsizlik Türleri…….…….…...31
1.3.1.1. Açık İşsizlik…….……..……..…..…32
1.3.1.1.1. Arızi (Friksiyonel) İşsizlik…….……32
1.3.1.1.2. Konjonktürel İşsizlik…….…..32
1.3.1.1.3. Mevsimsel İşsizlik……...33
1.3.1.1.4. Teknolojik İşsizlik……...…….……...33
1.3.1.1.5. Yapısal İşsizlik……..…….…….…34
1.3.1.2. Gizli İşsizlik…….…….....35
1.3.2.İşsizlik Teorileri……..…….....35
1.3.2.1. Neo-Klasik İşsizlik Teorisi…….……....35
1.3.2.2. Keynesyen İşsizlik Teorisi…….….....36
1.3.2.3. Yeni İşsizlik Teorileri……..….....…37
1.3.2.3.1. İş Arama Teorisi……...37
1.3.2.3.2. İçeridekiler ve Dışarıdakiler Teorisi……37
1.3.2.3.3. Ücret Etkinliği Teorisi……..38
1.3.3. İşsizliğin Ölçülmesi……...……...…...…..38
2. EKONOMİK BÜYÜME, ENFLASYON VE İŞSİZLİK İLİŞKİSİ…….…..41
2.1. Ekonomik Büyüme ve Enflasyon İlişkisi…….…..…42
2.2. Enflasyon ve İşsizlik İlişkisi……..…43
2.2.1. Phillips Eğrisi……..…44
2.3. Ekonomik Büyüme ve İşsizlik İlişkisi…….....48
2.3.1. Okun Yasası…….…49
2.4. Türkiye'de Ekonomik Büyüme, Enflasyon ve İşsizlik İlişkisi……..51

3. LİTERATÜR TARAMASI VE EKONOMETRİK ANALİZ……...……57

3.1. Literatür Taraması……..57

3.1.1. Ekonomik Büyüme İle Enflasyon Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Çalışmalar……..57

3.1.2. Ekonomik Büyüme İle İşsizlik Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Çalışmalar…….….59

3.1.3. Enflasyon İle İşsizlik Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Çalışmalar…….….60

3.1.4. Ekonomik Büyüme Enflasyon ve İşsizlik Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Çalışmalar……...…61

3.2. Ekonometrik Analiz…….……..…..…..63

3.2.1. Veri Seti……...…63

3.2.2. Birim Kök Testi ve Sonuçları……...…...63

3.2.3. Eşbütünleşme Testi ve Sonuçları……..…...64

3.2.4. Nedensellik Testi ve Sonuçları……..…..65

3.2.5. Uzun Dönemli Katsayıların Tahmini……..…67

SONUÇ……..…...….71

KAYNAKÇA……...76

ÖZ GEÇMİŞ…….…….89

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 3.1: Birim Kök Testi ve Sonuçları…….…..64
Tablo 3.2: Eşbütünleşme Testi ve Sonuçları……..……65
Tablo 3.3: Granger Nedensellik Testi ve Sonuçları……...……66
Tablo 3.4: Model I İçin Uzun Dönemli Katsayılar……67
Tablo 3.5: Model II İçin Uzun Dönemli Katsayılar ……..68
Tablo 3.6: Model III İçin Uzun Dönemli Katsayılar……..……68

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 2.1: Orijinal Phillips Eğrisi……..…...45
Grafik 2.2: Lipsey'in Phillips Eğrisi Yaklaşımı……..…46
Grafik 2.3: Samuelson-Solow'un Phillips Eğrisi Yaklaşımı……..…47
Grafik 2.4: Türkiye 2005-2022 Yılları Tüketici Fiyatı Endeksi, Yıllık % Gösterimi……51
Grafik 2.5: Türkiye 2008-2022 Yılları, İşsizlik Oranları, Yıllık % Gösterimi.....54
Grafik 2.6: Türkiye 1999-2021 GSYİH Oranları Yıllık % Gösterimi……...55

KISALTMALAR LİSTESİ

GSYİH : Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
GSMH : Gayri Safi Milli Hasıla
MB : Merkez Bankası
TCMB : Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TL : Türk Lirası
TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu
TÜFE : Tüketici Fiyat Endeksi
ÜFE : Üretici Fiyat Endeksi

GİRİŞ

Ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizlik en önemli makroekonomik konular arasında yer almaktadır. Sürdürülebilir, istikrarlı bir ekonomik büyümenin sağlanması her ülke ekonomisi için temel makroekonomik amaçlardan biridir. İstikrarlı bir ekonomi politikası belirlemek, bu politikanın değerlendirmesini yapabilmek ve sürdürülebilirliğini sağlamak için ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizlik oranları arasındaki ilişkinin tespiti önemlidir. Bu ilişkiler ne kadar iyi bilinirse, kaynak tahsisi o kadar etkin olacak, dolayısıyla da enflasyon ve işsizlikle mücadele daha başarılı olacağından, daha hızlı ve istikrarlı bir büyüme sağlanabilecektir.

Ekonomik büyüme, milli gelirdeki artışı ifade eder. Ekonomik büyümeyi etkileyen en önemli faktörlerden biri enflasyondur. Yüksek enflasyon, bir taraftan satın alım gücünde azalmaya neden olurken diğer yandan parasını nakit tutan bireylerin servetlerinde azalışa yol açmaktadır. Bunun sonucunda yatırımların finansmanı için oldukça önemli olan yurtiçi tasarruflar azalır ve yatırımların azalmasıyla da büyüme hızı düşer. Düşük oranlı, istikrarlı bir enflasyon oranı ise belirsizlikleri azaltarak yatırımların artmasına ve dolayısıyla da ekonomik büyümeye olumlu katkıda bulunur.

Ekonomik büyüme ile oldukça yakın ilişkili diğer bir kavram ise işsizliktir. İşsizlik, bir ülkede çalışmak isteyip aktif olarak iş arayışında bulunan, cari ücrete razı olmuş ve çalışmak için herhangi bir engeli olmayan bireylerin iş bulamama durumunu ifade etmektedir. İşsizlik kişilerde gelir kaybına yol açarak ekonomik, psikolojik ve sosyolojik olarak olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. Gelir kaybı yaşayan birey sayısında çoğunluğun yaşanması üretim ve tüketim dengesini bozarak büyüme oranlarında düşüşe neden olmaktadır.

Ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkilerin tespit edilmesi, istikrarlı bir ekonomik büyüme konusunda politika yapıcılara yol gösterici olabilir. Bu doğrultuda çalışmanın amacı; Türkiye'de 1982-2020 döneminde ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkiyi incelemektir. Literatürde ekonomik büyüme ile işsizlik ilişkisini, büyüme ile enflasyon ilişkisini ve enflasyon ile işsizlik ilişkisini analiz eden birçok çalışma yer almaktadır.

Ancak Türkiye ekonomisi için, ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizlik ilişkisini bir arada inceleyen çalışmaların yeterli oranda olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla bu çalışmada, literatürdeki diğer çalışmalardan farklı olarak; ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizlik ilişkisi, karşılaştırmalı olarak bir arada incelenmiştir.

Bu amaç doğrultusunda hazırlanan çalışmanın birinci bölümünde, ekonomik büyüme kavramı, ekonomik büyüme modelleri, enflasyon kavramı, enflasyon türleri, enflasyon teorileri, enflasyonun ölçümü, işsizlik kavramı, işsizlik türleri, işsizlik teorileri, işsizliğin ölçümü açıklanacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, ekonomik büyüme ile enflasyon ilişkisi, enflasyon ile işsizlik ilişkisi ve ekonomik büyüme ile işsizlik ilişkisi, Türkiye'de ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizlik ilişkisi incelenecektir.

Çalışmanın sonuncu bölümünde ise literatür taraması yapılarak, sonrasında Türkiye'de kişi başı gayri safi yurt içi hasıla, enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişki analiz edilecektir. Bu doğrultuda öncelikle ADF ve PP testleri ile birim kök testi yapılacaktır. Johansen eşbütünleşme testi ile ilgili değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin olup olmadığı araştırıldıktan sonra Granger nedensellik testi ile değişkenler arasında nedensellik ilişkisi olup olmadığı araştırılacaktır. Analizin son aşamasında ise değişkenler arasındaki uzun dönemli katsayılar FMOLS, DOLS ve CCR yöntemleri kullanılarak üç model ile tahmin edilecektir.

1. EKONOMİK BÜYÜME, ENFLASYON VE İŞSİZLİK

Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin temel hedeflerinden biri istikrarlı bir ekonomik büyümenin sağlanmasıdır. İstikrarlı bir ekonomik büyüme için ekonomik büyüme, işsizlik ve enflasyon arasındaki ilişkilerin bilinmesi gerekmektedir. Bu bölümde ekonomik büyüme kavramına yer verilerek ekonomik büyüme modelleri alt başlıklar halinde incelenmiştir. Daha sonra enflasyon kavramı, enflasyon teorileri, enflasyonun ölçülmesi gibi konular alt başlıkları ile ele alınmış, işsizlik kavramı, işsizlik teorileri ve işsizliğin ölçülmesi gibi konu başlıkları alt başlıklarıyla açıklanmıştır.

1.1. Ekonomik Büyüme

Ekonomik büyüme, bir ülkenin belirli bir dönemde (genellikle 1 yıl içerisinde) ortaya çıkan milli gelirdeki artışı ifade etmektedir (Cinel, 2014, s.15). Bir diğer ifadeyle ekonomik büyüme, bir ülkenin üretim kapasitesinde olan artışı göstermektedir. Ülkelerde üretilecek olan mal ve hizmetlerin bütünü ve bunlarda yaşanacak herhangi bir artış büyümeyi tanımlamaktadır. Ekonomik büyüme, ölçülebilen bir kavramdır ve belli bir oran ile gösterilir. Ayrıca reel GSYH'nin bir önceki yıla oranla artış göstermesi de ekonomik büyüme olarak bilinmektedir (Deniz & Koç, 2019, s.102).

Bir ülke ekonomisindeki büyüme farklı şekillerde oluşabilmektedir. Bunlar; eksik istihdamdan kaynaklı büyüme, tasarruftan kaynaklı büyüme, teknolojinin geliştirilmesi ile büyümedir. Eksik istihdamdan kaynaklanan büyümede, ekonomi eksik istihdam düzeyindedir ve tam istihdam düzeyine ulaştığında üretim artar, böylelikle büyüme gerçekleşmiş olur. Tasarruftan kaynaklanan büyümede, bireyler ve şirketler tasarruflarını artırdığında bu tasarruflarıyla yatırımlara yönelirler, bu da büyümeyi sağlamaktadır. Tam istihdam düzeyinde olan bir ekonomiye, teknolojik yeniliklerin eklenmesi de büyümeyi oluşturacaktır (Fındıkçı, 2019, s. 6).

Ekonomik büyümenin tanımı ve oluşum şekli kadar önemli olan bir diğer konu ise ekonomik büyüme üzerinde uzun dönemde belirleyici olan temel unsurlardır. Bu unsurlar; sermaye birikimi, teknolojik gelişme, nüfus ile işgücü

artışıdır. Sermaye birikimi, bir ülkenin gelişimi için gerekli olan yatırımların sağlanması üzerinde kendini göstermektedir. Yatırımları etkileyen en önemli faktörlerden biri gelir düzeyidir. Çünkü yüksek gelire sahip olan bireyler tasarrufa yönelmektedir. Bu doğrultuda sermaye birikimi, ekonomik büyümede belirleyici unsur olarak temel özellik göstermektedir. Bir diğer belirleyici unsur teknolojik gelişmedir. Üretim için gerekli olan bilgi, teknik ve organizasyonların tümü teknolojiyi oluşturan faktörlerdir. Teknoloji aracılığı ile üretimde daha az girdi ile daha çok çıktı sağlanabilir. Ayrıca teknoloji ile işgücünde ve sermayede tasarruf sağlanır. Nüfus ve işgücü artışı ise üretimi artırarak ekonomik büyümeye olumlu katkılar sağlamaktadır (Güçlüoğlu, 2017, s.5). Ekonomik büyüme üzerinde uzun dönemde belirleyici olan diğer önemli unsurlar ise beşeri ve fiziki sermaye, inovasyon, Ar-Ge harcamaları, ticari açıklık, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve sosyo-kültürel faktörlerdir. Beşeri sermaye, ekonomik faaliyetlerin yürütülmesinde önemli olan, bireylerin sahip olduğu bilgi, beceri ve niteliğin bütünü olarak tanımlanabilmektedir. Dolayısıyla beşeri sermaye, bilginin ön planda olduğu dijital bir ekonomide, eğitim ve öğretim kapsamında girişimleri içererek bireylerdeki bilgi birikimi ve teknik becerileri artırmaya odaklanıp bunların ekonomik büyümeye katkısını ifade etmektedir. Beşeri sermaye yatırımları içerisinde, bireylerin bilgi ve beceri seviyelerini artırmak için katıldıkları eğitimler, işverenlerin iş gücü niteliğini artırmak amacıyla çalışanlara sağladıkları kurumsal eğitimler ve hükümetlerin toplumun sağlık ve eğitim yapısındaki eksikliği gidermek için yaptıkları politikalar yer almaktadır (Gözüküçük, 2020, s.52). Beşeri sermaye bilginin, sermaye malların ve hizmetlerin üretilmesinde gerekli olmaktadır. Bilgi yoğunluğunun üretim sürecinde artması beşeri sermayenin öneminin artmasına katkı sağlamaktadır. Bu durum teknolojinin gelişip yayılmasıyla mümkün olmaktadır. (Teixeira & Natercia, 2004, s. 207). Bir diğer unsur olan inovasyon ise bir organizasyonu değiştirmenin aracıdır. Ayrıca inovasyon dış çevredeki değişikliklere yanıt olabileceği gibi çevreyi etkilemede önleyici eylem olarak da düşünülebilmektedir. Dolayısıyla inovasyon, yeni ürün veya hizmetleri, yeni organizasyon veya idari sistemleri, organizasyon üyelerine ait yeni program ve planları, yeni süreç teknolojisini kapsayacak şekilde ifade edilmektedir (Tecirli, 2022, s. 60). Yenilik oluşturulurken istihdam yaratma kapasitesi ile ekonomi üzerinde sürdürülebilir büyümenin sağlanmasında Ar-Ge faaliyetlerinin etkisi yer almaktadır. Ar-Ge

harcamalarının; yenilik, gelişmişlik düzeyi ve büyüme ile uzun dönemde yakından ilişkisi mevcuttur. Bu bağlamda yeni üretim yöntemleri ile yeni ürünlerin ekonomik büyüme üzerinde özellikle gelişmiş ülkelerde pozitif yönde bir etkiye sahip olduğu bilinmektedir. Ar-Ge harcamaları, teknolojik gelişmelere katkıda bulunarak ülke ekonomilerinde büyümenin görülmesini sağlamaktadır (Ünverdi, 2016, s. 4). Ekonomik büyüme üzerinde uzun dönemde etkili olan bir diğer unsur ticari açıklıktır. Ticari açıklık, ithalat ve ihracatın toplamını göstererek dış ticaret hacminin milli gelire oranını ifade etmektedir. Bu oranın yüksekliği ise o ülkenin ekonomisinin dışa açıklık derecesini belirtmektedir. Dolayısıyla ekonomik büyüme ile ticari açıklık arasında pozitif bir ilişkinin olduğu bilinmektedir (Eser, 2012, s. 12).

Bir ülkede yabancı sermaye yatırımlarının artması ile ekonomide canlılık ve sürdürülebilir büyümenin gerçekleşmesi beklenmektedir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları küreselleşme ile beraber artmaktadır. Böylelikle ülkeler, iç tasarruflarında yetersiz olduğu durumda ihtiyaç duydukları yatırımları dış kaynaklarla temin etmeye çalışarak ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda ülkeler büyüme ve kalkınmayı gerçekleştirmek için de yabancı sermaye yatırımlarına ihtiyaç duymaktadır. Çünkü düşük gelire sahip olan ülkelerin tasarruflarındaki yetersizlik yabancı sermaye yatırımları ile artmaktadır. Bu durum ekonomik büyümeyi sağlayacak kaynağı oluşturmaktadır (Dereli, 2018, s. 146). Son dönemlerde ekonomik büyüme üzerinde uzun dönmemde belirleyici olan bir diğer unsur sosya-kültürel faktörlerdir. Sosya-kültürel faktörler içerisinde güven, en önemli kategoriyi oluşturmaktadır. Çünkü güvenin fiziki sermaye birikimini artırdığı, yeniliği teşvik ettiği, daha zengin bir beşeri sermaye kaynağı oluşturduğu bilinmektedir (Eser, 2012, s. 14). Bazı ekonomilerde bu unsurlar yeterli düzeyde iken bazılarında yeterli düzeyde değildir. Bu unsurların yeterli düzeyde olmadığı ülkelerde büyüme hızı düşüktür. Büyüme hızının düşük olduğu ülkeler ise gelişmemiş ülkelerdir (Mercan, 2017, s. 9).

Ekonomik büyüme ülkelerde işsizliği azaltır, geliri artırır, refah seviyesini yükseltir. Ekonomik büyüme hızı bir ülkede azalırsa, işsizlik artar, kişi başına düşen milli gelir azalır ve yoksulluk artar. Böyle bir durumda ülkenin iktidar sisteminde veya yönetiminde değişiklikler olabilmektedir (Uslu, 2020, s. 102).

Ekonomik büyüme, ekonomi hacmindeki genel artışı belirtir. Bunun için gelişmekte olan ve gelişmiş olan ülkeler için önem arz etmektedir. Ekonomik büyümenin özellikleri şöyledir;

- Büyüme uzun dönemlidir, kısa dönemli yapılan analizler doğru sonuç vermez,

- Reel değerler ile ölçülmektedir. Üretimde ve milli gelirde reel artışı ifade etmektedir,

- Niceldir. Çünkü sayısal olgudur, dinamiktir.

Sonuçları ise şöyledir;

- Sosyal maliyetlerde artış sağlar,

- Toplumsal değişimlerde hızlanma etkisi yaratır,

- Toplumun tüketimini ve fiyat yapısını değiştirir,

- Kent nüfusunda ve kent sayısında artışa yol açar (Kazancıgil, 2019, s. 41).

1.1.1. Ekonomik Büyüme Modelleri

Ekonomik büyüme, içinde bulunduğu döneme ve ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre farklılık göstermektedir. Ekonomik büyüme; toplumun, ülkelerin, ekonomik ve sosyal durumları hakkında bilgi vermektedir. Devlete farklı sorumluluklar yükleyen büyüme teorileri, devleti bazen olumlu bazen de olumsuz sonuçlarla karşı karşıya bırakmaktadır. Çalışmanın bu kısmında ekonomik büyüme modelleri açıklanacaktır.

1.1.1.1. Klasik Büyüme Modeli

Klasik iktisadi düşünce 18. yüzyıl ile 19. yüzyılı kapsamaktadır. Klasik iktisadi düşüncenin temeli, Adam Smith ile ortaya çıkmıştır. Daha sonra Ricardo ile bu düşünce geliştirilmiştir. Bu düşünürler arasında farklı görüşler mevcut olmuştur. Ancak görüşlerde farklılık mevcut olsa da Klasik iktisadi büyümenin oluşumu sağlanmıştır. A. Smith, büyüme konusunda, büyüme ve gelişme problemini temel konu haline getirmiştir. Buna karşılık D. Ricardo ise üretim

faktörlerinin, üretimden aldığı kısmı temel konu edinmiştir (Özsağır, 2008, s. 4). A. Smith, büyüme analizini iki temel etkene bağlayarak oluşturmuştur. Bunlardan ilki; kendiliğinden ortaya çıkan, insanın tercihlerinden ve planlarından bağımsız olan olgudur. İkincisi ise, doğal hürriyetlerin sağlanması için insanın doğasında olan durumu iyileştirme ve problemi çözme yeteneğinin olması gerektiğidir. Smith'e göre, emek üretkenliğini belirleyen iki unsur mevcuttur. Bunlar; iş bölümü ve uzmanlaşmadır. Çalışanların zamanında tasarrufu sağlaması ve kullandıkları aletleri geliştirmeleri ile beceri düzeyleri gelişir. Bu da iş bölümü ile olmaktadır. (Ergün, 2011, s. 50-51).

Smith'in büyüme süreci ise şu şekildedir; ekonomide ilk olarak, fazladan kaynak olmasına karşın düşük sermaye stoku vardır. Bunun sonucunda yüksek kâr oranı oluşmaktadır. Sonrasında sermaye stokunda artış olur ve böylece iş gücü talebi artar. İşgücü talebinin artması sonucunda da ücret artışı olacaktır. Dolayısıyla büyüme, sermaye stokunun ve nüfusun artmasıyla gerçekleşmiş olur (Gökçe, 2007, s. 7). Bir diğer Klasik iktisatçı olan D. Ricardo ise, öncelik olarak mübadelenin önemini belirleyen faktörlere yer vermiştir. Bunlar; ücret, rant ve kârdır. David Ricardo bunların nasıl bölüşülmesi gerektiğini anlatmıştır.

Ricardo'nun büyüme kuramını; tarımda azalan verim, ücretin tunç kanunu ve kâr-rant çekişmesi olarak üç temel unsur oluşturmaktadır. Bunlar; tarımda azalan verim, ücretin tunç kanunu ve kâr-rant çekişmesidir. Ücretler geçimi sağlayacak düzeydedir. Yani işçi kendini tekrardan üretilebilecek seviyededir. Ricardo ücretin temel belirleyicisini, işçinin temel besin kaynağı olarak görmektedir. Bu besin kaynağı ise buğdaydır. Bunu ''*Tahıl Yasası*'' ile desteklemiştir. Tahıl Yasası, buğdayı işçinin temel besin kaynağı yapmaktadır. Bu yasa, buğday ithalinin serbest olması ile buğdayın üretiminin arttığından ve fiyatlarının düşük olmasından bahsetmektedir. Tarımsal üretimin ilk başlangıcını en verimli toprağın üretime açık olması oluşturmaktadır. Nüfus arttığında ise daha az verimli topraklar ekime açılacaktır. Çünkü nüfusun doyurulması gerekmektedir. Üretim de bunun sonucunda artış gösterirken işçinin elinde olan ücret aynı kalmaktadır. Nitekim kârın artması artan toprak ile massedilir. Bu durumda üretim artışı yaşanarak rant kârın hepsini yutmaktadır. Bu durum durağan durum noktasını göstermektedir. Durağan durum noktası, sermaye

birikiminin mevcut olmadığı ve kârın sıfır olduğu noktayı belirtmektedir (Doğan, 2014, s. 367).

Bu teori aynı zamanda ‘’*Ricardo Modeli’’* olarak bilinmektedir. Çünkü teorinin temelini Ricardo oluşturmuştur. Teoriye göre;

- Ekonomi, tam istihdam düzeyinde ve tam rekabet şartlarının mevcut olduğu durumda çalışır.

- İşçiler geçimini ücretle sağlar.

- Üretimin fonksiyonunu da teknolojisini de veriler oluşturur.

- Kârlar, sermaye birikiminde uyaran özellik gösterir.

- Kârların yükselmesi ile tasarruflar ve sermaye birikimi de yükselir.

- Tarımda teknik ilerleyiş yavaşken sanayi kesiminde hızlıdır (Tiryakioğlu, 2006, s. 8-9).

Teoride, Thomas R. Malthus’un iktisadi büyümede ön plana çıkardığı unsurlar; tasarruf artışı, toprakta verimlilik, nüfus artışı ve teknolojik yeniliktir. Bu modelde önemli olan unsuru, ücretlerin artması sonucu nüfusun da artış göstermesi durumu oluşturmaktadır. Ancak günümüzde bu teoriyi geçersiz kılan gelişmeler kaydedilmiştir. Bunlar ise, eğitim oranında artış, sağlık hizmetlerinde olan gelişme, kişi başına düşen gelirde artışın yaşanması, yaşam seviyesindeki gelişme gibi sosyal konularda gelişme yaşanmıştır. Bunun sonucunda ölüm oranlarında düşme, çocuk ölüm oranlarında azalma olmuştur. Bütün bunlar nüfusu artırmıştır. Sonuç olarak bu teori hem deneysel hem de mantıksal olarak geçerli değildir (Aksu, 2014, s. 358).

1.1.1.2. Marksizm Büyüme Teorisi

Bu teori, liberalizme karşı çıkmıştır. Marksizm’in doğması sanayi devrimi sonrası olmuştur. Sanayi devriminden sonra krizlerle sürekli karşılaşma olmuş, ücretli çalışanlar yoksullukla karşı karşıya kalmıştır. İşsizliğin de olduğu bu dönemlerde iktisadi güvensizlik çok fazla yaşanarak, işçinin iş güvenliği yok

olmuştur. Sosyalist eleştirmenler bu dönemlerde kapitalist mülkiyet, iktisadi kriz ve politikalar üzerinde durmuşlardır.

Marksizm'in doğmasında liberalizme olan tepki dışında; bölüşüm, üretim, değer yıkıcı olan kapitalist rekabet de yer almaktadır (Apaydın, 2013, s. 465). Marksizm kapitalist modeli, sermayenin birikimini büyüme olarak kabul görür. Sermayenin kullanılması artık değerin yaratılmasında gereklidir. Sermayenin büyümesi için daha çok artık-değer yaratılmalıdır. Yani sermayenin birikimi artık değerde kapitale dönüşmektedir. Toplam birikimin boyutunda toplam artık değeri yer almaktadır. Toplam artık değer ise, kullanılan emek sayısı ve sömürü haddi ile oluşur. Sömürü haddini artıran üç faktör bulunur. Bunlar; ücret haddinde düşüş, emeğin veriminde artış ve işçiyi daha uzun sürede çalıştırmadır.

Bu kurama göre, emeğin veriminde artışın olması ile artı-değer büyüme gösterir. Böylece birikim artışı olur. Birikim ve sermaye stoku birlikte artarsa emeğin verimi de yükseliş gösterir. Yani birikimle beraber artı-değer artışı yaşanır. Sermaye birikiminin ikinci değişkeni ise artı değerin kapitalistte, tüketim ve birikim arasında olan bölüşümüdür. Marx'a göre kâr haddi, artık-değerin kapitalistin birikim ve tüketim arasında olan bölüşümünü etkilemez. Yatırım dürtüsü faiz haddinde de kârdan da bağımsızdır. Yatırım isteği toplumun yapısı ve kapitalistin psikolojisiyle ilgilidir (Tülüce, 2013, s. 42).

Marksizm'in emek-değer kuramındaki amaçta kapitalizmin aşılması gerektiği vardır. Bu da kapitalistte yer alan kârın kaynağını ve ekonomik artığa el koyma sürecinde siyasal ve toplumsal sonuçlarının bilinmesi ile olmaktadır. Emek-değer kavramı ise, işçi ve işgücünün fiyatının ve değerinin eşit olduğunu varsaymaktadır (Koç, 2014, s. 4).

1.1.1.3. Keynesyen Büyüme Modeli (Harrod-Domar Büyüme Modelleri)

1930'da yaşanan Büyük Buhran sonucunda *''Keynes Ekonomisi''* doğmuştur. Bu görüş, 1960 yılına kadar pek çok ülkenin ekonomisine hâkim olmuştur (Kumcu & Eğilmez, 2005, s. 33). Keynes'e göre, ülkelerin ekonomilerinde yer alan gelir düzeyi ve istihdam talebi oluşturmaktadır. Keynes bu görüşüyle Klasik teoriye karşı çıkmıştır. Bu kuramda, ekonomik durgunluk talep genişlemesi ile atlatılmaktadır. Bu nedenle Keynes, talep genişlemesinin

yatırımlar üzerindeki artışı ile ilgilenmiştir. Diğer taraftan Keynes modeli konjonktürler dalgalanmalar üzerinde durarak eksik istihdam düzeyinde, kısa dönemdeki verilerle tam istihdam düzeyine nasıl ulaşılacağını belirtmektedir. Bu durum Keynes'de amaç haline gelmiştir. Buradan da anlaşılacağı gibi Keynes teorisinde, teknolojik yenilik ve nitelikli emek unsurları yer almaz. Keynes'de durağan dönem, denge noktasına geldikten sonra başlar. Bunun nedeni ise yeni üretim ve yeni ürünlerin olmamasıdır. Son olarak, bu modelde talep ile stoklar erir, stokların erimesi ile yatırımlar artar, yatırımın artması ile büyüme hızlanır ve eksik istihdamda yer alan ekonomi tam istihdama gelir (Aydın, 2016, s. 10).

Keynes'in teorisi genel olarak, kısa dönemdeki denge sorunlarına yer verse de diğer taraftan etkin olan bir büyüme teorisiyle önemli unsuru oluşturmaktadır. Bunu da tasarruf ve yatırım ile gerçekleştirir. Keynes teorisinde yatırımları, talep ve kısa dönemde dengenin nerede olacağını belirten harcama oluşturmaktadır. Ayrıca burada yatırımlar, üretim ile çıktı kapasitesini de gerçekleştirir. Böylelikle kapasite oluşturulurken üretim de artmış olur. Teori, mevcut olan kapasitenin nasıl kullanılacağını, talep yaratıcı özelliği ile belirler (Şiriner & Doğru, 2005, s. 165). Bunlara ilave olarak yatırımları, cari piyasa faiz oranı ve gelecekle ilgili gelir beklentileri de oluşturmaktadır. Harrod da Keynes gibi yatırımların belirlenmesinde talep bekleyişlerine önem vermiştir.

Harrod'un teorik yaklaşımı, yatırımlar ile talep bekleyişleri arasında olan ilişkiyi faiz oranından bağımsız olacak şekilde savunarak, yatırım fonksiyonunda hızlandıran tipi öngörmüştür. Harrod'un bu görüşleri Keynes'den farklılaşmıştır. Modelde üç tür büyüme hızı kullanılmıştır. Bunlar; gerekli büyüme hızı, doğal büyüme hızı ve fiili büyüme hızıdır. Planlanan yatırımları planlanan tasarruflara eşit yapan büyüme hızına, gerekli büyüme hızı adını vermiştir (Aydın, 2016, s. 12). Modelde bir diğer büyüme hızı olan doğal büyüme hızı, sermaye birikimi, teknolojik gelişme, nüfus artışı ve boş zaman/çalışma değişkenlerinin izin vermiş olduğu yüksek büyüme oranıdır (Şen, 2007, s. 26). Dönem sonunda gerçekleşen üretim artışını gösteren büyüme hızına ise fiili büyüme hızı adını vermiştir (Taban, 2014, s. 96).

Harrod-Damar büyüme teorisinin çıkışı ''*Keynes'in Genel Teorisi''* ile olmuştur. Bu model, basit ve statik özellik gösterir. Böyle olmasında ana etken,

üretim potansiyelini etkileyen unsurların zaman içinde değişim göstermemesi olmuştur. Harrod-Domar teorisi; üretim, ekipman ve teknik kapasitede, var olan işgücünde ve pazardaki müşterilerin tüketim alışkanlığında kapasitelerinin değişmediğini kabul görmektedir (Koçak, 2016, s. 37).

Harrod-Domar büyüme teorisinde ekonomik büyüme hızı, sermaye hasıla katsayısı ve marjinal tasarruf oranına bağlıdır. Bunu, üretim, istihdam ve toplam talep arasında ilişkiyi açıklamada kullanmaktadır. Bu büyüme teorisi oran olarak;

$$\frac{\Delta Y}{Y} = \frac{s}{k} \tag{1.1}$$

Şeklinde ifade edilir. Bu büyüme denkleminde, *s* marjinal tasarruf oranını gösterirken *k* ise sermaye hasıla katsayısını göstermektedir. Denklem; büyümenin sermaye hasıla katsayısı ile ters orantılı iken sermayenin marjinal verimi ile doğru orantılıdır. Yani Harrod-Domar büyüme modelinde, büyüme dengeli değildir. Çünkü bu büyüme modelindeki değişkenler birbirlerinden bağımsızdır (Doğan, 2012, s. 15).

Harrod-Domar modeli kullandıkları araçlar ile yatırımlara bakış açısıyla farklılık gösterir. Bu farklılıklar şöyledir;

-Harrod, büyüme oranını, eksik istihdam dengesinden başlayarak tam istihdam dengesine gelecek şekilde incelemiştir. Domar ise, tam istihdam dengesinden başlayarak bunun sürdürülmesini elde edecek büyüme oranını incelemiştir.

-Harrod'un (1939) teorisinde, bugünkü yatırım ve çıktı arasında olan ilişkide temel amacı, Keynes'in hızlandıran katsayısı olmuştur. Doma'nın (1947) teorisi, bugünkü yatırımda gelecek dönemin üretim kapasitesinde oluşturacağı artışı incelerken amacı, Keynes'in çarpan katsayısı mekanizması olmuştur. Her iki modelde ortak nokta şu şekilde anlatılabilir; büyümeyi belirleyen unsurun, teknoloji veri iken sermaye birikiminin olmasıdır. Bir diğer ortak nokta, sermaye ile emeğin birbirleri yerine ikame edilmez olması ve bu nedenle sermaye stokuna yapılacak olan emek ilavesinin üretimi artırmamasıdır. Sonuç olarak bir ekonominin ekonomik büyüme hızının yüksek olması için tasarruf oranının

büyük, sermaye ile hâsıla oranının küçük olması gerektiğidir (Çiftçi, 2015, s. 16-17).

Harrod ve Domar büyüme konusuna önemli katkılar sağlamıştır ancak eleştirilen yönleri de vardır. Bunlar şöyle ifade edilebilir;

- Her iki modelde de hesaplanması zor olan kavramlar vardır. Bunlar; sermaye verimliliği, sermaye hâsıla oranı ve tasarruf eğilimidir.

- Sermaye hâsıla oranı, ekonominin tamamını temsil eder ve bunun dikkate alınması sonucunda yanıltıcı veriler oluşabilmektedir.

- Üretim artışına emek ile teknolojinin katkısı olmaz. Katkısı olan tek etmen sermayedir.

- Sermaye hâsıla oranı kısa dönemde de uzun dönemde de sabittir, teknolojik gelişme yaşanmaz bu da gerçekçi sonuç oluşturmaz (Biçen, 2017, s. 37-38).

1.1.1.4. Neo-Klasik Büyüme Modeli (Solow Büyüme Modeli)

Robert Solow'un büyüme literatürü 1956 yılındaki *''Ekonomik Teorisine Bir Katkı''* çalışmasıyla oluşmuştur. Ancak bazı kaynaklarda model, Slow-Swan olarak geçmiştir. Bunun nedeni ise, aynı yıl içerisinde Trevor Swan'ın yaptığı çalışmasıdır. Bazı kaynaklar da modeli *''Neo-Klasik büyüme modeli''* olarak almıştır. Buradaki neden de modelin üretim fonksiyonudur. Her ne kadar farklı isimlerle adlandırılsa da model, çoğunlukla Solow adıyla geçer. 1987 yılında yaptığı çalışmalarla Solow, Nobel ödülünü almıştır. Solow'un bu çalışmaya yönelmesindeki temel nokta Harrod-Domar modeli olmuştur. Solow, Harrod-Domar modelinde yer alan üretim fonksiyonun dengede sorunlara neden olduğunu, bundan vazgeçilmesi ile kararlı dengenin sağlanacağını savunur. Bunun haricinde diğer durumları uygun kabul eder. Solow modelinde Cobb-Douglas üretim fonksiyonuna yer vermişken, Harro-Domar gibi Leontief üretim fonksiyonuna yer vermemiştir (Ulucak, 2015, s. 27). Cobb-Douglas üretim fonksiyonu uzun dönemlidir ve durağan durum büyüme oranı *''sıfır''* dır. Yani hükümet politikalarının uzun dönemde, iktisadi büyüme üzerinde etkisi zayıftır (Güvercin, 2007, s. 30). Bu modelin varsayımları ise şöyledir;

- Tam rekabet koşulu ekonomide geçerlilik gösterir.

- Bireyler rasyoneldir.

- Ekonomi dışa kapalıdır. Ekonomide devlet harcamaları dikkate alınmaz.

- İkame, üretim faktörleri arasında mümkündür.

- Nüfus artışına göre artan emek faktörü dışsaldır.

- Ekonomide üretilen mal o ülkenin GSYİH' si oluşturur ve homojendir. Aynı zamanda bu mal hem üretilir hem de tüketilir.

- Emek de sermaye de azalan verim kanuna tabidir. Aynı şekilde bunlar üretim fonksiyonunda ölçeğe göre sabit getirilidir (Özden, 2014, s. 29-30).

Cobb–Douglas üretim fonksiyonu ise;

$$Y(t) = K(t)^{\alpha} (A(t) L(t))^{1-\alpha} \quad 0 < \alpha < 1 \tag{1.2}$$

Bu fonksiyonda *t* anında, *Y* hasılayı ifade ederken fonksiyonun karşı tarafındaki *K* fiziksel sermayeyi, *A* teknoloji seviyesini ve *L* emeği ifade etmektedir. Modeldeki *A(t)* değişkeni, üretim fonksiyonuna *''emek artışlı''* veya *''Harrod-nötr''* ifadesini anlatmaktadır. Yani fiziksel sermaye miktarı *(K(t))* aşağıda gösterilen fonksiyonda *n* nüfus artışındaki hızı gösterirken *g* ise teknolojik gelişme hızını göstermektedir. Bu gösterim nüfusun ve teknolojinin dışsal kabul gördüğü ve bunların sabit bir oranda artması varsayımı ile olmaktadır. Bu fonksiyon şöyledir;

$$L(t) = L(0)e^{nt} \tag{1.3}$$

$$A(t) = A(0)e^{gt} \tag{1.4}$$

Cobb–Douglas üretim fonksiyonunda, fiziksel sermaye miktarı *(K(t))* ve emeğin verimliliği *(A(t)*) ile emek miktarı *(L(t))* çarpımına *(A(t) L(t))* bağlı bir şekilde değişme gösterir. Başka bir ifade ile emeğin verimliliğindeki artışa, teknolojik gelişme neden olur. Emeğin verimliliğindeki artışı sağlayan teknolojik gelişmenin, emek miktarındaki nüfus artışı sebebiyle *n* oranında artış gösterdiği

bilinerek değerlendirildiğinde, etkin emeğin $n+g$ oranında büyüdüğü sonucuna varılır (Beşballı, 2013, s.20).

Solow modelinde, sermaye ve emeğin sabit oranda değişmesi, ekonomide olan değişmeyi sermaye faktöründe olan değişmeyle analiz edebilir:

$$L^*(t) = nL(t) \tag{1.5}$$

$$A^*(t) = gA(t) \tag{1.6}$$

Sermaye birikiminin nasıl oluştuğunu sermaye birikimi denklemi açıklamaktadır. Bu denklem, Solow modelinin ikinci denklemini oluşturmaktadır. Denklem şöyle ifade edilir:

$$K^* = sY - \delta K \tag{1.7}$$

Aşınma ve yıpranmalar δK oranında bir azalmaya yol açmaktadır. Her yeni birim sermaye ise, kişi başına etkin sermayede sY oranında artışı sağlamaktadır. Bir diğer taraftan, birim etkin emekte olan $(n+g+\delta)$ oranındaki büyüme de kişi başına etkin sermayenin yıllık $(n+g+\delta)k$ oranında azalmasına neden olmaktadır. Yani kişi başına sermaye birikim denklemi de şöyledir:

$$k^* = K^* /AL - K/(AL)^2 [(AL^*)+(LA^*)] \tag{1.8}$$

$$= K^* /AL - K /ALL^*/L - K /ALA^*/A \tag{1.9}$$

Bu denklem, (1.5), (1.6), (1.7) denklemleri ile oluşmaktadır.

$$k^* = sY - \delta K/AL - kn - kg = s\,Y/AL - \delta k - kn - kg \tag{1.10}$$

$$k^* = sf(k) - (n + g + \delta)k \tag{1.11}$$

$$k^* = sy - (n + g + \delta)k \tag{1.12}$$

Teknoloji modele dâhil edildiğinde $(n + g + \delta)$ terimi, fiili yatırımlar (sy) ve gerekli yatırımların birbirlerine eşit olmasıyla, kişi başına etkin sermaye oranında değişme olmayıp sabit bir değer alarak $(k^* = 0)$ ve k^* ile ifade edilen durağan durum dengesine ulaşılır (Bahtiyar, 2017, s. 30).

Sonuç olarak, Neo-Klasiklerin modelinde dünya ekonomileriyle ilgili gözleme uymayan etmenler yer almaktadır. Bu durum, Barro (1991) ve Romer (1994) araştırmasına göre 20. yüzyılda sermaye ile işgücü oranında artma olmuştur. Ancak, reel faiz haddinde düşünüldüğü kadar azalma olmamıştır. Bunlara ilave olarak ücretlerde yükseliş olmuştur. Sermaye ise durgun kalmış, ücretlerin toplam hasıladaki payı biraz artış göstermiştir. Yani gelişmekte olan ülkelere sermaye çıkışı olmamış, gelişmiş ülkelere ulaşmak için çaba harcanmamıştır. Ayrıca sermaye faiz oranı uluslararası düzeyde aynı kalarak uzun vadede dengeyi sağlamıştır (Günsoy, 2000, s. 166).

1.1.1.5. İçsel Büyüme Modelleri

Bu model 1980'li yıllarda yoğunluk kazanmıştır. Teorilerin çalışmaları Neo-Klasik büyüme teorisine göre oluşturulmuştur. Ancak İçsel büyüme modelinin Klasik büyüme teorisinden ayrılan bazı yönleri vardır. Modele göre büyüme, endojen unsurun ürünüdür ve sisteme dışarıdan etki eden güç yoktur. Bu teorinin temelini, Romer (1986) ile Lucas (1988) yaptıkları çalışmalarla atmışlardır. Modelin ortaya çıkmasındaki neden, büyüme teorilerinde özdeşleşmeyen unsurların olmasıdır (Günsoy, 2000, s. 167-168). Teknoloji faktörü, modelin kabul görülmesinde en önemli özelliği ortaya çıkarmaktadır. Bu modelin geleneksel büyüme modelinden ayrılan tarafını, bilgi ile teknolojinin girdi ve çıktıda farklı şekilde analize gitmesi durumu oluşturmaktadır. Ancak bu teorinin sınıflandırılmasında ve açıklanmasında bazı zorluklar yer almaktadır. Bu zorluklardan ilkini, sınıflandırmada kategorilerin çok çeşitli olması oluştururken, diğerini modelin işleyiş mekanizması için ileri derecede matematik yöntemi gerektirmesi oluşturmaktadır. Bu modelin özelliklerinin uyumlu olduğuna geçmiş verilere bakılarak değil gelecekteki ekonomik verilere bakılarak görülecektir (Yardımcı, 2006, s. 99-100).

1.1.1.5.1. Romer Yaklaşımı

Bu model ekonomik büyümede önemli etkiye sahip olan *''teknolojik değişiklik''* üzerine durur. Teknolojik değişiklik modelde; şirketin yatırım kararını ve kârını amaçlamaktadır. Yapılan araştırmaların kamu destekli olması teknolojik ilerlemede oldukça önemli etkiye sahiptir. Bu modelde bilgi yeniden

kullanılabilir. Bu özellik sayesinde farklı bilgiler oluşur. Maliyet ise burada sadece bir seferlik oluşur ve ek bir maliyete gerek kalmaz. Yani bu da modele avantaj sağlamaktadır. Ayrıca modelde ekonomik karar vericiler, sermaye birikimini, teknolojik ilerleme ile sürdürür. Yani teknolojik ilerleme sermaye birikimini sağlar ve böylece verimlilik artar. Modelde teknoloji faktörü içsel bir parametredir. Çünkü teknolojik ilerleme piyasa teşvikine cevap veren bireylerde rasyonalist etkinlik ile görülür (Taş, 2019, s. 54).

Bu model şirketler için geçerlidir. Bu model sonucunda maliyetler düşer, iş daha iyi öğrenilir ve ürün geliştirilir. Romer modelini oluştururken üç etkiyi önemser. Bunlardan ilkini, ölçek etkisi oluşturmaktadır. Buna göre büyüme oranı ile nüfus doğru orantılıdır. Çünkü daha fazla nüfus demek daha fazla bilgi demektir ve bu bilgi nüfusla genişler. Diğer bir etki ise kamu politikalarıdır. Buna göre, üretim ve yatırım dolaylı olarak etki altındadır. Bilgi, kamu malı olarak düşünüldüğünde, bazı yatırımların yapılması ve planlanması gerekmektedir. Bunları yapanlara gelecek fayda, yatırımların oluşturduğu sosyal faydalardan daha az olacaktır. Yani devlet müdahalesinin gerekli olmadığı yatırımlar verimlilik sağlamayacaktır. Böylece toplumsal faydası olan projelerin kârı olmadığından gerçekleşmesi de olmayacaktır. Sonuncu etki ise örneğin; iki mal ve iki ülke olduğunu düşünelim. Birinin malı ileri teknoloji içerirken diğeri düşük teknoloji içersin. Bu ileri teknoloji içeren ülke A ülkesi, ileri teknoloji içeren ülke B ülkesi olsun. Bu ülkelerde büyüme hızı; A ülkesinde yüksek, B ülkesinde ise düşük olacaktır. Bu model 1991 yılında Yung tarafından ortaya çıkmıştır (Huyrut, 2019, s. 38).

1.1.1.5.2. Lucas Yaklaşımı

Bu yaklaşım, Robert E. Lucas tarafından 1988 yılında geliştirilmiştir. Teori, beşeri sermayeye dayalıdır. Lucas bu teoriyi ilk olarak ortaya koyan kişi olmuştur. Lucas'a göre beşeri sermaye fiziki sermayeden daha önemlidir. Buna göre beşeri sermaye azalan verime konu olmaz. Bir ülkenin beşeri sermayesi güçlü ise ekonomik büyümesi de güçlüdür. Bir ülkenin beşeri sermayesi zayıf ise ekonomik büyümesi de zayıftır. Modelde işgücü ve sermaye ayrı ayrı azalan marjinal verime sahiptir (Gökçen, 2006, s. 34-35). Modelde emek ile beşeri sermayenin bilgi ve beceri bölümü anlatılır. Model, Solow büyüme modelinde açıklanmamış

teknolojik değişkenliğe tamamlayıcılık sağlamıştır. Ayrıca modelde bilgi sürekli olarak yenilenir, yayılır ve genişler. Bilgi dışlanmaz bu nedenle her bir üretici ekonomide beşeri sermayeden ortalama olarak faydalanabilir. Böylece beşeri sermaye, dışsal etkiyi kapsayan üretim faktörüdür (Ulucak, 2015, s. 61-62). Lucas modelinin varsayımları aşağıdaki gibidir;

- Tam rekabet koşulu ekonomide geçerlidir.

- Artan verimler yasası bu modelde geçerlidir.

- Teknolojide ölçeğe göre sabit getiri mevcuttur.

- Ekonomik karar birimleri gelecekteki fiyatlara göre rasyoneldir.

- Solow modelindeki gibi fiziksel sermaye bireylerin tasarrufa yönelmesiyle oluşmaktadır.

- Modelde tek sektör vardır. Reel tüketim bu modelde, kişi başı olup mal cinsindendir (Saraç, 2021, s. 50).

1.1.1.5.3. Barro Yaklaşımı

Barro (1990) tarafından geliştirilen model, ekonomik büyüme, teknoloji ve kamu harcamaları arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Model, rekabetçi piyasa koşullarını ölçeğe göre sabit getiriyle benimsemektedir. Kamu harcamaları vergilerle finanse edilmektedir. Bunun kişi başına büyüme oranında etkisi oldukça önemlidir (Yardımcı, 2006, s. 101). Barro, 1991 yılında yapmış olduğu çalışmada kamu harcamalarını içselleştirmiştir. Bu içselleştirmeyi kamu harcamaları ile ulusal gelir seviyesi arasında ilişkiyle ortaya koymuştur. Bu yaklaşıma göre, kamu harcamaları büyümeyi etkilemektedir. Bu etkilenmeyi GSYİH içerisinde gerçekleştirir. Kamu harcamalarında, ulusal gelir kısmı küçülürse büyüme oranındaki kısım pozitif, büyürse de negatif olmaktadır. Ayrıca bu durum kamu hizmetine olan talebin artmasını da sağlayacaktır (Mahiroğulları, 2009, s. 59).

Bu teoriye göre, kamu kesiminde yaşanan büyüme ekonomik büyümeyi ve etkinliğini azaltır. Kamu faaliyetinde etkin olmayan bir yürütme şekli büyüme üzerinde olumsuz etki yaratır. Ayrıca sistemde verimli olmayan finansal ve mali

yükler de büyüme üzerinde olumsuz etki oluşturur. Sonuç olarak Barro modeli, büyüme oranındaki değişmeyi kamu kesimine bağlar (Altunç, 2011, s. 145-146).

1.2. Enflasyon

Sözlükteki anlamı *''şişme''* olan enflasyon, Latince kökenli bir kelimedir. Enflasyon, bir ekonomideki fiyatların genel seviyesinde olan devamlı artışın normalin üzerinde olması ve buna bağlı ülkedeki paranın iç değerinde düşüşün yaşanması olarak basitçe tanımlanabilmektedir (Turan, 2010, s. 4).

Günlük ekonomik ilişkilerde kullanılan enflasyon kelimesi bir başka tanımıyla ''*genel fiyat seviyesindeki yükselme eğilimi*'' olarak aktarılmaktadır. Tanımda geçen kelimelerin ayrıntısı araştırıldığında tanımın bazı karışıklara neden olduğu bilinmektedir. Bu doğrultuda enflasyon tanımında birinci unsuru, genel fiyat seviyesindeki yükselmenin nasıl bir yolla oluşturulduğu oluşturmaktadır. Bu oluşumda bazı endekslerin kullanımı ve bu endekslerin her birinin sonucunun farklılık göstereceği göz ardı edilmemesi gereken önemli konulardan biridir. Fiyat değişimlerinde oluşan durumlarda belli bir endeksin olması enflasyon olarak nitelendirilmezken bir başka endeksin fiyat artışı göstermesi olasılığı yer almaktadır. Bu endeksler toptan fiyat artış endeksi mi, GSMH zımni fiyat artışı endeksi mi, yoksa geçinme endeksi mi? Bunların bilinmesi önemlidir. Çünkü bunların kullanımı aynı sonuçları vermeyecektir. Enflasyonu tanımlarken diğer önemli olan unsur ise enflasyondaki zaman kavramıdır. Dolayısıyla fiyat yükselişleri zaman olarak belirli bir aralığa karşılık gelmek zorundadır. Bu zaman aralığının seçimi mevsimlik veya arızi olabilmektedir. Bu durum ileriki dönemlerde oluşan herhangi bir fiyat yükselişini enflasyon olarak tanımlama sonucunu oluşturmaktadır. Buradaki karışıklığı önlemek için uzunca bir dönemde oluşan, yani *''devamlı''* veya *''sürekli''* gibi terimlerle fiyat yükselişlerini dikkate almak gerekmektedir. Enflasyon tanımını fiyat yükselişine bağlı olarak tanımlamak da kesinlik bildirmemektedir. Bu durum, fiyat yükselişleri dışında gerçekleşen unsurları da enflasyon tanımına dâhil etmektedir. Bu yüzden fiyat yükselişlerinde önemli unsurların neler olduğunun ve bu yükselişlerin nedenlerinin bilinmesi tanımlamada tamamlayıcı unsurlar arasında yer almaktadır. Bu nedenle enflasyonun ''*genel fiyat seviyesindeki*

hissedilir ölçüde ve sürekli yükseliş'' şeklindeki tanımı daha kapsamlı bir tanım olmaktadır (Uluatam, 1987, s. 285-286).

Enflasyon bir diğer tanımıyla, cari bir fiyat seviyesinde toplam arzın toplam talepten veya reel gelirin parasal gelirden az olması durumu olarak ifade edilmektedir. Enflasyon tanımlamasına, elde edilmesi imkânsız olan gelir düzeyinin ya da harcama büyüklüğünün devam ettirilmesi çabası da dâhildir (Kurnaz, 2009, s. 2).

Enflasyon başka bir tanımla, paranın satın alma gücündeki düşüştür. Enflasyon, aynı zamanda parasal gelirdeki reel çıktının daha yüksek seviyeye ulaşmasıdır. Yani iktisadi grubun gelir düzeyini korumak ve reel gelirinde yükselme yapmak için daha çok parasal gelir talep etmesidir. Enflasyon; bir ülkede birçok iktisadi kavramı doğrudan etkilemektedir. Bu iktisadi kavramlar ise; gelir düzeyi, yatırımcıların karar alma süreçleri, çalışan maaşları ve istihdam düzeyi gibi kavramlardır (Ayvaz Güven & Ayvaz, 2016, s. 242).

Enflasyon tanımını daha iyi anlamak için deflasyon, stagflasyon, dezenflasyon ve son olarak da hiperenflasyon kavramlarını da bilmek gerekmektedir.

Deflasyon; Fiyatlar genel seviyesindeki sürekli olarak düşme şeklinde tanımlanırken aslında enflasyon tanımıyla çelişen ifade taşıdığı görülmektedir. Enflasyon ve deflasyon kıyaslandığında deflasyonun daha kötü sonuçları olduğu bilinmektedir. Buradaki önemli problemin deflasyonun yaşanmasıyla fiyat düşüşünün olması ve gelirin de bunlara bağlı olarak azalmasıdır. Böylece işveren işçinin maaşını ödeme yaparken zorluk yaşayacak, personel istihdamı yetersiz kalacak ve işsiz kalan kişi sayısında artışlar yaşanacaktır. Diğer bir kavram olan dezenflasyon ise fiyatlardaki artışlarda düşüş olması durumunu ifade etmektedir. Enflasyona önlem almak için yapılan çalışmalar dezenflasyonun önemli sebebi olmaktadır. Son olarak bilinmesi gereken kavram olan stagflasyon; yüksek enflasyon ve durgunluğun bir ekonomide aynı zamanda yaşanması durumudur. Buna bir örnek verecek olursak, 1973 yılında yaşanan petrol krizi diyebiliriz. 1973 yılında yaşanan petrol krizi sonucunda enflasyon oranlarında artışlar yaşanmış işsizlik ise bu doğrultuda artış göstermiştir (Aksoy, 2019, s. 3-5).

1.2.1. Enflasyon Türleri

Enflasyon türleri nedenlerine göre, fiyat artış oranlarına göre ve gelişim sürecine göre üçe ayrılmaktadır.

1.2.1.1. Nedenlerine Göre Enflasyon Türleri

Nedenlerine göre olan enflasyon türleri talep enflasyonu, maliyet enflasyonu ve yapısal enflasyondur.

1.2.1.1.1. Talep Enflasyonu

Talep enflasyonu, para arzının yükselişiyle beraber tüketim harcamalarında meydana gelen artışların veya sürekli fiyat yükselmesindeki sebebin toplam talebin arzı aşması ile ortaya çıkması durumudur (Eğilmez & Kumcu, 2009, s. 266).

Bir maldaki fiyat artışı o mala sahip olmamız için daha çok para harcamamıza neden olacaktır. Bu durum ise kişide gelir kaybı yaratacaktır. Sonuç olarak ya tasarruflar azalacaktır ya da gelirin yükselmesi gerekecektir. Bir malın fiyatında artışın olması, yapılan harcamaların artması ve gelirde artış olması gibi durumlar enflasyonda da artış yaşatacaktır. Çünkü tüketicinin elinde paranın daha fazla olması mal ve hizmete olan talebi de artırmaktadır. Yani paraya olan talep para arzından daha az artıyorsa enflasyon oluşacaktır.

Karşılıksız basılan para, piyasalarda para arzında artışa neden olmaktadır. Böylece kişilerin ellerinde artan nakit, tüketim harcamalarını artırmaktadır. Tüketimin artması kolay gerçekleşmektedir. Tüketime bağlı olarak üretim de artış gösterir. Çünkü ekonomide dengenin sağlanabilmesi için bu gereklidir. Üretimin artması için de firmalar, daha fazla işçi alımına veya daha fazla mesai ile işçileri çalıştırmaya ya da firmalar kapasite artırma yoluna giderler. Bu şekilde üretimin artması için yapılan çalışmalar aynı zamanda firmaların maliyetini de artırmaktadır. Artan maliyetleri karşılamak için firmalar fiyat artışına gidecektir. Böyle bir durum yeniden enflasyona neden olacaktır (TCMB, 2004).

Talep enflasyonu Keyneslere göre, ekonomide eksik istihdam söz konusu ise toplam talepte artışın yaşanması üretimde de artışı yaşatacaktır. Üretim artışı ile

de reel milli gelir artış gösterecektir. Eksik istihdam olmayıp da ekonomide tam istihdam varsa bu sefer kaynak yetersizliği olup reel gelirde artış değil fiyatlar genel seviyesinde artış olacaktır. Böylece ekonomide enflasyon olgusu ortaya çıkacaktır. Talep artışının birden çok nedeni vardır. Bu nedenler; kamu harcamaları artışları, özel kesimde talepte hızla yaşanan artışlar, kredi hacminde meydana gelen genişlemeler gibi durumlardır. Bunlar, enflasyonist baskının artmasına yol açacaktır.

Monetarist iktisatçılar, toplam talepteki artışın nedenini para arzında yaşanan genişlemeler olarak kabul görür. Öteki Neo-Klasik iktisatçılar da toplam talepteki artışın nedenini para arzı değişmese de tüketimdeki, kamu harcamalarındaki ve yatırımdaki artışlar olarak kabul görmektedir. Yani talep enflasyonuna yönelik açıklamaların hepsi enflasyonun nedenini toplam talepteki artışlar olarak kabul eder. Farklı olan şey, toplam talebi artıran unsurların neler olduğu fikridir. Çünkü bu konuda anlaşamamaktadırlar. (Turan, 2010, s. 10).

1.2.1.1.2. Maliyet Enflasyonu

Girdi fiyatı, üretilen temel malın ve hizmetin maliyetini etkilemektedir. Girdi fiyatlarında oluşan artışlar, fiyatlar genel seviyesini artırmaktadır ve böylece maliyet enflasyonu oluşmaktadır. Mal ve hizmetin üretimine katılan üretim faktörlerinin artmasıyla alınan şeylerin payları da artış gösterecektir. Ücretler düzeyindeki hammaddenin ve enerji miktarının artması üretilen mal ve hizmetin maliyetine yansıyıp fiyatlar genel seviyesinin artışını sağlayacaktır. Böylece maliyet enflasyonu talep enflasyonuna dönüşerek yeniden maliyet enflasyonunu oluşturacaktır. Buradaki değişimler sürekli fiyatlar genel seviyesini artırarak enflasyonist ortamın devamlılığına neden olacaktır (Birinci, 1989, s. 20-21). Diğer taraftan firmaların yapmış oldukları kârlarda artışa gitmeleri de maliyet enflasyonun artışına sebep olacaktır. Çünkü firmalar kârlarını artırmak için, üretimde sabit bir maliyeti olan; hammadde, emek ve diğer girdilerde farklılıklara giderek maliyet enflasyonunu oluşturacaktır (Ardıç, 2011, s. 191). Maliyet enflasyonuna; bir ülkede yaşanan devalüasyon, faiz hadlerindeki yükseklik, aşırı yüksek olan gümrük vergileri, mali tekeller ve eksik rekabet, toplu sözleşme ile ücretlere yapılan zamlar, dış ticaretin kısıtlanması gibi durumlar da neden olmaktadır (Çiftçi, 2015, s. 66).

1.2.1.1.3. Yapısal (Fiyat) Enflasyon

Bir ekonomide bazı malların fiyatları piyasa tarafından belirlenmeyebilir. Çünkü piyasaların da mevcut şartları vardır. Yani devletin izlemiş olduğu sosyo-ekonomik politikalar veya piyasanın yapısı bu mevcut şartları belirleyen etmenler arasında kendini göstermektedir. Oligopol ve tekel piyasalarda fiyatlar, malları üretmiş olan firmalarla belirlenmektedir. İşletmenin amacı burada gelir elde etmektir.

Devlet; tarım ürünleri olsun, mal ve hizmet sektörü olsun normal bir piyasa fiyatının üzerinde değerlendirme yapar. Bu duruma sosyal ve politik baskılar vesile olabilir. Bundan dolayı üreticiyi korumak amacıyla devlet hareket edecektir. Ürünü piyasa fiyatının üzerinde satan kısım daha yüksek oranlarda kâr sağlamaktadır. Böylece bu kesimin geliri yükselmiş olacak ve talepte artış yaşanacaktır. Burada yaşanan fiyat artışları zincirleme etkisi doğuracaktır. Bu etki, diğer sektörlere yansıyarak ücretlerde artış gösterecektir (Birinci, 1989, s. 21).

1.2.1.1.4. Beklenti Enflasyonu

Yakın bir gelecekte, işverenlerin ve işçilerin beklediği enflasyon türü, beklenti enflasyonu olarak tanımlanmaktadır. Bir ülkede yüksek enflasyonun varlığı, beklentilerin de bu enflasyon sürecinin devam edeceği yönünde olacaktır. Çalışanlar bu durumda ücret artışı talep edeceklerdir. Üreticiler ise çalışanların ücret artışını gerçekleştirip diğer yandan mal ve hizmet fiyatlarını yükseltecektir. Bu durum sadece işçi ve işverende olmayıp finans sektöründe de olacaktır. Finans sektörü, gelecekle ilgili beklentilerde geçmiş verileri konu ederek kredilerin ve yatırım elemanlarının faiz oranlarının tahminini yapacaktır. Mal ve hizmetlerde talebin, üretilmiş olandan fazla olma durumu girdi maliyetlerinin artmasına sebep olacaktır. Böylelikle enflasyonun artacağı beklentisi enflasyonun oluşmasına neden olacaktır (Çiftçi, 2015, s. 68).

1.2.1.2. Fiyat Artış Oranına Göre Enflasyon Türleri

Fiyatların artış oranına göre enflasyonun üç türü mevcuttur. Bunlar yüksek enflasyon, hiperenflasyon ve ılımlı enflasyondur.

1.2.1.2.1. Yüksek Enflasyon

Fiyat artışlarının iki veya üzeri hanelerde olma durumuna yüksek enflasyon denilmektedir. Yüksek enflasyon, aylık enflasyon artışlarında bile çift haneleri göstermektedir. Bu enflasyonun olmasıyla kişiler, geleceğe yönelik olumsuz beklentiler içerisinde olur ve paralarını nakit olarak tutmak istemezler. Bu durum ise ekonominin genel dengesinin sarsılmasına neden olmaktadır. Ayrıca ellerindeki parayı nakit olarak tutmak istemeyen kişiler faiz getirisi yüksek olan değerli kâğıtlara, dayanıklı tüketim mallarına veya gayrimenkullere yatırım yapacaklardır (Dinler, 2005, s. 428).

1.2.1.2.2. Hiperenflasyon

I. Dünya Savaşı birçok olumsuz sonuçlara neden olduğu gibi ekonomik olarak da bozulmalara neden olmuştur. Bu savaş, ekonomik olarak maddi kayıplar yaratmıştır. Bu kayıpların telafisi ise yeniden onarım olmuştur. Bu onarımlar, mali açıklıklara neden olmuştur. Bu durum bazı ülkelerde hiperenflasyonu oluşturmuştur. Hiperenflasyon, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da bazı ülkelerde meydana gelmiştir (Telatar, 2000, s. 460).

Bu enflasyon türüne ''*dörtnala enflasyon''* denilmektedir. Hiperenflasyon, banknot hacminde kontrolsüz artma ile ortaya çıkan enflasyon türüdür. Hiperenflasyonun olması sonucunda para değer kaybeder ve yeni bir para biriminin çıkmasını zorunlu hale getirir. Enflasyon türleri içerisinde en şiddetli olanıdır. Bu enflasyonun varlığı halinde fiyat artışları gün içerisinde bile olabilir. Hipereflansyonun olduğu bir ekonomide bireyler satın aldığı bir malı aynı fiyata alamaz. Böyle bir enflasyonun olması ile para tasarruf aracı olmaktan çıkar, değerini kaybeder. Alışverişler trampaya doğru kayar. Artık antlaşmalar döviz üzerinden veya altın ile yapılır (Yılmaz, 2016, s. 9-10)

Hiperenflasyonun özellikleri ise şöyledir;

- Yüksek olan faiz oranları,

- Nakit tutulan parada reel değerinin değişken olması,

- Kredi hacmi ve banknot hacminin kontrolsüz ve sınırsız olması

- Aylık fiyattaki yükselişlerin emisyon genişlemesinin üzerinde olması

- Paranın dolanım hızındaki yükseliş ve tasarruf değerinin sıfıra yaklaşması durumudur (Çiftçi, 2015, s. 59).

Hiperenflasyonu diğer enflasyon türlerinden ayıran en önemli özellik, piyasadaki işlemlerin ulusal para yerine döviz üzerinden yapılmasıdır. Böylelikle hiperenflasyon, ulusal paranın çöküşüne sebep olmaktadır (Ünsal, 2004, s. 411).

1.2.1.2.3. Ilımlı (Sürünen) Enflasyon

Sürünen enflasyon için kesin bir oran olmasa da zamana ve mekâna bağlı olarak şiddeti değişiklik gösterebilir. Ilımlı enflasyon, enflasyon beklentilerinin oluşmadığı, enflasyon süreçlerinin fiyat artışlarında çok düşük oranlarda kaldığı enflasyon türüdür (Yıldırım, Karaman & Taşdemir, 2016, s. 373).

Ilımlı enflasyon, gelişmekte olan ülkelerde yıllık %6'nın altında çıkan, gelişmiş ülkelerde ise yıllık %4'ün altında olan fiyat artışını ifade eder. Burada yüksek olmayan bir fiyat artışı, halkta paraya olan güveni zedelemez. Böylece halkın tasarruflarını likit olarak bankada tutmasında sakınca görülmediği gibi vadesiz tasarruf hesabında tutmasında da sakınca görülmez (Dinler, 2005, s. 428).

1.2.1.3. Gelişme Sürecine Göre Enflasyon Türleri

Açık enflasyon ve gizli enflasyon, gelişme sürecine göre enflasyon türlerini oluşturmaktadır.

1.2.1.3.1. Açık Enflasyon

Fiyatların yükselmesi ile ortaya çıkan enflasyon türüne açık enflasyon denilmektedir. Bu enflasyona sebep olan etkenlerden biri, fiyatların artması sonucu otoritenin kontrol mekanizmasını sağlayamamasıdır. Diğer sebep olan etken ise maliyetlerdeki artış veya piyasalardaki talep fazlalığıdır. Bu enflasyonun olması durumunda fiyatlar toplu olarak yükseliş gösterir bunun sonucunda enflasyon yayılır. Fiyatlardaki artış ile ülke parası değer kaybeder. Böylece, tüketicilerin mal ve hizmete olan taleplerinde artışlar yaşanır. Taleplerde artışın yaşanması ile işletmeler ürettiklerini tamamen satmayarak stoklama yapacaktır.

Halk ise fiyat artışlarının devamlılık göstereceğini düşünecektir (Künç, 2011, s. 13).

1.2.1.3.2. Gizli Enflasyon

Bu enflasyonun diğer adı baskı altında tutulan enflasyondur. Gizli enflasyon, İkinci Dünya Savaşı sonrasında görülmüştür. Bu enflasyonda, açık enflasyondaki gibi fiyat artışları söz konusu değildir. Gizli enflasyonda talep fazlalığı yer almaktadır. Bu da alacaklar ve buna ilave olarak da likit varlıklarla birikmektedir. Talep fazlalığını hükümet bazı yollarla baskı altında tutmaktadır. Bunlar; fiyatlardaki dondurma, kambiyo kontrolü ve karneleme gibi durumlardır. Oluşan talep fazlalığı, kontrol için baskı altına alınsa da sorun çözüme kavuşmada yetersizlik göstermektedir. Kontrollerin sona ermesi durumu normal hale gelindiğinde oluşacaktır ve böylelikle enflasyonist süreç zaman kaybetmeden başlamış olacaktır (Ceylan & Dikmen, 2012, s. 446).

1.2.2. Enflasyon Teorileri

Enflasyon teorileri; Klasik ve Neo-Klasik yaklaşımlarda Paranın Miktar Teorisi, Keynes Teorisi, Geleneksel Keynesçi Yaklaşımı ve Phillips Eğrisi, Monetarist Yaklaşım, Rasyonel Beklentiler Yaklaşımı olarak bu kısımda araştırılmıştır.

1.2.2.1. Klasik ve Neo-Klasik Yaklaşımlar: Paranın Miktar Teorisi

Klasik ve Neo-Klasik iktisatçılar, 1929 Büyük Kriz yıllarına kadar iktisadi düşünceye egemen olmuşlardır. Bu iktisatçılar, Paranın Miktar Teorisi çerçevesinde enflasyonu değerlendirmişlerdir. Miktar Teorisi 16.yy ortalarında bulunmuştur. Bu teori en uzun ömürlü olan teorilerden biri olmuştur. Teoriyi, Jean Bodin ortaya atmış, teoride kesinlik ise David Ricardo ile kazanılmıştır. Teori, fiyatlar genel düzeyini, dolaşımda olan para miktarı ile belirler. Burada, para miktarı ile fiyatlar genel düzeyi arasında doğru orantı yer almaktadır. Yani teoriye göre, para miktarı ile fiyatlar genel düzeyi aynı yönde ve aynı oranda değişiklik göstermektedir. Bu teoride, paranın buluşması sonucunda paranın değeri veya satın alma gücü düşüş göstermektedir. Sonuç olarak, satın alma gücünde artış olup fiyatlar genel düzeyinde düşme yaşanmaktadır (Aslandoğan, 2005, s. 5).

Miktar Teorisi, para ile fiyatlar arasında olan makroekonomik ilişkiyi ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle teoride paranın değerini ve miktarını satın alma gücü belirlemektedir (Gabaçlı, 2020, s. 51).

Klasik İktisat yaklaşımında, Miktar Teorisi ile ilgili iki farklı görüş yer almaktadır. Bunlar; Fisher ve Cambridge yaklaşımlarıdır. 1897 yılında Mübadele Denklemini ilk olarak Fisher ortaya koymuştur. Mübadele Denklemine Irving Fisher, Miktar Teorisiyle yön vermiştir. Fisher'in, ''*Paranın Satın Alma Gücü''* adındaki eseri 1911 yılında yayımlanmış ve bu eser Mübadele Denklemine şeklini vermiştir. Fisher, fiyatlar genel düzeyi ile para arzı arasında olan doğru yönlü ilişkiyi matematiksel ifade ile ortaya çıkarmıştır (Naci, 2001, s. 14).

Fisher'in ortaya koyduğu Mübadele Denklemi;

$$M.V=P.T \tag{1.13}$$

Bu denklemde, *M*; nominal para arzını, *V;* işlem hızını, *P*; fiyat seviyesini, *T* ise işlem seviyesini belirtmektedir.

Fisher, kısa vadede *T* ve *V'*nin sabit olduğu görüşündedir. Böylelikle para arzında yaşanan artış fiyat seviyesinde de artışa neden olacaktır (Ojaghlou, 2020, s. 115).

Fisher'in Mübadele Denklemi, bireylerin sahip olduğu para miktarının bir kısmını tedavüle sokmadan, ellerinde tuttuğu gerçeğini görmezden gelmiştir. Oysa para miktarında artışın yaşanması ile bireylerin artan kısmı ellerinde tuttuğu ve fiyatların genel düzeyinde değişmenin olmayacağı mümkündür. Marshall olayın bu kısmını dikkate almış ve tutulan para açısından miktar teorisini geliştirmiştir. Bu denklem ise ''*Cambridge Denklemi*'' olarak bilinmektedir. Denklem formülü şöyledir;

$$M_d=k.P.T \tag{1.14}$$

Denklemde; M_d; ekonomideki toplam para talebini, *k,* halkın nominal gelirindeki elde tutulan para oranını, *T,* nihai tüketicilerdeki satış hacmini ve *P* ise nihai satışlardaki ortalama olarak fiyat seviyesini vermektedir.

Klasik Teoriye göre, enflasyonun tek bir nedeni vardır ki o da para arzında olan artışlardır. Bu teoride para otoritesi eğer para arzını kontrol altında tutarsa enflasyonist ortamla karşılaşmaz (Cesur, 2000, s. 20).

1.2.2.2. Keynes Teorisi

Keynes Teorisi, 1930 yılında yaşanan ‘’*Büyük Depresyonla’’* ortaya çıkmıştır. Bu teori, talep yetersizliğine ve işsizlik gibi önemli sorunlara çözüm getirmeye çalışmıştır. Bu çözümü para ve maliye politikaları ile beraber yürütmüştür. Keynes'in teorisinde para talebi, klasiklerin teorisi gibi sabit değildir. Bu teorideki para talebi, faiz oranına ve genel bekleyişlere göre değişme göstermektedir. Keynes teorisine göre para, ihtiyat Saikleri ile sadece yeterli olmayıp spekülasyon saikı ile de talep edilmektedir (Cesur, 2000, s. 23).

Keynes, öncelikle ekonominin kendiliğinden tam istihdam düzeyinde dengeye geleceği düşüncesine karşıdır. Keynes, eksik istihdamın olduğu bir ekonomide para arzında yaşanan değişmelerin fiyatlar genel düzeyinden çok istihdam ve hasılayı etkileyeceği düşüncesini savunmaktadır. Keynes, fiyatlar genel düzeyinin istihdam koşullarına göre belirlenen bir durum olduğunu savunmaktadır. Keynes tam istihdam düzeyinde para miktarındaki değişikliğin fiyatlar genel düzeyini etkileyeceğini söylemektedir (Aslandoğan, 2005, s. 9).

Bu teoride para, spekülatif ve ihtiyat amaçlı talep edilmektedir. Spekülatif amaçlı para talebi faiz oranının istikrarlı fonksiyonuyken, işlem ve ihtiyat amaçlı para talebi ise harcanır gelirin fonksiyonudur. Faiz oranı düşerken spekülatif amaçlı para talebi artış gösterir, faiz oranı yükselirken bunun tam tersi durum yaşanmaktadır. Faiz oranında artışın olması sonucunda, bireyler tahvile yönelip elinde para tutmak istemeyecektir. Bu durumda tahvile olan talep artış gösterecektir. Böylece tahvil fiyatları yükselecek faiz oranı düşecektir. Keynes faiz oranının belli sınırın altına düşmesini önleyen likidite tuzağından bahsetmiştir (Dikilitaş, 2019, s. 19). Parasal ücret katılığı ve eksik istihdamın varlığı durumunda, para miktarında olan değişmelerin fiyatlar genel düzeyinde etkisi mevcuttur. Bu etki, istihdam hacmi ve parasal ücretler üzerinde kendini göstermektedir. Keynes teorisinde fiyatlar genel düzeyi, talep unsuru ve faktör maliyeti tarafından belirlenmektedir. Böylece Keynes'in maliyet yönlü enflasyon

analizinin olduğu ileri sürülmektedir. Keynes'in ''*Treatise on Money''* adlı çalışmasında maliyet itişli enflasyon analizinden bahsetmektedir. Bu çalışmasında Keynes, kâr enflasyonu ve gelir enflasyonu olarak iki tür enflasyonu anlatmaktadır. Kâr enflasyonu; mevcut hâsıla düzeyinde para talebi sonucunda fiyatlar genel düzeyinde artma olması durumudur. Gelir enflasyonu ise; sendikalar arası rekabet sonucu ücret ve fiyatlarda kendiliğinden olan artışla ayırt edilmiş maliyet enflasyonu olarak ifade edilmektedir (Aslandoğan, 2005, s. 11).

1.2.2.3. Monetarist Yaklaşım

Monetarist Yaklaşım; ekonomideki istikrarsızlığın büyük çoğunluğunun parasal kökenli olduğunu savunmaktadır. Bu sebeple de ekonomik sorunun çözümünde para politikası araçları, diğer araçlardan daha önemlidir. Bu yaklaşıma göre, para arzında yaşanan artış, enflasyonun ortaya çıkışına neden olmaktadır. Bundan dolayı Monetaristler, enflasyonu kontrol altına almada para politikasını uygulamaktadırlar. Bunlara göre, para arzında yaşanan artışın durdurulması ile enflasyon kontrol altına alınabilmektedir (Ceylan, 2013, s. 5). Para arzında olan değişmelerde para talebi, para otoritesince bağımsız olmaktadır. Fakat para otoritesince para artış hızlarının sıklıkla değişmesi de istikrarsızlığa neden olmaktadır. Monetaristler bu istikrarsızlığa neden olmamak için para arzındaki artışın, ekonomide yaşanan gelişmelerle orantılı olacak şekilde, belli kademeler doğrultusunda artırılması durumuna önem vermektedirler (Aktan, 2010, s. 171).

1.2.2.4. Rasyonel Beklentiler Yaklaşımı

Bu kuram, enflasyon sorunu ile mücadele eden gelişmiş kuramlardan biri olmuştur. Kurama göre fertler, enflasyona neden olan gelişmelere hemen tepki gösterirse enflasyon süreklilik kazanacaktır. Kuramda; sosyal yatırımların, transfer ödemelerinin ve hükümetin kaynağını belirlemediği ücret artışlarının ekonomide emisyonu artırıcı uygulama içinde yer alması, bireylerde enflasyon beklentisinin artmasına neden olacaktır. Keynes ile Rasyonel Beklentiler Kuramını birbirinden ayıran en önemli özelliklerden biri, rasyonel bekleyişler kurucuların önerdiği Ortodoks politikalarıdır. Bu politikalar ise enflasyonla mücadelede para arzının büyüme oranını, kamu harcamalarının kısıtlanmasını, daha yüksek faiz oranlarını, piyasaya güvenin artmasını ve vergi artırımını

içermektedir. Keynes ise enflasyonla mücadelede, kamu harcamalarının artırılması ve vergi azaltılmasına yer veren politikalarla devletin ekonomiye müdahalesi görüşünü savunmaktadır (Karaçor, 1999, s. 145).

Kurama göre, bireyler ekonomik değişkenleri doğru tahmin etmektedirler. Çünkü rasyonel bireyler, ekonomik değişkenlerle ilgili beklentilerde, elde ettikleri tüm bilgileri tutarlı ve iktisadi bir model ile değerlendirerek oluştururlar. Böylece ekonomik değişkenler bireyler tarafından doğru tahmin edilmektedir. Yani bireyler beklentilerinde yanılgıya düşmemiş olurlar. Burada önemli olan konu ise tahminlerin doğru olmasıdır ve hataların tekrarlanmamasıdır. Bu yönüyle Klasiklerden ayrılmaktadırlar. Çünkü Yeni Klasiklere göre bireyler tahminlerinde hata yapabilmektedir. Buradaki neden ise bireylerin piyasalarla ilgili tam bir bilgiye sahip olmamasıdır (Büyükakın, 1995, s. 50).

1.2.3. Enflasyonun Ölçülmesi

Fiyatlar genel seviyesinin artmasıyla tüketicilerin alım gücü de değişiklik göstermektedir. Bu değişiklikler bir hesaplama yöntemi ile belirlenmeye çalışılır. Bu hesaplama üretim ve tüketime konu olan mal ve hizmetlerde fiyat değişimini belirlemekle olmaktadır. Enflasyon hesaplaması, ülkemizde Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından gerçekleşmektedir. Hesaplama fiyat endeksleri ile olmaktadır. Bu fiyat endeksleri her ülkede aynı değildir. Ancak uluslararası fiyat endekslerinin belirlenmesi için bazı standartlar yer almaktadır. Tüketici ve üretici fiyatları TÜİK tarafından ayrı ayrı hesaplanır. Bu hesaplama yapılırken fiyatlardaki değişimlerin takibi önemlidir. Farklı fiyatlardaki mal ve hizmet grubu hesaplama yöntemini zorlaştırmaktadır (Gedik, 2021, s. 616).

Enflasyon ölçülmesi amacıyla kullanılan endeksler üç gruba ayrılmaktadır. Bunlar; Üretici Fiyat Endeksi (ÜFE), Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) ve Gayrisafi Yurt İçi Hâsıla (GSYİH) Deflatörüdür.

1.2.3.1. Üretici Fiyat Endeksi (ÜFE)

Belirli bir dönem içerisinde, ülke ekonomisinde ve yurt içerisinde satışı olan malların üretici fiyatlarındaki kıyaslamanın yapılarak fiyat değişimini ölçen endeks türüdür. ÜFE, üretici birimlerindeki hareketi ölçmede kullanılmaktadır

(Tarı, Abasız & Pehlivanoğlu, 2012, s. 5). ÜFE'de temel amaç üretici kesimindeki girdi maliyetlerinin ortaya konulmasıdır. ÜFE hesaplanırken temel yıl ağırlıklı endeks veya Laspeyres hesaplama yöntemi kullanılmaktadır. ÜFE; aylık, üç aylık ya da yıllık olarak hesaplanmaktadır (Dikilitaş, 2019, s. 6).

1.2.3.2. Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE)

Ortalama fiyat düzeyindeki tespitte başvurulan endekslerden biridir. TÜFE, tüketici alımını yansıtmakla beraber sabit bir malın ve hizmetin alım maliyetini de yansıtmaktadır. TÜFE, tüketicinin harcaması gereken para miktarını yansıtarak tüketicinin hayat standardını korumaktadır. TÜFE belirlenirken, tüketicinin en çok tercih ederek kullandığı mal ve hizmet öncelikli dikkate alınır. Bunu sıralama ile yapmaktadır. Bu sıralamaya da ürün sepeti denilmektedir. Daha sonra senelik olarak sepete dâhil olan mal ve hizmet bedellerinin nasıl değiştiği tespit edilmektedir (Öksüzler, 2019, s. 12).

1.2.3.3. Gayrı Safi Yurt İçi Hâsıla (GSYİH) Deflatörü

Fiyat değişimlerini ölçmede kullanılır. GSYİH deflatörü, nominal GSYİH'nin reel GSYİH oranıdır. Yani GSYİH Deflatörü, cari yıl ile baz yılı arasında fiyat değişimini ölçen fiyat endeksidir (Dikilitaş, 2019, s. 7).

Nominal GSYİH: Bir dönemin üretimindeki değerini aynı dönemin cari fiyatı ile ölçerken; Reel GSYİH ise, bir dönemin üretimindeki değerini baz alınan yılın sabit fiyatı ile ölçmektedir (Yıldırım, Karaman & Taşdemir, 2016, s. 17).

1.3. İşsizlik

1930 yılından önce işsizlik ekonomik bir sorun olarak görülmemiştir. 1930 yılında tam istihdam, ekonomide yeterli sonuç oluşturmamıştır. Bu dönemde piyasada işsizliğin olabileceği görülmüştür. 1930 yılından önce, 1929 yılında Dünya'da ekonomik kriz yaşanmıştır. İşsizlik bu dönemde bir olgu olarak kabul görmüştür (Karabıyık, 2009, s. 182). İşsizlik, 1980'li yıllarda önemi oldukça artmıştır. Bu dönemde işsizlik, ülkelerin sosyo-ekonomik durumlarına göre sayısal olarak çeşitlilik göstermiş ve çoğu ülkenin de büyük sorunu haline gelmiştir. Dünya ekonomisinde, İşsizlik olgusuna çözümler aranmış, yeni politikalar üretilmiştir. İşsizliğin, doğal işsizlik düzeyine çekilmesi birincil amaç

haline gelmiştir. Bunun en büyük amaç haline getirilmesinde ana etken ise işsizliğin ekonomik, sosyal ve psikolojik açıdan hem kişide hem de toplumda olumsuz etkiler bırakarak sorunlara neden olmasıdır. (Akkaya, 2017, s. 3). Bu duruma ekonomik açıdan bakıldığında, kişide gelir kaybının oluşmasına ve kişinin yoksullaşmasına neden olmaktadır. Yoksullaşan kişide psikolojik sorunlar oluşmuş, kişinin sosyal olarak dışlanmasına yol açmıştır (Aral & Aytaç, 2018, s. 2).

İşsizliğin sözlükteki tanımı ise; belirli bir dönemde ücret karşılığında çalışacak olup da iş bulamayan kişilerdir. Bir kişinin işsiz sayılmasında bazı yazarlar; kişinin iş arayıp da bulamamasını, kişinin işi yapacak güçte olup da iş bulamamasını, işsizliğe ilave olarak eklemektedirler. İşsizlikte akademik amaçlı yapılan çalışmalarda, istatiksel yapılan ölçümlerde ve devletler aracılığı ile bir kişinin işsiz olarak görülmesinde üç ayrı sebepten fikir birliği olmuştur. Bu üç ayrı fikrin de kişide mevcut olmaması, kişinin iş arıyor olması ve çalışmaya hazır olduğu halde işsiz olması, kişinin işsiz sayılmasında önemli nedenleri oluşturmaktadır. İşsizliğin daha kapsamlı tanımı ise, kişinin çalışacak yeterli güçte olup, cari ücrette çalışmayı kabul etmiş olmasına karşılık iş bulamayan bir iş gücü varlığıdır (Bekiroğlu, 2010, s. 44).

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından işsiz tanımı şöyledir:

> *''Referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan kişilerden iş aramak için son dört hafta içinde aktif iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 2 hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan kurumsal olmayan çalışma çağındaki tüm kişiler işsiz nüfusa dahildir.'' (TÜİK, 2022).*

İşsizlik gelişen sanayiden dolayı da ortaya çıkmaktadır. Modern sanayinin en büyük sorunlarından biridir. İşsizlik bireyin hem bedensel hem de zihinsel güçlerinin boş kalması durumudur. İşsizlik, piyasada yeterli istihdam alanının olmamasından kaynaklanır. Böylece çalışma çağındaki birey iş bulamaz boşta kalır ve bu birey işsiz olarak nitelendirilir (Buyrukoğlu & Küpeli, 2021, s. 198).

1.3.1. İşsizlik Türleri

İşsizlik farklı biçimlerde gruplandırılabilir. Bunlar; yaş olgusu, bireyin eğitim durumu, cinsiyet ve etnik köken gibi durumlardır. Ayrıca, meslek, coğrafi

dağılım, işsizliğin nedenleri ve süresi gibi durumlarda bunlara dâhildir (Yıldırım, Karaman & Taşdemir, 2016, s. 362).

1.3.1.1. Açık İşsizlik

Bir kişinin geçimini sağlaması için çalışması gerekmektedir. Açık işsizlik, cari ücreti ve belirli çalışma şartlarını kabul etmiş olmasına karşılık iş bulamama durumuna denilmektedir. Bu işsizlik kendi arasında farklı gruplara ayrılır. Bunlar; arızi işsizlik, konjonktürel işsizlik, mevsimlik işsizlik, teknolojik işsizlik ve yapısal işsizliktir. Bu işsizlik türleri açık işsizlik türleri arasında yer almaktadır (Dost, 2014, s. 9).

1.3.1.1.1. Friksiyonel (Arızi) İşsizlik

Ülkelerin ekonomisi gelişmiş olsun veya olmasın tüm ekonomilerde görülen ve iş gücü piyasasının iyi işlememesinden kaynaklanan işsizlik türüdür. Kişilerin iş bulma konusunda yeterli bilgiye sahip olamaması, farklı yerde iş bulmanın yorucu ve maliyetinin fazla olması nedeniyle iş gücü piyasası iyi işlenmemektedir (Bekiroğlu, 2010, s. 49).

Birbirleriyle ücret konusunda farklı olan iki sektörde işçiler, daima yüksek ücretli sektörü seçip geçişlerini yüksek ücretli sektöre yapacaktır. Bu geçişler sektörler arası ücret dengesi sağlanana kadar devam edecektir. Çalışan bireyler, işler aynı olsa da ücret dışında bazı faktörlerden dolayı da iş arayışına girmektedir. Bu faktörler; çalışılacak işyerindeki fiziki şartlar, işyerinin lokasyonu gibi durumlardır. Kişiler kendilerine daha yüksek ücret teklif edildiğinde veya daha cazip şartlar sunulduğunda mesleki bilgi ve yetenekleri doğrultusunda iş yerlerini değiştirirler. Bunun sonucunda da arızi işsizlik oluşmaktadır (Yıldız, 2014, s. 3).

1.3.1.1.2. Konjonktürel İşsizlik

Ekonomilerin konjonktör dönemleri büyüme ve daralma olarak kendini gösterir. Konjonktör dönemlerin evreleri durgunluk, dip ve tepe olarak bilinmektedir. Konjonktör hareket ve dalgalar bunların sürelerini oluşturmaktadır. Ekonomide yüksek konjonktör ve düşük konjonktör vardır. Yüksek konjonktörlerde, ekonomiler farklı özellikler gösterirken düşük konjonktörde de

farklı özellikler göstermektedir. Paranın değer kazanması, yatırımların arttığı, ekonominin tam istihdama yaklaşması gibi durumların yaşanması yüksek konjonktürdür. Paranın değer kaybettiği ve eksik istihdamın artış gösterdiği durumlar ise düşük konjonktür dönemi olarak bilinmektedir. Ekonomilerde yaşanan bu dönemlerle beraber daralma ve durgunluk dönemleri de vardır. Daralma ve durgunluk dönemi GSMH'de en az altı ay süren dönemlerdir. Bundan daha şiddetli yaşanan dönem ise depresyon veya bunalım dönemi olarak adlandırılmaktadır. Buna göre toplam talepteki daralma üretim fazlasına neden olarak bu doğrultuda oluşan işsizliğe konjonktürel işsizlik denilmektedir (Aydın, 2012, s. 27).

1.3.1.1.3. Mevsimlik İşsizlik

Bu işsizlik doğa koşullarına, mevsimlere göre değişiklik göstermektedir. Mevsimsel işsizlik sanayileşmiş ülkelerde genellikle görülmektedir. Kişiler belirli mevsimlerde işsiz kalırken belirli mevsimlerde de iş yoğunluğu yaşamaktadırlar. Örneğin yaz aylarında turizme, tarıma bağlı iş yükünde yoğunluk olmaktadır. Yaz ayından sonra yoğunluk düşmekte ve çoğu çalışan işsiz kalmaktadır. Mevsimsel işsizlik mevsim dışında da görülmektedir. Bunda kanunca ortaya konulmuş sınırlamalar etkili olmuştur. Buna örnek olarak balık avında çalışan kişiler verilebilir. Balık avına giden kişiler kanunda belirtilen zamanlarda çalışmaktadırlar bu da bireylerin diğer zamanlarda boş kalmasına neden olmaktadır ve mevsimsel işsizlik oluşmaktadır (Kurt, 2005, s. 18).

1.3.1.1.4. Teknolojik İşsizlik

Teknolojik işsizliği, John Maynard Keynes 1930 yılında yayınladığı ''*Torunlarımız İçin Ekonomik Olasılıklar''* makalesinde tanımlamıştır. Böylece bugünkü ekonomiye teknolojik işsizlik kazandırılmıştır. John Maynerd Keynes'e göre teknolojik işsizlik:

> *'' Bazı okurlarımızın henüz adını duymadığı, ancak önümüzdeki yıllarda oldukça fazla duyacakları bir hastalıktan muztaribiz, anlayacağınız teknolojik işsizlik. Bu, emek kullanımımızdan tasarruf etme yollarını keşfetmemizin, emek için yeni kullanım alanları bulma hızımızı geride bırakması sonucu ortaya çıkan işsizlik anlamına gelmektedir.'' (Torun Atış, 2017, s. 5).*

Teknolojik işsizlik bir başka tanımla, üretimde emeğin yerine makinelerin geçmesi durumudur (Bekiroğlu, 2010, s. 51).

Uzun yıllar teknolojik işsizlik tartışılmış ve teknolojinin işsizlik üzerindeki etkisine kötümser bakanlar olduğu gibi iyimser bakanlar da olmuştur. Teknolojik işsizliğe kötümser bakanlardan Marks, yeni teknolojilerin işsizliği azaltması ile çalışanlarda artma olmayacağını savunmuştur. Marks'ın görüşüne göre emeğin yerini sadece sermaye almamakla beraber vasıfsız işçinin yerini de vasıflı işçi almaktadır. Bu durumda bilim adamları, bilgisayar uzmanları, mühendisler daha hızlı iş bulurken, vasıfları teknolojik gelişme olarak yetersiz olan kişiler istihdam olanaklarından mahrum kalmaktadır. Teknolojinin işsizliğe neden olmasına iyimser bakanlar ise, teknolojinin ilk başlarında işsizliğe neden olduğunu ancak teknolojinin gelişmesiyle beraber yeni iş olanaklarının ortaya çıkacağını savunurlar. Bu görüşte olanlar, teknolojik gelişmelere şirketlerin uyum sağlamasıyla varlığını sürdüreceğini, uyum sağlayamadığı zamanda da varlığını sürdüremeyeceğini ve bunun sonucunda istihdamın olumsuz yönde etkileneceğini söylemektedirler (Yıldız, 2014, s. 10).

1.3.1.1.5. Yapısal İşsizlik

Ekonomilerde ortaya çıkan yapısal değişimler işsizliğe neden olur. Buna örnek olarak, mallara yönelik talebin birleşmesiyle emek talebinin yapısında da değişmelerin olması durumu verilebilir. İş gücünde oluşan bu yeni duruma uyum sağlanmaması ile ortaya yeni bir işsizlik çıkacaktır, bu işsizliğe yapısal işsizlik denilmektedir.

Ekonomik büyüme sonucunda emek talebinde değişmeler oluşur. Buna örnek olarak bir bölgedeki emek talebinin artması ile bir başka bölgede azalması durumu verilebilir. Ekonomik gelişmelerin yaşanmasıyla tarım sektöründe çalışan sayısı düşer, sanayi ve hizmet sektöründe artmalar yaşanır, böylece işgücünde kaymalar meydana gelir. Yapısal işsizliğe neden olan bir başka faktör, teknolojik değişimlerdir. Örneğin, bir sektörde kullanılan bol emek yerini zamanla makinelere bırakır böylece işgücü azalır ve yapısal işsizlik oluşur (Yıldırım, Karaman & Taşdemir, 2016, s. 364). Bir takım iktisatçılar yapısal işsizliği teknolojik işsizlik olarak da tanımlamaktadır. Yapısal işsizliği sermaye sahibi olan

bireylerin sınıfsal görüşü, ideolojik tutumu, çıkarları ve bütün bunlara cevap veren ekonomi politikaları oluşturmaktadır. Yapısal işsizliğin önemli özelliği de geçici olmayıp sürekli olmasıdır. Bunun için de bu işsizliğin azaltılması çok zor olmaktadır (Akkaya, 2017, s. 10).

1.3.1.2. Gizli İşsizlik

İşsizliği önlemek için gelişmiş ülkeler işsizlik oranlarına ve işsizliğin ölçülmesine önem vermektedir. İşsiz olan kişiler gerekli kurumlara kaydını yaptırarak işsizliğin oranını belirlemektedir. Ancak gizli işsizlikte böyle bir durum olmamaktadır. Gizli işsizlikte durumlar biraz daha farklı olmaktadır. Bu işsizlikte, İşsiz olması gereken kişiler çalışıyor gibi görünebilmektedir (Yanbaşlı, 2014, s. 12). Bir kısım emek öğesinde çekilme olduğu halde, toplam üretimde herhangi bir değişiklik yaşanmıyorsa bu ekonomik etkinlik alanında gizli işsizlik oluşmuş demektir. Bir ekonomide, organizasyon yetersizliğinin ve üretim kapasitesinin emek öğesi artışına uygun olmayacak şekilde oluşturulması gizli işsizliğin nedenini oluşturmaktadır. Bu işsizlik, gelişmekte olan ülkelerde süreklilik kazanır. Çünkü böyle ülkelerde nüfusun artış hızı sermayenin artış hızından yüksektir (Kanca, 2012, s. 3-4).

Talep daralması kişilerde işsizliğe neden olmaktadır. Bu durumda çalışan birey işsiz kalıp başka alanlarda iş bulmaya yönelecektir. Böylece seçilmiş olan işte verimlilik düşük olacak bunun sonucunda ücretler de düşecektir. Gizli işsizlikte kişi isteyerek iş değiştirmez. Çünkü çalışma şartlarının daha iyi olduğu işlere yapılan tercihler genellikle isteyerek yapılmaktadır (Bozdağlıoğlu, 2008, s. 50).

1.3.2. İşsizlik Teorileri

İşsizlik Teorileri; Neo- Klasik, Keynesyen ve Yeni İşsizlik Teorileri olmak üzere üç başlık halinde incelenmiştir.

1.3.2.1. Neo-Klasik İşsizlik Teorisi

Neo-Klasik yaklaşıma göre, işsizliğin oluşmasının en önemli nedeni, çalışan kesimin, marjinal verimliliklerine benzer şekilde kendilerine sunulan ücreti kabul etmemeleridir (Öksüzler, 2019, s. 36). Neo-Klasik iktisatçılar işsizliğin nedenini

isteğe (iradi) bağlı olduğunu savunmaktadırlar. Çünkü işçiler reel ücretten az olan parasal ücretlerde çalışmayı kabul etmezler. Bu teoriye göre, reel ücretler ile parasal ücretlerin eşit olması gerekmektedir. İstihdamda artışın olması için emeğin marjinal verimliliğine eşit olana kadar parasal ücretin düşürülmesi gerekmektedir (Yazıcı, 2018, s. 36).

Klasik Teoriye göre; doğal işsizlik haricinde herhangi bir işsizlik söz konusu değildir. Bu teoriye göre, ideal işleyen bir piyasada oluşan işsizlik iradi veya geçici işsizliktir. Neo-Klasik yaklaşım, Klasik iktisadın görüşleri doğrultusunda iz sürmektedir. Bu teori tam istihdam doğrultusundadır (Kanyılmaz Polat, 2015, s. 36).

Ülkelerdeki ekonomilerde büyümenin başarılı olmasıyla doğal işsizlik düşük seviyeye inebilir. Kamusal olarak alınan önlemler ise işsizliği azaltmayacaktır. Fiyatların artması ve işten çıkarılma gibi durumlar yatırım oranlarının düşmesi gibi olayların oluşmasına neden olacaktır (Buyrukoğlu & Küpeli, 2021, s. 199). Klasik ve Neo-Klasik görüşte serbest piyasalardaki işsizlik geçici durumdur. Çünkü işsizlik gerçek ücretteki düşüşün önüne geçtiği zaman oluşacaktır. Ancak 1930'lu yıllarda yaşanan ekonomik sorunlardan dolayı tam istihdamın ve geçici işsizliğin olduğu fikrini savunmak olanaksızdır. Ekonomide yaşanan bu duruma cevap ise Keynes'in genel teorisinden gelmiştir (Yıldırım, 2006, s. 10).

1.3.2.2. Keynesyen İşsizlik Teorisi

Bu kuram ile Neo-Klasik iktisadın eksik olduğu, makroekonomik analizi yeniden oluşturmuştur. Neo-Klasik teori ile Keynes teorisinin ilgi alanları farklılık göstermiştir. Neo-Klasik iktisat kaynakların değişimi ile ilgilenmiş Keynes teorisi ise istihdam sorunlarına değinmiştir. Böylece emeğin eksik istihdamı gibi kıt kaynaklardaki sorunlar ele alınmıştır. Yani Keynes ile *''dengesizlik*'' görüşü iktisatçıların gündem konusu haline gelmiştir. Keynes deneysel gözlemlerle teorisini oluşturmuştur. Bu teoriye göre tam istihdam kısa dönemlidir ve serbest piyasa ekonomisi sürekli tam istihdamı sağlamada yeterli olmaz. Keynes teorisinin temel konusu ise *''istek dışı işsiz*'' kavramındaki durumun Klasik teoride açıklanmaması olmuştur (Fisunoğlu & Köksel Tan, 2009, s. 34).

Keynes, Klasik iktisat teorisinde isteğe bağlı oluşan işsizlik görüşüne tepki göstermiştir. Keynes'in teorisi, Klasik yaklaşımın kabul ettiği görüşleri kabul etmemiştir. Klasiklerin görüşlerinin kabul gördüğü dönemlerde emek arzında artış yaşansa da ücret düzeyinde tam istihdam şartları karşılanamamıştır. Böylece iradi olmayan işsizlikte artış olmuştur. Keynes'in yaklaşımı, ekonomik krizlerin yaşanmaması için devletin müdahalesinin olması gerektiğini savunmaktadır. Çünkü para piyasalarının ve finans sektörünün iktisat üzerinde etkisi oldukça yüksektir (Öksüzler, 2019, s. 36). Bu yaklaşıma göre işsizliğin nedeni toplam talepte olan yetersizliktir. Yani kişiler az sayıda mal talep eder ve böylece firmaların da talepleri azalır. Bu teoriye göre işsizlik sorununun giderilmesi için hükümetlerin, mali ve parasal araçlarını kullanması ve genişletici politika uygulaması gerekmektedir (Yazıcı, 2018, s. 37).

1.3.2.3. Yeni İşsizlik Teorileri

Keynesçi görüş, 1960'lı yıllar ile 1973 yılları arasında, işsizlik sorunuyla ilgili açıklamalarda etkili olmuştur. 1973 yılında Petrol Krizi yaşanmış ve bu durum hem sosyal hem de ekonomik olarak olumsuz sorunları beraberinde getirmiştir. Bu dönemde stagflasyon da yaşanmıştır. Bütün bunlar yaşanırken Neo-Klasiklerin ve Keynes'in görüşleri ekonomik sorunlara yeterli cevap verememiştir. Böylece Neo-Klasiklerin ve Keynes'in görüşleri yerine yeni görüşler ortaya atılmıştır. Bu görüşler iş arama teorisi, içerdekiler dışardakiler teorisi ve ücret etkinliği teorisidir (Yazıcı, 2018, s. 38).

1.3.2.3.1. İş Arama Teorisi

Neo-Klasik teorilerin devamı sayılmaktadır. Bu teoriye göre, kişiler kendilerine sunulan iş tekliflerini kabul etmeyerek yeni iş arayışlarını devam ettirmektedirler. Kişilerin iş arayışları uzun olmakta ve böylece kişiler bu arayışta maliyetlerini artırmaktadırlar. Sonuç olarak, iş arayan kişiler ücret beklentisini azaltarak ya işi kabul ederler ya da iş arayışını devam ettirirler. Ancak çoğunluk olarak işe başlama tercih edilmektedir (Öksüzler, 2019, s. 37-38).

1.3.2.3.2. İçerdekiler ve Dışardakiler Teorisi

Bu teoriye göre, içerdekiler ve dışarıdakiler kavramları farklı anlamlar içerir.

İçerdekiler kavramı çalışan kişileri, dışarıdakiler kavramı ise iş arayan kişileri ifade etmektedir. Buna göre çalışan bireyi işten çıkarma durumu maliyetlidir. Bu nedenle firmalar çalışan bireylerle ücret pazarlığı yaparak anlaşma yoluna giderler. Çünkü çalışan bireyi işten çıkarmak, maliyetli olmakla kalmayıp aynı zamanda çalışan bireydeki iş deneyimi ve tecrübesi de kaybedilmektedir. Bu durum da işyerindeki verimliliğin düşmesine neden olmaktadır.

1.3.2.3.3. Ücret Etkinliği Teorisi

Ücret etkinliği teorisi, ücret ile verimlilik arasında doğrudan ilişki kurar. Bu teoride emeğin verimliliğinin düşmemesi için ücretlerde azalmanın olmaması gerekir. Ücret etkinliği teorisine göre, piyasada var olan ücret düzeyinin üstünde olan ücret, gönülsüz işsizliği oluşturmaktadır. Bütün bunların yaşanması emek arzındaki fazlalıktan dolayı ücretlerde düşüş oluşturmaz (Yazıcı, 2018, s. 39).

1.3.3. İşsizliğin Ölçülmesi

İşsizlik, olumsuz etkileri olan bir olgudur. Bu olumsuz etkilerin sonuçlarını ortadan kaldırmak için gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu önlemlerin alınması için birtakım politikalar belirlenmelidir. Bütün bunlar, işsizliğin hesaplanması için önemlidir. Ülkeler işsizliği hesaplarken işsizlik sigortası yaparlar. İşsizlik sigortası, ekonomisi gelişmiş olan ülkelerde görülmektedir. Bununla işsiz olan kişilerin kayıtları tutulmaktadır. Böylece işsizliği ölçmede kolaylık sağlanmış olur. Ayrıca işgücü anketleriyle de emek piyasası belirlenmektedir. Bu da gelişmiş olmayan ekonomilerde görülmektedir. İşgücü anketiyle mevcut veriler geleceğe yönelik hesaplanmaktadır. Böylece bazı tahminler belirlenerek işsizlik hesaplanabilmektedir (Öksüzler, 2019, s. 43). İşgücü piyasasında gelişmeleri takip etmek için istatiki bilgilerde alt yapıyı, istihdamı, eksik istihdamı, iktisaden faal nüfusu bilmek, işsizlik ile ilgili bulguları ortaya çıkaracaktır. İstihdamın ve diğer ekonomi politikalarının yönlendirilmesi için bu veriler önemlidir (Yüceol, 2005, s. 120). İstatiki hesaplamalarda (1.15), (1.16), (1.17), (1.18), (1.19) denklemlerdeki kavram ve oranlar kullanılmaktadır;

$$L=E+U \tag{1.15}$$

Denklem 1.15'te, *L* işgücü olarak adlandırılır. Bu da kuramsal olmayan sivil nüfus çalışanları ile işsizlerin toplamını ifade eder. Denklemdeki *E* ise istihdam edilenlerdir. *U* da işsiz olan ve iş arayan ile aramayanı ifade etmektedir. Buradan da anlaşılacağı gibi kuramsal olmayan nüfusun üçe ayrıldığı görülmektedir. ‘*’Kuramsal olmayan sivil nüfus’’* bir ülkede toplam nüfusun, hapishane, hastane ve kışla gibi ikamet edenlerin haricinde olan kısmın 15 yaş ve üzerindeki bölümünü ifade etmektedir. ‘*’İşgücünde olmayanlar’’* kavramsal olmayan sivil nüfusta iş aramayan ve işsiz olan grubu, sivil nüfusta iş gücünde olmayan kısmı ifade etmektedir. Formül ile şöyle ifade edilir;

İşgücünde Olmayanlar=Kuramsal Olmayan Sivil Nüfus- İşgücü (1.16)

Sivil nüfusta ne kadarlık kısmın çalışmak istediğini kuramsal olmayan sivil nüfus yansıtmaktadır. Buna ise ‘’*iş gücü katılım oranı’’* denilmektedir. Bu da formülle şu şekildedir;

İş Gücü Katılım Oranı=(İş Gücü/Kuramsal Olmayan Sivil Nüfus)x100 (1.17)

Formülde de görüldüğü gibi kuramsal olmayan sivil nüfusta çalışmak isteyende artışın olması işgücü katılım oranında yükselişe yol açmaktadır. İşsizlik ise işsizlik oranıyla ölçülmektedir. Bu ölçümün hesaplanması şöyledir;

İşsizlik Oranı=(İşsizler/İşgücü)x100 (1.18)

İstihdam oranı ise emek piyasası ile ilgili bir kavramdır. Bu da formül ile aşağıdaki gibidir;

İstihdam Oranı (İstihdam Edilenler/Kavramsal Olmayan Sivil Nüfus)x100 şeklindedir (Ünsal, 2007, s. 87-91). (1.19)

Ev kadınları, gücenmiş işçiler işsizlik oranı hesaplamasında işgücüne dâhil edilmezler. Bunun dışında kayıt dışı çalışanlar, kısmi süreli çalışanlar da işgücüne dâhil edilmemektedir. Bütün bunlar işsizlik oranının düşük çıkmasına yol açmaktadır. Sonuç olarak, bunların işsizlik oranına yansıyıp veya yansımadığı yıllardır tartışılır (Deniz & Özcan, 2017, s. 43)

2. EKONOMİK BÜYÜME, ENFLASYON VE İŞSİZLİK İLİŞKİSİ

Ekonomi otoriteri tarafından öncelikli konular arasında ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizlik kavramları yer almaktadır. Gelişmekte olan ülkeler, ekonomi politikalarını belirlerken öncelikli olarak enflasyonun düşük seviyede olmasına ve işsizliğin düşürülmesine önem vermektedirler ve bu doğrultuda ekonomik büyümenin istikrarlı olmasını sağlamaya çalışırlar.

Ekonomik büyümenin enflasyon üzerindeki etkisi göz önüne alındığında, likitedeki artışların oluşturduğu olumsuz sonuçların oldukça fazla olduğu bilinmektedir. Bu durum enflasyonist ortamın oluşmasına zemin hazırladığı gibi azgelişmiş ülke ekonomilerinin büyümesinde problemleri ortaya çıkarmıştır. Ancak emek, sermaye ve teknolojik gelişmelerin bu problemler üzerinde olumlu etkiyi sağladığı görülmüştür. Fisher'e göre politika yapıcılar enflasyonun daha ciddi bir problem oluşturacağına inanmışlardır. Bu bağlamda enflasyonun kontrol altında tutulması gerekliliğine bunun için de işsizliğin giderilmesinde uygun alt yapıların geliştirilmesine vurgu yapmışlardır. Dolayısıyla son dönemlerde toplumda önemli olan sosyal refah ve yüksek yaşam standartlarının sağlanmasında bunların giderilmesi önemlidir (Mohseni & Jouzaryan, 2016, s. 383).

Ekonomisinin tarım ürünlerine bağlı olduğu ihracat ürünlerinde sınırlı olan, denize kıyısı olmayan gelişmekte olan ülkelerde ise teknolojik gelişmelerle beraber dünya pazarında erişimlerinde yapısal olarak zorluklarla karşılaşıldığı görülmektedir. Bazı yazarlar bu konuda karayla çevrili olan ülkelerin zayıf alt yapısı hakkında tartışırken, komşu ülkelerin alt yapısına bağlılığın yani ticari entegresyon anlaşmalarının bu durumda gelişmişliğe olumlu etki edeceğini savunmaktadırlar. Bunun sağlanmasında ise siyasi ilişkilerin önemi oldukça fazladır (Habibjonovich & Mesanza, 2020, s. 13).

Ülke ekonomilerinde enflasyonist dönemler, kişilerdeki satın alma güçlerinin azalmasına, sabit gelirlilerde ise önemli gelir kaybına neden olurken fiyat beklentilerindeki olumsuzluklarda tüketim kararlarının ertelenmeden alınmasına yol açmaktadır. Bu dönem, faiz oranlarındaki yükselişin enflasyonun üzerinde

olması durumunu gerektirmektedir. Enflasyon, reel faizlerin negatif olmasıyla tasarrufların reel değerini azaltmaktadır. Enflasyonist dönemde ulusal paranın değer kaybetmesiyle kişiler paradan kaçarak gelirlerinin bir kısmını tüketime aktaracaktır. Diğer taraftan enflasyonla beraber zenginliği artan bireyler reel sektörlerden ziyade gayrımenkul, altın, döviz gibi daha çok spekülatif amaçlara gelirlerini aktaracaktır. Böylelikle enflasyon ekonomide tasarruf hacmini azaltarak var olan tasarrufları da spekülatif alanlara kaydırarak üretken yataırımda azalmaya neden olurken sonucunda ekonomide büyümenin sağlanamamasına ve işsizlik oranlarında ise artışa neden olmaktadır (Aykırı, 2008, s.50).

Çalışmanın bu bölümünde, ekonomik büyüme ve enflasyon ilişkisi, enflasyon ve işsizlik ilişkisi, ekonomik büyüme ve işsizlik ilişkisi, Türkiye'de ekonomik büyüme, enfasyon ve işsizlik ilişkisi incelenmiştir.

2.1. Ekonomik Büyüme ve Enflasyon İlişkisi

Gelişmiş ülkelerde yüksek büyüme ve yüksek enflasyon İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkmıştır. Enflasyon hızı ve büyüme ilişkisi, Phillips eğrisi yaklaşımıyla, Keynesyen okulun görüşleri doğrultusunda pozitif etki göstermiştir. Enflasyonun ekonomik büyümeyi olumsuz ve olumlu yönde etkileyeceği Keynesyen ve Parasalcı yaklaşıma mensup iktisatçılar tarafından değerlendirilmiştir. Enflasyonun ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkileri şöyledir:

- Enflasyonun, yatırımlar ve büyüme üzerinde olumsuz etkilerini gelecekle ilgili beklentiler oluşturmaktadır.
- Yüksek enflasyon oranının varlığı yanlış sinyallerin olıuşumuna neden olur bu da büyüme ve yatırımları olumsuz etkiler.
- Enflasyon finansal varlıkların değerinin düşmesine yol açar ve bireyler paralarını değerli madenlere veya gayrımenkullere yatırır.
- Enflasyonla ulusal para değer kaybeder ve ihracat olumsuz etkilenir.
-Enflasyon yatırım bankalarını farklı etkiler kaynak dağılımının bozulmasına neden olur.

Enflasyonun ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkileri ise şu şekildedir:

- Enflasyonun artması ile bireylerin ellerinde bulunan servet azalır ve bireyler daha öncesinden tasarrufa yönelir. Tasarrufların artması ile faiz düşer ve yatırımlar artar böylece ekonomik büyüme artış gösterir.

- Enflasyon sermayenin yoğunluğunu artırır, yatırımları finansal sektörden reel sektöre doğru kaydırır. Ekonomik büyüme böylelikle hızlanır.

- Enflasyon döneminde, toplu pazarlıkların zaman alması nominal ücretlerin enflasyona ayak uyduramaması gibi hükümetlerin reel ücretleri düşürme isteği, tasarrufları düşük olan kesimin reel gelirinin azalmasına sebebiyet verirken tasarruf eğilimi yüksek olan kesimin reel gelirinin artmasına sebep olur. Bu durum da ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkiler (Berber & Artan, 2004, s. 2-3).

Ekonomik büyüme ve enflasyon ilikisi, Neo-Klasik modelde, 1963 yılında Mundell tarafından araştırılmıştır. Mundell enflasyonda ve enflasyon bekleyişlerinde yaşanacak artışın kişilerin servetlerinde azalmaya neden olacağı görüşünde olmuştur. Bu azalma ile kişiler, tasarrufa yönelerek eski servetlerine kavuşmak isteyeceklerdir. Bunun sonucunda faiz oranlarında düşme ve yatırımlarda artma oluşarak ekonomik büyüme yükseliş gösterecektir.

1965 yılında Jomes Tobin, ekonomik büyüme ile enflasyon arasındaki ilişkinin pozitif yönde olduğunu savunmakatadır. Tobin, Neo-Klasik ekonomik büyümede parasal faktörleri dikkate almamaktadır. Parasal faktörlerin, sermaye birikimi üzerinde olan etkisinin kısa ve uzun dönemde de geçerli olacağını ortaya koyarak Keynes'in kısa dönemde parasal faktörlerin etkili olduğu görüşüne katılmamaktadır (Saraç, 2009, s. 37).

Bir ekonomide yüksek enflasyonun varlığı; sürdürülebilir ekonomiyi geciktirerek rekabet gücünü düşürmekte, ihracatı pahalı hale getirmektedir. Bu durum ödeme sorunlarının oluşmasına neden olurken, büyüme üzerinde olumsuz etkilere yol açmaktadır. Bu konudaki çoğu çalışma, yüksek enflasyonun ekonomik büyüme üzerinde negatif sonuçları olduğunu ortaya koymaktadır (Çoban & Yussıf, 2017, s. 8).

2.2. Enflasyon ve İşsizlik İlişkisi

Enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkiyi ilk kez 1926' da Irving Fisher ortaya koymuştur. Alban William Phillips' in yaptığı çalışma ise ön plana çıkan çalışma

olmuştur. Fisher' in *''Internetional Labour Review''* de yayınlanan ''*A Statistical Relationship Between Unemployment and Price Changes*'' adlı makalesi işsizlik ile enflasyon oranı arasında ters yönlü ilişkinin varlığını açıklamıştır (Saydam, 2008, s. 13).

İşsizlik ve enflasyon arasındaki ilişki, Phillips eğrisi ile uzun ve kısa dönem olacak şekilde sorgulanmıştır. Phillips eğrisi enflasyonist beklentilerin etkisini göz ardı etmiştir. Nitekim, enflasyon beklentilerinin hesaba katılmasıyla Phillips eğrisi zamanla istikrarlı olmayacaktır. Phillips eğrisi üzerinden alınan bir noktada belirlenen enflasyon oranı bir uyum sürecinden sonra yeni beklenen enflasyon oranına neden olarak Phillips eğrisinin kaymasını sağlayacaktır. Phillips analizi birçok iktisatçı tarafından incelenerek geliştirilmiştir (Uysal & Erdoğan, 2003, 38-39).

2.2.1. Phillips Eğrisi

W. Phillips fiyat değişimi, işsizlik ve üretim düzeyi arasındaki ilişkiyi kuran ilk iktisatçı olmuştur. Phillips, İngiltere ekonomisinde, 1861-1957 yıllarını kapsayan, işsizlik oranı ile parasal ücretlerdeki değişim oranı arasında ilişkiyi incelemiştir. Phillips eğrisi parasal ücretlerde olan değişim oranı ile işsizlik oranı arsında meydana gelen ters yönlü etkileşimi açıklamaktadır.

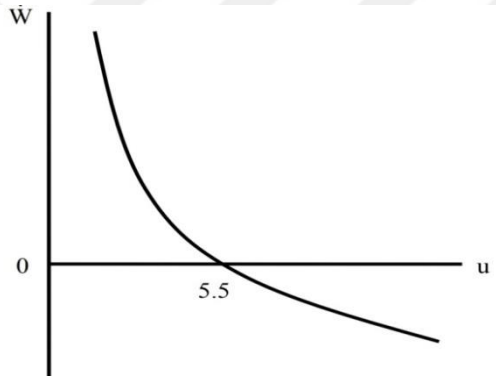
A. W. Phillips, emeğin fiyatını, parasal ücretlerdeki değişim oranında oluşturacağı etken olarak kabul görmektedir. Buradaki önemli etken, emeğe yönelik talep artması durumunda ücretlerin de artış göstereceği, emeğe yönelik talep azaldığı durumda ise ücretlerin de düşüş göstereceğidir. Ama buradaki düşüş yavaş gerçekleşmektedir. Phillips hipotezinde, ücret hadleri değişme oranı ile işsizlik oranı arasında olan ilişkiyi doğrusal kabul etmemektedir. Çünkü Keynes'in görüşünde de olduğu gibi ücretler aşağı yönde yapışkandır. İşsizlikteki değişme oranı ise parasal ücretlerdeki değişim oranını belirlemede bir diğer unsuru oluşturmaktadır. Hayat pahalılığı ile ücretler arasında olan etkileşimi araştıran Phillips perakende fiyatlarında olan değişmenin parasal ücret oranına etki yapacağını ifade etmektedir (Bilman, 2008, s.6-7).

Diğer taraftan Phillips, bazı dönemlerde ücretlerde oluşan değişimin işsizlik oranında oluşan değişimden daha fazla olduğunu savunmuştur. Phillips'i bu

görüşe götüren neden ise çalışmanın yapıldığı yıllar itibariyle ithal mal fiyatlarında ortaya çıkan aşırı değerlenmeler olmuştur. Bu doğrultuda ithal mal fiyatlarındaki artışın %13,5 gibi bir limit değerle gösterildiğini ve bunun aşılmasıyla söz konusu durumun ortaya çıkacağını matematiksel yollarla ifade etmiştir (Phillips, 1958, s. 298-299).

Orijinal Phillips eğrisi, işsizlik oranı ile parasal ücretlerdeki değişim oranını herhangi bir işsizlik düzeyinde, ters yönlü ilişki içerisinde ifade etmektedir (Dikilitaş, 2019, s. 21). Grafik 2.1'e göre; *U,* yatay eksende yer alıp işsizlik oranını, *W* dikey eksende yer alıp parasal ücretlerdeki değişim oranını göstermektedir.

Grafik 2.1: Orijinal Phillips Eğrisi

Kaynak: B. Tahir, (2008). Phillips Eğrisi: *Yarım Yüzyıldır Bitmeyen Tartışma. İ. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,* 0(39), 133-159.

Phillips eğrisinin doğrusal olmayan ve yatay ekseni belli noktada kesen şekli iki özellik belirlemektedir. Bunlardan ilki, işsizlik oranı friksiyonel düzeydeyken (%5.5) parasal ücretlerde değişmenin yaşanmayacağıdır. İkincisi ise, parasal ücretlerde yer alan değişim oranı, işsizlik oranı düştüğünde daha hızlı olurken, işsizlik oranı artarken yavaş olmasıdır (Phillips, 1958, s.290). Phillips eğrisine Lipsey'in çalışmaları da teorik temel kazandırmıştır.

Lipsey'in çalışmasını, emek piyasasında bulunan talep fazlalığı oluşturmuştur. Bu çalışma kısaca iki şekilde açıklanabilmektedir;

- İşsizlik oranı ile parasal ücret ilişkisi negatiftir. Yani Lipsey de Phillips'in çalışmasındaki gibi işsizlik oranı ile parasal ücretler arasındaki ilişkiyi negatif

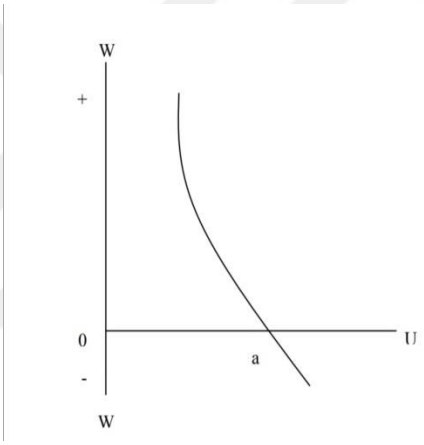
yönlü ve istatiksel olarak önemli görmüştür.

- Yaşam standartları ile ücretlerdeki değişim oranını istatiksel olarak anlamlı bulmaktadır. Ancak bunlar arasında ilişkinin çok zayıf olduğunu saptamıştır (Lipsey 1960, s.12).

- Phillips'in ithal mal fiyatlarında oluşacak herhangi bir artışın sonucunda parasal ücretin ve yaşam maliyetinin ortaya atıldığı %13,5 gibi bir değere bağlı olma durumu da incelenmiştir.

Lipsey'in Phillips eğrisi yaklaşımı grafik 2.2'de gösterildiği gibidir.

Grafik 2.2: Lipsey'in Phillips Eğrisi Yaklaşımı

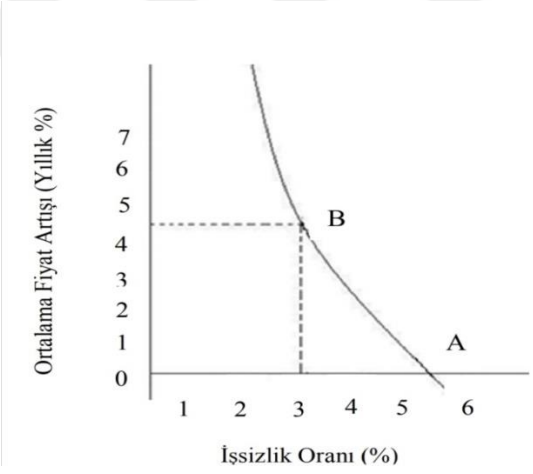
Kaynak: T. Mert, (2010). *İşsizlik ve Enflasyon Arasındaki İlişkilerin Analizi: G8 Ülkeleri Üzerine Uygulama.* Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

A.W. Phillips'in geliştirdiği Phillips eğrisini, iki yıl sonra Paul Somuelson ve Robert Solow tekrar çizmiştir. Phillips eğrisi, işsizlik oranı ile parasal ücretlerdeki değişim oranını konu almaktadır. Samuelson ve Solow tarafından çizilen Phillips eğrisi ise, işsizlik oranı ile enflasyon oranı arasındaki ilişkiyi konu almaktadır. Bu dönüşümün mantığı ise şöyle olmuştur; Phillips, işsizlik oranı düştüğünde parasal ücretlerin daha hızlı düştüğünü, işsizlik oranı arttığında parasal ücretlerin yavaş artış gösterdiğini söylemektedir. Samuelson ve Solow ise işsizlik oranında düşüşün olması durumunda ortalama fiyat seviyesinde yükselişin olduğunu, işsizlik oranında yükselişin olması ile ortalama fiyat seviyesinin düşüş göstereceğini ifade etmişlerdir (Bayrak & Kanca, 2013, s. 100). 1960 yılında

Samuelson ve Solow'un yaptıkları çalışmalar uzun dönem sorgulanmıştır. Bunların bulguları kısa dönem üzerinde çok durmuştur (Yıldırım, 2020, s. 26). Samuelson ve Solow; işsizlik oranı ile enflasyon oranı arasında kısa dönemde mevcut olan özelliklerin uzun dönemde de aynı olacağını düşünmenin doğru olmadığına değinmişlerdir. Yakın bir gelecekte uygulanacak politikaların aşağı ve yukarı yönlü kaymalara neden olacağı da değindikleri konular arasında yer almaktadır. Buradan da anlaşılacağı gibi işsizlik oranının daha yüksek veya daha düşük olmasıyla fiyat istikrarı korunabilmektedir (Akkuş, 2012, s. 109).

Grafik 2.3'te dönüştürülmüş Phillips eğrisi verilmektedir. Şekle göre A noktası yatay eksende yer alıp fiyat istikrarını gösterir. Buna göre, fiyat istikrarının oluşması için ABD ekonomisinde, parasal ücretin yıllık olarak %2.5 gibi bir orandan fazla olmaması gerekmektedir. Bu artışın sağlanması için de işsizlik seviyesinin %5.6 olması gerekmektedir. Bunları ise şekilde B noktası vermektedir (Solow & Samuelson, 1960, s.192-193).

Grafik 2.3: Samuelson-Solow' un Phillips Eğrisi Yaklaşımı

Kaynak: T. Mert, (2010). *İşsizlik ve Enflasyon Arasındaki İlişkilerin Analizi: G8 Ülkeleri Üzerine Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Phillips eğrisinin kısa dönemde istikrarlı olmadığını hatta uzun dönemde bile işsizlik ve enflasyon arasında ters yönlü ilişkinin mevcut olmadığını Friedman ve Phelps ileri sürmüştür. Friedman ve Phelps enflasyon oranındaki yükselişi, beklenen enflasyon oranının yükselmesiyle ilişkilendirmektedir. Yani Phillips eğrisinin yukarı doğru kayması enflasyon oranındaki beklentilere bağlı

olmaktadır. Böylece kısa dönem için istikrar sağlanmayacaktır. Uzun dönemde ise doğal işsizlik oranı sebebiyle işsizlik ve enflasyon arasında negatif yönde bağlantı olmayacaktır (Yıldırım, 2020, s. 27).

1960 yılında enflasyon ile işsizlik arasındaki ilişkiyi açıklayan Phillips eğrisi zamanla zayıflama göstermiştir. NAIRU ise bu zayıflayan ilişkiyi günümüz ekonomilerinde nasıl olduğunu açıklamaya yardımcı olmuştur (Saydam, 2008, s.58). NAIRU kavramı, Yeni Keynesçi iktisatçılar tarafından, uzun dönem işsizlik oranınını tanımlamada *''doğal oran''* yerine kullanılmıştır. Bu kavramı, ilk olarak James Tobin tarafından, 1980 yılında yayımlanan *''Stabilization Policy Ten Years After''* adlı makaleyle *''Doğal İşsizlik Oranı''* kavramını açıklamak için ifade edilmiştir (Saydam, 2008, s.56). Bu bilgiler ışığında, işsizlik NAIRU'nün altında ise enflasyonun yükseleceği, işsizlik NAIRU'nün üzerinde ise enflasyonun düşeceği beklenmektedir. Enflasyonu istikrarlı olan ülkelerde NAIRU, politika yapıcılar aracılığı ile kullanılmaktadır. Bu kullanım şöyledir:

- NAIRU de sapmalar varsa, ekonomide enflasyonist bir baskı vardır, üretim açığı tahmin edilebilir.

- NAIRU ile bazen emek piyasasındaki gevşeklik ve işsizliğin konjktrüel olan unsurları tahmin edilebilmektedir (Saydam, 2008, s.58).

2.3. Ekonomik Büyüme ve İşsizlik İlişkisi

İşsizlik, Türkiye'de bireyi ve toplumu olumsuz etkileyen sosyo-ekonomik sorundur. İşsizliği azaltmak için 1980 sonrası ülkemizde sanayileşme politikaları uygulanmıştır. Bunlar işsizlik ve büyümede önemli değişmelere yol açmıştır. Dışa açık politikaların uygulanması sonucunda yatırım ve üretim azalmış, ihracatta beklentilerin altında artış olmuş, işsizlik ve ithalat ise artmıştır. Bu süreçte dış ticaret açığı oluşmuş ekonomik büyümede düşme yaşanmıştır. Daha sonra 2001 Krizi yaşanmış, bu kriz sonrası ihracat artmış, faizler düşmüş, kamu borçları azalmış, ekonomik büyüme artmış enflasyon oranı ise düşme göstermiştir. Ancak işsizlikte olumlu gelişmeler olmamıştır. Ekonomik büyüme yaşanırken işsizlikte düşme olmuyorsa bunun birden çok nedeni vardır. Bu nedenlerden en önemlisi bir ülkeye giren sıcak para girişidir. Sıcak para girişi, döviz kurunun azalmasına neden olurken ithalatı özendirmektedir. Böylelikle cari işlemler açığında

genişlemeler meydana gelmektedir. Bu süreçte yurt içinde katma değeri düşük sektöre (otomotiv ve tüketim malları gibi) üretim artışı ve ihracatın yoğunlaşması istihdam artışlarını sınırlar ve işsizlik bir sorun olarak kalmaya devam eder. Birbirleriyle ilişkisi yokmuş gibi görünen işsizlik ve cari açık birbirlerine bağlı sorun olarak oluşur (Takım, 2010, s. 3).

İstihdam yaratmayan büyüme olgusu sadece Türkiye'ye yönelik bir unsur değildir. İstihdam yaratmayan büyüme, dış borçla finanse edilen spekülatif büyüme ve sıcak para hareketleri, kapasite kulanım oranlarında olan artış ile igili de olabilmektedir (Muratoğlu, 2011, s.28).

Ekonomik büyüme ile işsizlik arasında olan ilişkilendirmeyi ilk inceleyen Arthur Okun'dur. Bu yüzden de literatürde Okun yasası olarak ifade edilmektedir (Uslu, 2020, s.103).

2.3.1. Okun Yasası

1962 yılında A. Okun'un yaptığı çalışmalar ile oluşan Okun yasası, işsizlik oranı ile büyüme oranı arasında ters yönlü bağlantının varlığını anlatmaktadır. Bu çalışma Amerika Birleşik Devleti ekonomisine yönelik olmuştur. Çalışma, işsizlik oranı ile ekonomik büyüme oranı analizini içermektedir. Buradaki çalışmayı, üçer aylık olacak şekilde, 1947 ile 1960 yıllarını kapsayan veriler oluşturmuştur. Çalışma sonucunda, büyüme oranının yükselmesine ve işsizlik oranının düşmesine ulaşılmıştır. İşsizlik oranında yükselmelerin olduğu dönemlerde büyüme oranında düşmelerin olduğu gözlenmiştir. İşsizlik oranında düşmelerin olduğu dönemlerde büyüme oranlarında yükselişlerin olduğu görülmüştür (Yüksel & Oktar, 2017, s. 325). A. Okun'un incelemiş olduğu ilişkilerin teorik temelini, artan işgücündeki daha fazla hizmet ve mal oluştururken amacını da bir ülkenin ekonomisinde kullanılan emek miktarı oluşturur. Emek miktarı, üretim amacıyla kullanılır. Çalışmanın bir diğer amacı ise işsizlik oranları kullanımının analizini basitleştirmektir. Okun denklemleri, ampirik bir konum gibi kabul görür. Bu denklemler işsizlik oranındaki verilerin çıktı farkına dönüştürülmesinde kullanılmaktadır (Demirgil, 2010, s. 140).

A. Okun *"Potantial GNP: It's Measurement and Signiticance"* adlı çalışması, potansiyel çıktıyı, yani ABD ekonomisinde tam istihdam koşulunda ne

kadarlık üretimin olacağını bulmaya yönelik olmuştur. Buna göre buradaki potansiyel çıktı düzeyi, arz ile ilgili bir kavram olmuştur. Bu da üretim kapasitesindeki ölçüyü belirlemektedir. Potansiyel çıktı ise sınırsız olan toplam talepteki üretimin ölçüsü değildir. Kısa dönem için, enflasyonist baskı altında olan bir ekonomi daha üretken olsa da maksimum istihdamı ve üretim şeklini bazı durumlar kısıtlayabilir. Bu durumlar; fiyat istikrarı, sosyal hedefler, serbest piyasa şeklidir. Ekonomilerde olan tam istihdam hedefini enflasyonist baskı olmaksızın oluşturan maksimum üretim şeklidir (Pekçağlayan, 2020, s. 7). A. M. Okun çalışmasındaki bu ilişki denklem olarak şu şekildedir;

$$\Delta U_t = -0.5*(\Delta Y_t / Y_{t-1} - 2.25) + \varepsilon_t \qquad (2.1)$$

Bu denklemde; U ile işsizlik oranı, Y ile reel çıktı seviyesi, ε_t ile hata tahmini ve *''-0.5''* ile Okun katsayısı ifade edilir. Yani buradaki katsayı, büyüme oranında olan değişmenin işsizlik oranını nasıl etkileyeceğini anlatır. Buna göre, büyüme oranında belli bir trendin üstünde olan her %1'lik artış, işsizlik oranında %0.5 azalmaya neden olmaktadır (Yüksel & Oktar, 2017, s. 325). Ancak bu ilişkinin Amerika gibi nüfus artış hızı düşük olan ülkelerde geçerlilik gösterirken, Asya ve Afrika gibi dünyanın diğer geri kalmış ülkelerinde geçerli olmasının kesinlik göstermeyeceğinin de dikkate alınması gerekmektedir (Yaşar, 2008, s.28).

Ekonomik büyüme ile işsizlik arasında negatif ilişkilendirmeye vurgu yapan Arthur Okun yasasına göre *''Seviyeler Formu''* olarak bilinen ilişki ise şöyledir:

$$U_t - U^* = Q(Y_t - Y^{*)} \qquad (2.2)$$

Denklem 2.2'de, U_t işsizlik oranını, Y reel GSYİH'nın logaritmasını göstermektedir. U^* tam istihdamı, Y^* potansiyel çıktıyı göstermektedir (Lancaster & Tulip, 2015, s. 13-14).

Bu çalışmada Okun, iş gücüne katılım, verimlilik ve çalışma süresi gibi durumları dikkate alarak işsizlik ve potansiyel hasıla arasında ters yönde ilişkinin varlığına ulaşmıştır. Okun, fiili hasıla potansiyel hasıladan saparsa işsizlik oranı

bu durumdan nasıl etkilenir kısmını incelemiştir. Okun bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

$$U=U^{*}-\beta\ (y-y^{*}/y^{*})\ ya\ da\ U-U^{*} = {}^{*}-\beta\ (y-y^{*}/y^{*}) \quad (2.3)$$

Denklem 2.3'te y fiili reel hasılayı ifade ederken β katsayısı ise ABD ekonomisi için 0.3 olarak tahmin edilmiştir. Fiili hasıla, potansiyel hasıladan % 1 büyük olursa fiili işsizlik oranı doğal işsizlik oranının % 0.3 altında olması durumudur. İşsizlik oranındaki değişme ile potansiyel hasıla ve büyüme hızları arasında olan ilişki aşağıdaki gibidir.

$$\Delta U = {}^{*}-\beta\ (y-y^{*}) \quad (2.4)$$

Denklem 2.4'te, β katsayısı farklı ekonomilerde veya aynı ekonomide olup farklı dönemlerde değişiklik gösterebilmektedir. Okun yasası hesaplanırken zorlukla karşılaşılsa da hasılanın büyüme oranını işsizlik oranına dönüştürürken kolay bir yöntem sağlamaktadır (Uslu, 2016, s. 61-62).

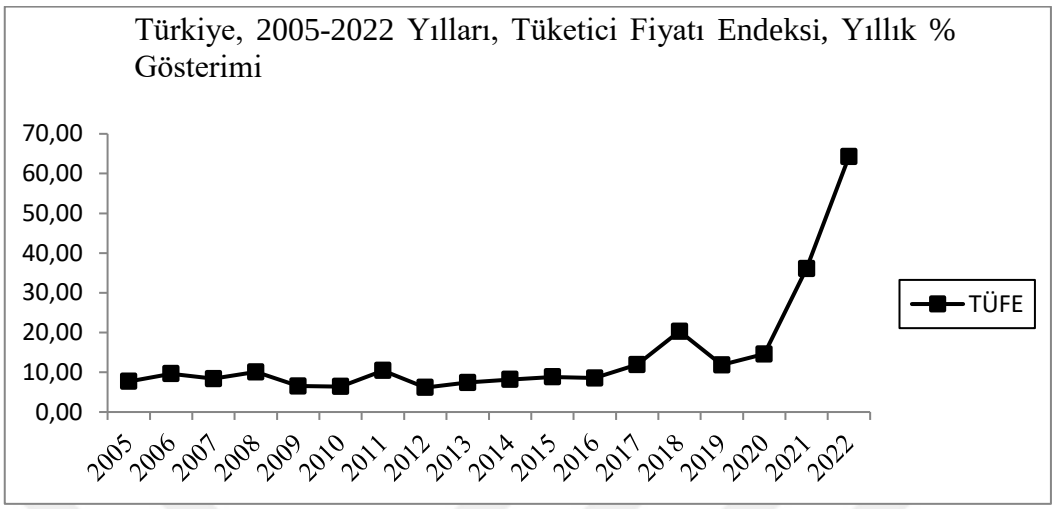
Okun tarafından ortaya çıkan ilişkiyi, Keynesyen bakış açısıyla açıklamak kolaydır. Firmalar, toplam talepteki değişmelerden dolayı üretim planlarını değiştirirler. Böylece iş gücü talepleri değişir ve bu durumdan işsizlik oranları etkilenmiş olur. Keynesyenler böyle bir dezavantajı istenildiği gibi yapmaya çalışmışlardır. Sonuçta, nominal fiyatların ve reel ücretlerin katılığına ulaşmışlardır. Böylelikle fiyat ayarlamaları hızlı gerçekleşmemiş olacaktır (Pekçağlayan, 2020, s. 60).

2.4. Türkiye'de Ekonomik Büyüme, Enfasyon ve İşsizlik İlişkisi

Ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkinin incelendiği bu çalışmada, ilk olarak geçmişten bu güne önemli sorun olan enflasyonun nasıl bir etki yarattığına bakılmıştır.

Grafik 2.4'te, Türkiye'nin 2005-2022 yılları arasındaki TÜFE oranlarını yıllık % olarak vermektedir. Grafik 2.4'ün sonuçlarına göre, 2006 yılında enflasyonun yükselişe geçmesinde altın, gıda, uluslararası petrol ve tütün fiyatlarındaki artış etkili olmuştur.

Grafik 2.4: Türkiye 2005-2022 Yılları, Tüketici Fiyatı Endeksi, Yıllık % Gösterimi

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası [TCMB]. (2022) Ocak 19, 2023 tarihinde https://www.tcmb.gov.tr adresinden alındı.

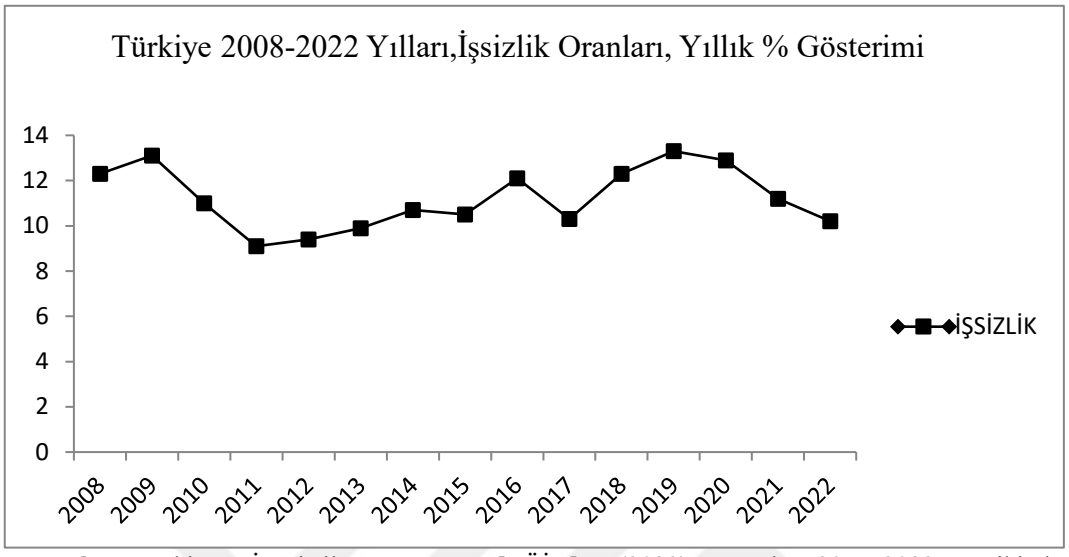
2008 yılında 2007 yılına oranla TÜFE'de artış yaşanmıştır. Bunun en önemli nedeni 2008 Krizi olmuştur. Bu dönemde gıda, enerji ve diğer emtia fiyatlarındaki artış enflasyon üzerinde yukarı yönde baskı oluşturmuştur. Dönem içerisinde kuraklığın yaşanması da enerji fiyatlarında artışa neden olmuş ve enflasyon %10,06 çıkmıştır. 2009 yılına gelindiğinde enflasyon oranlarında düşüş yaşanmıştır. Buradaki en önemli etken toplam talepteki daralma ve emtia fiyatlarındaki düşmedir. Emtia fiyatlarındaki düşme alt kalemde yer alan enerji ve gıda sektöründe de düşmeleri beraberinde getirmiştir. Ayrıca talep koşullarına bağlı mal ve hizmet fiyatlarında düşmelere de neden olmuştur. 2009 yılında iç talebi canlandırıcı mali tedbirler için yapılan geçici vergi indirimleri temel mal ve hizmet grupları fiyatları üzerinde olumlu etkiler yaratarak bu dönemde enflasyon oranlarının düşmesini sağlayan bir diğer etkeni oluşturmuştur. 2010 yılında ise krizin etkileri hafiflemiş, üretim ise canlanmıştır. Daha sonra Merkez Bankası (MB), piyasadaki likiditeyi azaltarak çıkış stratejisini uygulamıştır. Ayrıca Merkez Bankası zorunlu karşılık oranlarını da artırmıştır (Ermişoğlu, 2011, s. 25-26). Bu nedenle 2010 yılı enflasyon oranı % 6,40 olmuştur. 2010 yılındaki enflasyon oranın, 2009 yılına oranla düşük olması ise 2008 Krizinin etkisinin ortadan yavaşça kalktığını göstermektedir. 2011 yılında ise TÜFE %10,45 oranında çıkmıştır. Bunun temel nedeni Türk lirasındaki değer kaybın temel mal fiyatlarındaki alt gruplara yansıması olmuştur. 2011 yılından sonra 2012 yılında,

TÜFE oranlarında azalış olmuş, bu oran %6,16 çıkmıştır. 2014 yılında ise Kur Krizi yaşanmıştır. Kur Krizinin yaşanmasına rağmen petrol fiyatlarında düşmenin olması enflasyonun tek haneli kalmasını sağlamıştır. 2017 yılına oranla 2018 yıllında TÜFE oranı artış gösterip %20,30 çıkmıştır. 2019 yılına kadar olan son 2 yıl içerisindeki enflasyon artışlarının ise birden çok nedeni yer almaktadır. Bu nedenlerden biri Brunson Krizi olmuştur. Bu kriz, iki ülke (ABD-Türkiye) arasında gergin dönemlerin yaşanmasına neden olmuştur. Kriz, ABD'li olan evanjalist rahibin serbest kalması sonucunda çözüme kavuşulmuştur. Diğer bir neden ise, 2018 yılında görülen kur krizidir. TCMB'nin faizi zamana yayması, swap gibi araçlara yer vermesi de TÜFE üzerinde olumsuz etkilere yol açabilmektedir. Bu olasılık grafikte 2018 yılındaki TÜFE artışında görülmektedir. TÜFE üzerinde olumsuz etkiye neden olan Swap, finansal olarak '*'takas, değiş-tokuş*'' gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Swap, iki taraf arasında yapılan bir sözleşmedir. Bu sözleşme için belirli bir vade, farklı para birimleri ve bütün bunları belirleyen belirli bir faizin olması gerekmektedir. 2019 yılında 2018 yılına oranla enflasyonda düşme olmuştur. Bunda; enerji, hizmet, temel mal ve gıdadaki fiyat düşüşleri etkili olmuş ancak enflasyon oranı tek haneli olmayıp iki haneli kalmıştır. 2020 yılında ise TÜFE %14,60 çıkmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda 2020 yılında, çift haneli enflasyona sahip 20 ülke arasında Türkiye, 15. sırayı almıştır. Bunun olmasında döviz kurlarının etkisi oldukça yüksektir. 2021 ve 2022 yıllarında ise, TÜFE oranında çok hızlı bir yükseliş olduğu Grafik 2.4'te görülmektedir. Bu yükselişin de söz konusu dönemler için birden çok nedeni mevcuttur. Bu nedenlerden en önemlisini Rusya Ukrayna arasındaki çatışmaların devam etmesi oluşturmuştur. Çatışma, Euro Bölgesinde enerji tedarikine ilişkin kaygıların artmasına yol açmıştır. Dolayısıyla maliyet kaynaklı enflasyon bu durumda artma göstermiştir. Aynı zamanda bu savaş, Türkiye'ye yönelik sermaye akımlarının gerilemesine de yol açmıştır. Temel gıda, emtia, akaryakıt ve enerji fiyatlarındaki artışlar da 2022 yılındaki enflasyon oranının %64,27 oranında çıkmasına yol açan diğer nedenleri oluşturmaktadır.

Türkiye'nin yıllık % işsizlik oranlarını, 2008-2022 yılları itibariyle Grafik 2.5'te göstermektedir. Bunun sonuçlarına göre, 2008 yılından sonra 2009 yılında işsizlik artış göstererek %13,1 oranında olduğu görülmektedir. Bunun nedeni ise, 2008 Krizi olmuştur. Bu kriz sonucunda çoğu işyeri kapanmıştır. Kapanan

işyerinde çalışanlar işsiz kalmıştır. Çoğu işyeri ise çalışanların ücretlerini veremez hale gelmiştir. Böylece işveren, işçi çıkarma yoluna gitmiştir.

Grafik 2.5: Türkiye 2008-2022 Yılları, İşsizlik Oranları Yıllık % Gösterimi

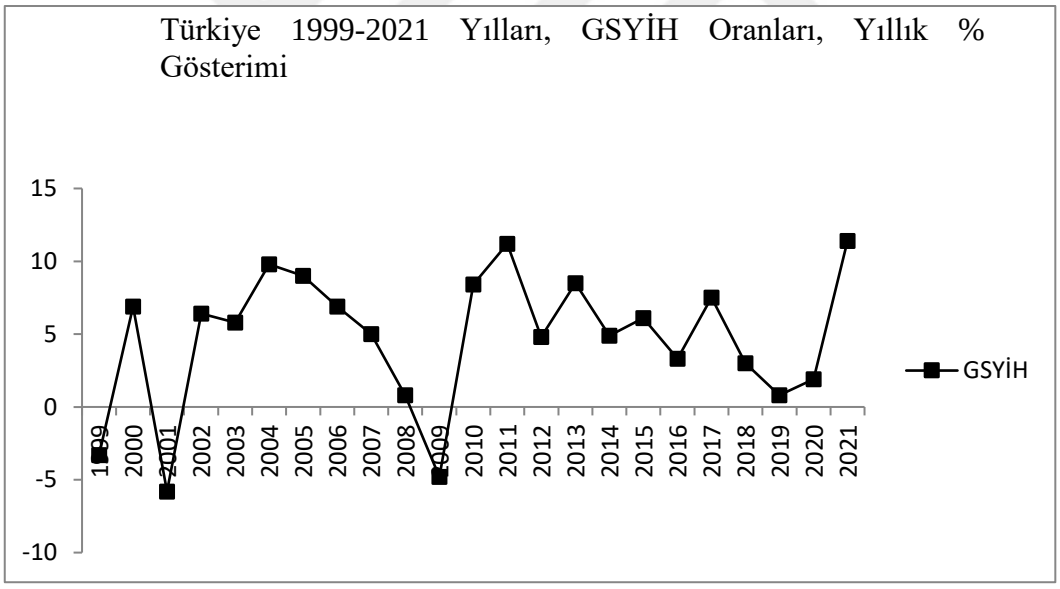
Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]. (2022). Ocak 20, 2023 tarihinde https://data.tuik.gov.tr adresinden alındı.

2009 yılından sonra işsizlik oranlarında sürekli düşmeler olmuş ve 2011 yılında işsizlik oranı %9,1 oranında çıkmıştır. İşsizliği azaltmak için ‘’*girişimcilere destek’’* üzerinde yoğun çalışmalar olmuş ve bunun sonucunda yeni iş yerleri açılmıştır. Bu işyerleri yeni çalışanlarla, üretime katkı sağladığı gibi işsiz sayısını da azaltmıştır. Ancak bu önlemler işsizliğe yeterli sonuç oluşturmamış 2014 yılında işsizlik oranında artış yaşanmıştır. 2016 yılında 2015 yılına göre işsizlik oranında artma görülerek %12,1 çıkmıştır. 2017 yılında ise, işsizlik 2016 yılına oranla düşme göstererek %10,3 oranında çıkmıştır. Bu düşmelerin olmasında kamu kesiminden özel kesime olan kayma, çalışana verilen verginin işverenin değil devletin ödemesi, sosyal güvenlik primleri gibi durumlar etkili olmuştur. 2019 yılında da işsizlik oranında artma görülmektedir. Bunun birçok nedeni bulunmaktadır. Bu nedenlerden birini, temmuz ayında çıkan darbe girişimi ve bunun sonucunda açığa alınan ve işten çıkarılan vatan hainlerinin olması oluşturmaktadır. Diğer bir nedeni, Covid-19’un olumsuz etkileri oluşturmuştur. Salgın döneminde çoğu işyeri mesai saatlerinde çalışmadığı gibi çoğu işyeri de mesai saatlerini düşürmüştür. Çoğu işyeri ise kapanmıştır. 2020

yılından sonra 2021 yılında işsizlik oranı %11,2 çıkmıştır. 2022 yılında ise işsizlik oranı 2021 yılının aynı ayına göre düşüş göstererek %10,2 oranında çıkmıştır.

Grafik 2.6'da Türkiye'nin 1999-2021 yılları arasındaki, GSYİH oranlarının yıllık yüzde gösterimini vermektedir. 2001 yılında, 2000 yılına göre daralma görülmektedir. Yani ekonomik büyümede küçülme söz konusudur. Bunun temel nedeni 2001 Krizi olmuştur. Kriz öncesinde ülkede yapısal sorunlar olmuştur. Bu sorunlardan en önemlisi ise borç stokudur. Kamu kesiminde borçlanmanın artmasını, uzun süren gelir ve gider arasında oluşan fark oluşturmuştur. Borç faizleri bu durumda önem arz etmektedir. Çünkü, kamu kesimindeki açıklık borçları artırmaktadır. Borçlara yönelik ödenen faiz de kamu açığında artışlara neden olmaktadır. Bütün bunlar da mali yapıda dengeyi bozmaktadır (Yiğitoğlu, 2005, s. 120).

Grafik 2.6: Türkiye 1999-2021 Yılları, GSYİH Oranları, Yıllık % Gösterimi

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]. (2022). Ocak 20, 2023 tarihinde https://data.tuik.gov.tr adresinden alındı.

2003 yılından sonra para ve maliye politikaları dikkatli bir şekilde uygulanmıştır. Yapısal reformlar sağlanmış, uluslararası piyasalarda olumlu gelişmeler olmuştur. Bütün bunlar makroekonomik değişkenler üzerinde olumlu sonuçları ortaya çıkarmıştır (Uçan & Çebe, 2018, s. 10). 2004 yılındaki GSYH oranı böylece %9,8 çıkmıştır.

2007 yılına gelindiğinde dünya ekonomilerinde daralma meydana gelmiştir. 2008 yılında ise ABD'de yaşanan kriz ile Türkiye'de istikrarlı devam eden ekonomik büyümede düşüşler olmuştur. Ayrıca TL'nin değerinin düşmesi, küresel piyasalardaki dalgalanmalar, seçimlerdeki belirsizlikler, kuralık, gibi durumlar, verimlilik oranlarındaki düşüşler ve rekabet piyasasının zayıflaması ile ekonomik büyüme yıl sonu düşme göstermiştir. 2008-2009 dönemlerinde kriz etkisini daha belirgin hale getirmiştir. Böylece ekonomik büyüme 2009 yılında; büyük daralma göstermiş, 2002 yılından sonraki en hızlı düşüş yaşanarak bu oran %-4,8 çıkmıştır (Butev, 2012, s.99-100).

Ekonomik büyüme, 2010 yılında %8,4 ve 2011 yılında %11,2 çıkmıştır. Bu oran ekonomik büyüme oranı artışını göstermektedir. Bunun nedenini krizin etkilerinin azalması, iç ve dış talep dengelemesi oluşturmaktadır. Bu dönemde ihracatta artışlar yaşanmış ancak özel tüketim harcamaları ve yapılan yatırımlar düşük seviyelerde kalmıştır. 2013 ve 2014 yıllarında iç talep ve milli gelir artışı yaşanmış 2015 yılında ekonomik büyüme %6,1 çıkmıştır.

Ekonomik büyümede yabancı sermaye yatırımları çok önemlidir. Ülkemizde kaynak yetersizliği mevcuttur. Yatırım olmadan kalkınma sağlanamayıp, üretimde artış yaşanmamaktadır. Ekonomik kalkınma için yatırımların yapılması gerekmektedir (Demir, 2007, s. 156). 2019 yılında Covid 19 nedeniyle ülkemize yabancı sermaye girişleri az olmuştur. Dış ticaret gelirleri düşmüş ve ekonomik büyüme % 0,9 oranını göstermiştir. 2021 yılında Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH), artış göstermiştir. Bu artışın yaşanmasında; sanayi ve hizmet sektöründeki gelişmeler, iç talep ve net ihracatın katkısı, cari işlemler dengesindeki iyileşme, aşılama sonucunda salgından olumsuz etkilenen hizmetlerin iktisadi faliyetlerinde yaşanan olumlu gelişmeler etkili olmuştur. İç talebin katkısında özel tüketim, kamu harcamaları ve yatırımlar etkili olurken, net ihracatın katkısında ise güçlü seyreden ihracat ve altın ithalatındaki yavaşlama etkili olmuştur (TCMB, 2021).

Türkiye'nin 1999-2021 yılları arasında ekonomik büyümede daralmanın olduğu yılların olmasında gelişmekte olan bir ülke olması, gelişmekte olan ülkelerde; cari açıklıklar, yüksek faiz oranları, döviz kurlarında dalgalanmalar, enflasyon, ithalata bağımlı olma, ekonominin kırılgan olması, yabancı sermayenin

finansal sektörde yer alması, mal ve finansal yapıdaki güçsüzlükler gibi sorunlar mevcuttur. Türkiye'de bu gibi sorunlar yer almaktadır. Bütün bu sorunlar GSYH olumsuz etkilemektedir (Petek & Şanlı, 2019, s. 51).

3. EKONOMETRİK ANALİZ

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkiyi inceleyen literatüre değinilecek, daha sonra bu üç değişken arasındaki ilişki tahmin edilecektir.

3.1. Literatür Taraması

Bu bölümde ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizlik gibi değişkenler arasında olan ilişki, yerli ve yabancı, literatürde bulunan çalışmalarla araştırılmıştır. Bu değişkenler arasında birçok farklı yazarın, farklı sonuçları yer almaktadır. Çalışmalar, ekonomik büyüme ile enflasyon, ekonomik büyüme ile işsizlik, enflasyon ile işsizlik ve en sonunda bu üç kavramın birbirleriyle olan ilişkisi şeklinde incelenmiştir.

3.1.1. Ekonomik Büyüme İle Enflasyon Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Çalışmalar

Mallik ve Chowdhury (2001), ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizlik ilişkisini 4 Güney Asya ülke (Bangladeş, Hindistan, Pakistan ve Sri Lanka) ekonomisi için tespit etmeye çalışmıştır. Çalışmada kullanılan veriler IMF Uluslararası Mali İstatistiklerden toplanan yıllık verilerdir. Yöntem olarak çalışmada, eşbütünleşme testini uygulamışlardır. Sonuçta dört ülke için de ile enflasyon ile GSYİH büyüme oranı arasında uzun vadeli pozitif bir ilişkinin olduğuna ulaşılmıştır.

Adusei (2012), enflasyon ile büyüme ilişkisini, 1965-2010 yılına kadar, Güney Afrika ekonomisi için incelemiştir. Doğrusal olmayan regresyon modelini kullanarak, Güney Afrika ekonomisinde %7'nin altında olan enflasyonun büyümeyi teşvik edeceği sonucuna ulaşmıştır.

Vinayagathasan (2013), enflasyon ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi, 32 Asya ülkesi için, 1980-2009 dönemlerinde, dinamik bir panel eşik büyüme regresyonunu kullanarak incelemiştir. Sonuçta, %1 anlamlılık düzeyinde %5.43'lük enflasyon eşiğini tespit etmiştir. Enflasyonun %5,43'ü geçmesi

durumunda büyümeye zarar verdiğini bu değerin altında olması durumunda etkisinin olmayacağına ulaşmıştır.

Majumder, Ş. C. (2016), enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi, Bangladeş ekonomisi için, 1975-2013 dönemleri ile incelemiştir. Çalışmada Granger nedensellik analizi ve Hata düzeltme modelini kullanmıştır. Bulgular sonucunda, Bangladeş ekonomisi için enflasyon oranı ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli pozitif bir ilişkinin olduğu istatiksel olarak belirlemiştir.

Enflasyonun ekonomik büyüme üzerindeki etkisini Malezya için inceleyen Taeshı (2016), çalışmada 1970-2014 dönemler arasındaki verileri kullanmıştır. Yöntem olarak, durağanlık testleri, eş bütünleşme testleri, GSYH'nın değişkenlere duyarlılığı, Varyans ayrıştırma, Darbe tepki fonksiyonu ve Granger nedensellik testi yöntemini uygulamıştır. Sonuçta, Malezya'daki enflasyonist baskının varlığını, ekonomik büyüme üzerinde esnek olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Topcu (2017), Türkiye'de ekonomik büyüme ve enflasyon arasındaki ilişki, 2006:I-2017:II dönemlerindeki verilerle incelemiştir. Çalışmada, nedensellik ve eş bütünleşme yöntemlerinden faydalanmıştır. Granger nedensellik analizi sonucunda, Türkiye'de ekonomik büyümeden enflasyona doğru olan tek yönde bir nedenselliğin varlığına ulaşırken eşbütünleşme analizi sonucunda ise ekonomik büyüme ve enflasyon arasında uzun dönemde bir ilişkinin olmadığına ulaşmıştır.

Karabulut (2019), ekonomik büyüme ve enflasyon arasındaki ilişki, Türkiye ekonomisi için, 2003-2018 dönemlerindeki verilerle analiz etmiştir. Çalışmada, Granger nedensellik testi ve birim kök testini uygulamıştır. Sonuçta, uzun dönemde, GSYİH ve enflasyon arasında bir ilişkinin mevcut olmadığını ve serilerin birbirlerinden bağımsız hareket ettiğini tespit etmiştir.

Kabanda (2020), çalışmada enflasyonun ekonomik büyüme üzerindeki etkisini 2006Q1-2019Q4 dönemlerinde incelemiştir. Birim kök ve durağanlık testleri, Johansen yaklaşımı, Optimum gecikme seçim kriterleri, Granger nedensellik testi, Vektör Otoregresyon (VAR) ve kararlılık analizi yöntem olarak uygulamıştır. Sonuçta, enflasyonda % 1'lik değişimin ekonomik büyümeyi % 0.03 artırdığına, yani ekonomik büyüme ve enflasyonun birbirlerini olumlu yönde etkilediğine ulaşmıştır.

3.1.2. Ekonomik Büyüme İle İşsizlik Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Çalışmalar

Muscatelli ve Tırelli (2001), çalışma, işsizlik ve ekonomik büyümeyi, OECD ülke ekonomileri için, 1955-1990 dönemleri verilerini kullanarak araştırmıştır. Çalışmada yöntem olarak, yapısal VAR modeli kullanılmıştır. Çalışma verilerini, işsizlik ve reel GSMH oluşturmaktadır. Sonuçta, ekonomik büyüme ile işsizlik arasında ters yönde ilişkinin mevcut olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Nikolli (2014), bu çalışmasında, ekonomik büyüme ile işsizlik oranı arasındaki ilişkiyi, 2000-2013 yılları arasını dikkate alarak, basit bir regresyon yöntemiyle incelemiştir. Çalışma sonucunda, krizler nedeniyle ekonomik büyümenin iyileşmediği Arnavutluk için Okun yasasının açıklanmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Sadiku, Ibraimi ve Sadiku (2014), çalışma Makedonya Cumhuriyeti için, ekonomik büyüme ve işsizlik oranı arasındaki ilişkiyi, Okun yasasını uygulamakla araştırmışlardır. Çalışmayı 2000-2012 yıllarını kapsayan verilerden oluşturmuşlardır. Granger nedensellik testini, eşbütünleşme testini ve Regresyon analizi yöntemini makalede uygulamışlardır. Bulgular sonucunda, ekonomik büyüme ile işsizlik arasında ters yönlü bir ilişkinin olmadığına ulaşmışlardır.

Eğri (2018), işsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi, Mısır ekonomisi için, Okun yasası ile analiz etmiştir. Çalışmada, 1970-2016 yıllarını kapsayan milli gelir ve işsizlik verilerini kullanmıştır. Araştırmayı Regresyon yöntemi Granger nedensellik testi uygulayarak yapmıştır. Analiz sonucunda, Mısır ekonomisi için Okun yasasının geçerliliğinin iktisadi olarak bulunmadığına ulaşmıştır.

Çevik ve Sungur (2021), çalışmada ekonomik büyüme ve işsizlik arasındaki ilişki, Türkiye ekonomisi için, 2000-2018 döneminde, Okun yasası çerçevesinde incelemişlerdir. Okun yasasının Türkiye ekonomisi için geçerliliğini doğrusal ve doğrusal olmayan modellerle test etmişlerdir. Sonuçta, büyüme ve işsizlik arasındaki ilişkinin doğrusal yapıda olmadığını, iki rejimli olan Markov rejim değişim modelinin veriyi temsilen başarı oranının daha yüksek olduğunu belirlemişlerdir. Markov rejim değişim modeli sonucunda, her iki rejimde de

ekonomik büyüme oranı ile işsizlik oranı arasında ters yönde bir ilişkinin varlığını tespit etmişlerdir.

Yıldırım ve Aksoy (2022), Türkiye için 2004-2020 yılları arasında, ekonomik büyüme ve işsizlik ilişkisini incelemişlerdir. Bu çalışmada, analitik yöntemle Okun yasasının geçerliliğini araştırmışlardır. Çalışma sonucunda, işsizlik ile büyüme arasında negatif bir ilişkinin olduğunu tespit etmişlerdir.

3.1.3. Enflasyon İle İşsizlik Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Çalışmalar

1980-2002 yıllarını kapsayan çalışmada Uysal ve Erdoğan (2003), enflasyon oranı artışı ile işsizlik oranı arasındaki ilişkiyi Türkiye ekonomisi çerçevesinde analiz etmişler ve Phillips eğrisinden yararlanmışlardır. Sonuçta, enflasyon ile işsizlik arasındaki ilişkinin Phillips eğrisini desteklediği ve iki değişken arasında negatif ilişkili olduğu sonucunu ulaşmışlardır.

C. ve M. Dritsaki (2012), Yunanistan ekonomisi için 1980'den 2010 yılına kadar enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkinin verilerini Phillips eğrisi yaklaşımı ile incelemişlerdir. Çalışmada Granger nedensellik testi ve eşbütünleşme testi kullanılmıştır. Analiz sonucunda uzun dönemde enflasyon ve işsizlik arasında nedensellik ilişkisinin olduğuna ve son 10 yıldaki tahminde enflasyon oranındaki şokların işsizliği azalttığına ulaşmışlardır.

Gül, Kamacı ve Konya (2014), işsizlik ve enflasyon arasındaki ilişkiyi Türkiye, Kazakistan, Makedonya, Azerbaycan, Kazakistan için incelemişlerdir. Araştırma yöntemi olarak Panel birim kök testini, Panel eşbütünleşme testini ve Panel nedensellik testlerini kullanmışlardır. Çalışmada, uzun dönemde enflasyondan işsizliğe doğru nedensellik ilişkisinin tek yönlü olduğu sonucuna varmışlardır.

Orji, O. Anthony- Orji ve J. C Okafor (2015), Nijerya'da 1970- 2001 yılları içinde enflasyon ve işsizlik ilişkisi Phillips eğrisi ile incelenmiştir. Bu makalede dağıtılmış bir gecikme modeli kullanılmıştır. Analiz sonucunda, işsizliğin enflasyon üzerinde önemli bir etken olduğunu ve bu iki değişken arasında pozitif bir ilişkinin mevcut olmadığını, yani Nijerya ekonomisi için Orijinal Phillips eğrisinin geçersizliğini tespit etmişlerdir.

Polat (2019), 2008-2017 dönemlerini kapsayan Türkiye ekonomisine yönelik çalışmasını işsizlik oranı ile enflasyon oranı arasındaki ilişkiyi bölgesel düzeyde, panel veri analizini kullanarak yapmıştır. Çalışma sonucunda enflasyon oranında bir birimlik değişimin işsizlikte yaklaşık 0.13 oranında azalmaya neden olduğuna, enflasyon ile işsizlik oranı arasında negatif ilişkinin bulunduğuna ulaşmışlardır.

3.1.4. Ekonomik Büyüme, Enflasyon ve İşsizlik Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Çalışmalar

Chang-shuai Li ve Zi-Juan Liu (2012), işsizlik oranı enflasyon oranı ve ekonomik büyüme arasındaki etkileşimi, Çin ekonomisi için incelemişlerdir. Değişkenler 1978-2010 yılına kadar olan yıllık verilerle oluşturmuşlardır. Yöntem olarak, Var modeli, Hata düzeltme modelini kullanmışlardır. Sonuçta; ekonomik büyüme, işsizlik ve enflasyon arasında uzun dönemde istikrarlı bir ilişkinin olduğuna ulaşmışlardır Kısa vadede ise ekonomik büyüme, işsizlik oranı ile pozitif, enflasyon ve işsizlik oranı ise enflasyon ile negatif ilişkili olduğunu tespit etmişlerdir.

Wajid ve Kalim (2013), Pakistan'da 1973-2010 dönemi için, enflasyon ve ekonomik büyümenin işsizlik üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Çalışmada Augmented Dickey Fuller testini, Johansen-Juselius maksimum olabilirlik yaklaşımını uygulamışlardır. Sonuçta, enflasyonun uzun dönemde işsizliği artırdığı, ekonomik büyümenin ise hem uzun hem de kısa vadede işsizlik üzerinde olumsuz etki oluşturduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Mohseni ve Jouzaryan (2016), 1996-2012 yılları arasında, enflasyon ve işsizliğin ekonomik büyüme üzerindeki rolünü kısa ve uzun vadeli olarak incelemişlerdir. Yöntem olarak, Otoregresif dağıtılmış gecikme (ARDL) Modelini kullanmışlardır. Sonuçta, uzun dönemde enflasyon ve işsizliğin ekonomik büyümeyi azalttığını tespit etmişlerdir.

Şentürk ve Akbaş (2014), 2015:01-2012:07 yılları arasında, ekonomik büyüme, işsizlik oranı ve enflasyon oranı arasındaki ilişkiyi Türkiye ekonomisi için incelemişlerdir. Araştırmada, PP ve Kpss birim kök testlerini serilerin durağanlıklarını bulmak için, Zivot-Andrews yapısal kırılmalı birim kök testini serilerdeki kırılmaları test için kullanmışlardır. Son olarak Tada yamamota ve

Bootsrop nedensellik testini ise seriler arasındaki nedensellik ilişkisini bulmak için kullanmışlardır. Bütün bu çalışma sonucunda sanayi üretim endeksi, işsizlik ve enflasyon oranı arasında çift yönde nedensellik ilişkisini tespit etmişlerdir.

2007-2014 yılları arasını kapsayan çalışmada Uslu (2016), ekonomik büyüme, işsizlik ve enflasyonun aylık verilerini kullanarak ekonometrik analizini yapmıştır. Çalışmada, Vektör Otoregresif (VAR) modelini, Johansen eşbütünleşme testini, etki tepki ve varyans ayrıştırmasını, Granger nedensellik testini ekonometrik model olarak kullanmıştır. Çalışma sonucunda, işsizlik ve enflasyon arasında nedensellik ilişkisinin olduğu ancak enflasyon ile diğer iki değişken arası nedensellik anlamında herhangi bir ilişkinin var olmadığına ulaşmıştır.

Bölükbaş (2019), Türkiye ekonomisi için ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizlik ilişkisini, 2005-2017 dönemleri arası bölgesel düzeyde yıllık verilerini kullanarak analizi yapmıştır. Yöntem olarak, ARDL modeli ve Dumitrescu-Hurlin panel nedensellik testini kullanmıştır. Sonuçta, enflasyon, ekonomik büyüme ilişkisinin pozitif anlamlılık gösterdiğini, işsizliğin ise negatif anlamlılık gösterdiğini tespit etmiştir. Uzun dönemde, on yedi farklı bölge için; ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizlik ilişkisinin anlamlı olduğuna ulaşmıştır. Nedensellik olarak yedi bölgede ekonomik büyüme ve enflasyon arasındaki ilişkiye, on yedi bölgede ise ekonomik büyüme ve işsizlik arasındaki ilişkiye ulaşmıştır.

Shnoun ve Abdennadher (2019), çalışmada işsizlik oranı, enflasyon ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki, Kuzey Afrika için, 1965-2016 yılları arasında incelemişlerdir. Yöntem olarak, Johansen eşbütünleşme testini ve Granger nedenselliğini test etmek için birim kök testini uygulamışlardır. Sonuç olarak; enflasyondan ekonomik büyümeye, büyümeden işsizliğe ve enflasyondan işsizliğe doğru tek yönlü bir nedensellik bulmuşlardır.

Tenzin (2019), 1988'den 2016 yılına kadar olan enflasyon işsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki Bhutan için incelemiştir. Otoregresif dağıtılmış gecikme (ARDL) modelini ekonominin etkisini tahmin etmede kullanmıştır. Sonuçta, Bhutan'da kısa ve uzun dönemde ekonomik büyümenin işsizlik oranını düşürmede etkisinin olmadığına, enflasyonun ise kısa vadede

pozitif ilişkisine ulaşmıştır. İşsizlik oranını düşürmede etkisinin olmadığına, enflasyonun ise kısa vadede işsizlik oranı ile negatif, uzun vadede pozitif ilişkisine ulaşmıştır.

Karadağ Ak (2021), Türkiye'de ekonomik büyüme ve enflasyonun işsizlik üzerindeki etkisini 2005:1-2020:9 dönemi için incelemiştir. Çalışmada ARDL testini, birim kök testini ve Sanayi üretim endeksini uygulamıştır. Sonuçta, işsizlik ve enflasyon arasındaki ilişkiyi pozitif, işsizlik ve sanayi üretim endeksi arasındaki ilişkiyi negatif olarak tespit etmiştir.

3.2. Ekonometrik Analiz

Çalışmanın bu kısmında, ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişki, Türkiye ekonomisi için, ekonometrik analiz ile zaman serileri kullanılarak ele alınmıştır.

3.2.1. Veri Seti

Bu çalışmada Türkiye'nin, 1982-2020 dönemindeki verileri kullanılarak kişi başı GSYİH, işsizlik ve enflasyon arasındaki nedensellik ilişkisi analiz edilecektir. Çalışmada kullanılan veriler Dünya Bankası tarafından sunulan Dünya Kalkınma Göstergelerinden (World Development Indicators) alınmıştır. Kişi başı GSYİH verisi 2015 fiyatlarıyla hesaplandığından fiyat artışlarından arındırılmıştır. Analizin niteliği bakımından fiyat artışlarını, en geniş kapsamlı gösteren fiyat endeksinin kullanılmasının daha uygun olacağı düşünülmüştür. Bu nedenle enflasyon göstergesi olarak GSYİH deflatörü kullanılmıştır.

3.2.2. Birim Kök Testi ve Sonuçları

Serilerin birim kök içerip içermediğini test etmek için genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) birim kök testi kullanılmıştır. ADF birim kök testi, Dickey ve Fuller (1979) tarafından geliştirilen birim kök testine (DF) dayanmaktadır. DF birim kök testi birinci dereceden otokolerasyon yani birinci dereceden otoregresif süreç (AR1) olması durumunda geçerliyken daha yüksek dereceden otokolerasyon olması durumunda başarısız olmaktadır. Bu sorunu gidermek üzere ADF birim kök testi geliştirilmiştir. ADF birim kök testi, sabitsiz-trendsiz, sabitli-trendsiz ve sabitli-trendli olmak üzere 3 farklı tipte uygulanmaktadır. Bu testin boş hipotezi

değişkenin birim kök içerdiği, yani serlerin durağan olmadığı yönündedir. ADF birim kök testi için şu model kullanılmaktadır:

$$\Delta y_t = \alpha + \beta y_{t-1} + \delta t + \delta_1 \Delta y_{t-1} + \delta_2 \Delta y_{t-2} + \cdots + \delta_k \Delta y_{t-k} + \varepsilon_t \qquad (3.1)$$

Denklem 1'de *k* gecikme sayısını, α sabit terimi, δt trend terimini göstermektedir. $H_0=\beta$ hipotezini test etmek için t istatistiği kullanılmaktadır.

Phillips ve Perron (1988) tarafından geliştirilen Phillips-Perron birim kök testi ise, ADF testinin değişen varyans ve otokolerasyona dirençli şekli gibi görülebilir. ADF birim kök testi otokolerasyon için birinci farkı alınmış değişkenlerin ilave gecikmelerini kullanırken, Phillips-Perron birim kök testinde Newey-West standart hataları kullanılmaktadır. Bu testin de boş hipotezi değişkenin birim kök içerdiği şeklindedir.

Tablo 3.1: Birim Kök Test Sonuçları

	ADF		Phillips-Perron	
	Trendli	Trendsiz	Trendli	Trendsiz
Gsyih	-1.411 (0.8576)	0.931 (0.9935)	-1.453 (0.8447)	0.982 (0.9941)
Δgsyih	-5.712*** (0.00)	-5.542*** (0.00)	-5.697*** (0.00)	-5.541*** (0.00)
Enflasyon	-2.875 (0.1709)	-1.965 (0.3022)	-2.714 (0.2303)	-1.713 (0.4242)
Δenflasyon	-7.976*** (0.00)	-8.017*** (0.00)	-8.734 *** (0.00)	-8.715*** (0.00)
İşsizlik	-2.254 (0.4595)	-1.757 (0.402)	-1.810 (0.3753)	-2.096 (0.5483)
Δişsizlik	-5.770*** (0.00)	-5.511*** (0.00)	-5.489 *** (0.00)	-5.834 (0.00)

*** %1 anlamlılık düzeyini göstermektedir. Olasılık değerleri, parantez içinde verilmiştir.
Kaynak: Bu tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

ADF ve Phillips-Perron birim kök test sonuçları Tablo 3.1'de verilmiştir. Hem ADF hem de Phillips-Perron test sonuçlarına göre tüm değişkenler seviyelerinde birim kök içermektedir. Serilerin farkı alındıktan sonra ise değişkenler durağan hale gelmektedir.

3.2.3. Eşbütünleşme Testi ve Sonuçları

Tüm seriler I(1) olduğu için değişkenler arasındaki eşbütünleşme ilişkisi,

Johansen (1995) eşbütünleşme testi ile analiz edilecektir. Johansen eşbütünleşme testi, vektör hata düzeltme modelinde eşbütünleşik denklem sayısını belirler. Vektör hata düzeltme modeli şu şekildedir:

$$\Delta y_t = \alpha\beta' y_{t-1} + \sum_{t=1}^{p-1} \Gamma_i \Delta y_{t-i} + \epsilon_t \quad (3.2)$$

Denklem 2'de *y*, I(1) değişkenlerinin vektörünü; α ve β, $r<K$ rankı ile parametre matrisini; $\Gamma_1, \Gamma_2, \ldots, \Gamma_{p-1}$ parametrelerin matrisini ve ϵ_t hata terimini göstermektedir. Eğer $r<K$ sayıda eşbütünleşik denklem varsa, α ve β r kadar ranka sahip olacaktır. Johansen eşbütünleşme testi ile iz (trace) istatistiği şu formülle hesaplanmaktadır.

$$-T \sum_{i=r+1}^{K} \ln(1 - \hat{\lambda}_i) \quad (3.3)$$

Denklem 3'te T gözlem sayısını, $\hat{\lambda}_i$ hesaplanan özdeğerleri (eigenvalue) göstermektedir. Herhangi bir veri r değeri için yüksek iz istatistiği değeri, boş hipotezin ret edileceğine işaret etmektedir. Johansen eşbütünleşme testinin boş hipotezi ise vektör hata düzeltme modelinde r ya da daha az sayıda eşbütünleşme ilişkisi olduğu yönündedir.

Tablo 3.2: Eşbütünleşme Testi Sonuçları

Maksimum Rank	Özdeğer	İz İstatistiği	%5 Kritik Değeri
0	.	33.3471	29.68
1	0.4565	10.7879*	15.41
2	0.1566	4.4877	3.76
3	0.1142		

Kaynak: Bu tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 3.2'de Johansen eşbütünleşme testi sonuçları verilmiştir. Sonuçlara göre rank =0 iken H_0: r=0 şeklindeki yani eş bütünleşik denklem sayısı en fazla 0'dır şeklindeki boş hipotez ret edilmektedir. Rank = 1 iken H_0: r=1 şeklindeki boş hipotez ret edilememektedir. Yani sonuçlara göre en fazla 1 eş bütünleşik denklem bulunmaktadır.

3.2.4. Nedensellik Testi ve Sonuçları

Değişkenler arasında eş bütünleşme ilişkisi bulunduktan sonra nedensellik

ilişkisinin olup olmadığı Granger (1969) nedensellik testi ile araştırılmıştır. Eğer herhangi bir x değişkenin geçmiş değerleri kullanılarak y değişkeni tahmin edilebiliyorsa, bu durumda x değişkeninin y değişkeninin Granger nedeni olduğu söylenebilir. Granger nedensellik testinde y değişkeni kendi gecikmeleri ve x değişkeninin gecikmeleriyle regres edilir ve x değişkeninin gecikmeli değerlerinin hesaplanan katsayılarının sıfır olduğu şeklindeki boş hipotez test edilir. Bu boş hipotezin ret edilmesi, x değişkeninin y değişkenin Granger nedeni olduğu şeklinde yorumlanır.

Tablo 3.3'de Granger nedensellik testi sonuçları verilmiştir. Sonuçlara göre; enflasyon, KBGSYİH'nin Granger nedeni değildir şeklindeki hipotez ret edilememiş ancak KBGSYİH, enflasyonun Granger nedeni değildir şeklindeki boş hipotez ret edilmiştir. Yani KBGSYİH, enflasyonu etkilerken enflasyonda KBGSYİH etkilemektedir. Diğer taraftan işsizlik, KBGSYİH'nin Granger nedeni değildir ve KBGSYİH, işsizliğin Granger nedeni değildir şeklindeki boş hipotezler ret edilmektedir. Bu sonuçlar KBGSYİH ile işsizlik arasında iki yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğunu yani ekonomik büyümenin işsizlik üzerinde ve işsizliğin de ekonomik büyüme üzerinde etkisi olduğunu göstermektedir. Ayrıca sonuçlara göre işsizlik, enflasyonun Granger nedeni değildir ve enflasyon işsizliğin Granger nedeni değildir şeklindeki boş hipotezler de ret edilmektedir. Dolayısıyla işsizlik ile enflasyon arasında da iki yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunmakta yani hem işsizlik enflasyonu hem de enflasyon işsizliği etkilemektedir.

Tablo 3.3: Granger Nedensellik Testi Sonuçları

	Chi2	Olasılık Değeri
Enflasyon → KBGSYİH	0.12305	0.726
KBGSYİH → Enflasyon	7.5462***	0.006
İşsizlik → KBGSYİH	4.2765**	0.039
KBGSYİH → İşsizlik	3.6744*	0.055
Enflasyon → İşsizlik	5.7468**	0.017
İşsizlik → Enflasyon	3.5515*	0.059

***,** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.
Kaynak: Bu tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.2.5. Uzun Dönemli Katsayıların Tahmini

Değişkenler arasındaki eşbütünleşme ve nedensellik ilişkileri belirlendikten sonra, uzun dönemli katsayılar Phillips ve Hansen (1990) tarafından geliştirilen tam uyarlanmış en küçük kareler (FMOLS) yöntemi, Saikkonen (1992) ile Stock ve Watson (1993) tarafından geliştirilen dinamik en küçük kareler (DOLS) yöntemi ve Park (1992) tarafından geliştirilen kanonik koentegrasyon regresyonu (CCR) yöntemi kullanılarak tahmin edilecektir. FMOLS ve DOLS yöntemleri eşbütünleşme ilişkisinden kaynaklanan hata terimleri arasındaki otokolerasyon ve bağımsız değişkenler ile hata terimi arasındaki içsellik ilişkisi gibi sorunları ortadan kaldırmak için yarı parametrik bir düzeltme kullanmaktadır. DOLS tahmincisi ise bağımsız değişkenlerin farkının gecikmeli değerleri kullanılarak elde edilmektedir. Uzun dönemli katsayıların tahmininde aşağıdaki 3 model kullanılacaktır.

$$Model\ I: KBGSY\dot{I}H_t = \beta_0 + \beta_1 Enflasyon_t + \beta_2 \dot{I}\text{ş}sizlik_t + u_t \quad (3.4)$$

$$Model\ II: Enflasyon_t = \beta_0 + \beta_1 KBGSY\dot{I}H_t + \beta_2 \dot{I}\text{ş}sizlik_t + u_t \quad (3.5)$$

$$Model\ II: \dot{I}\text{ş}sizlik_t = \beta_0 + \beta_1 KBGSY\dot{I}H_t + \beta_2 Enflasyon_t + u_t \quad (3.6)$$

Model 1 için uzun dönemli katsayıların tahmin sonuçları tablo 3.4'de verilmiştir. Sonuçlara göre enflasyonda %1'lik bir artış, GSYİH üzerinde FMOLS yöntemine göre %0.36, DOLS yöntemine göre %0.31 ve CCR yöntemine göre %0.31'lik bir azalışa neden olacaktır. İşsizlikte %1'lik bir artış ise GSYİH üzerinde FMOLS, DOLS ve CCR yöntemlerine göre sırasıyla %0.62, %0.73 ve %0.45'lik bir azalışa yol açacaktır.

Tablo 3.4: Model I İçin Uzun Dönemli Katsayılar

	Enflasyon			**İşsizlik**		
	Katsayı	Standart Sapma	Olasılık	Katsayı	Standart Sapma	Olasılık
FMOLS	-0.360***	0.028	0.000	-0.623***	0.142	0.000
DOLS	-0.308***	0.053	0.000	-0.731*	0.405	0.071
CCR	-0.313***	0.022	0.000	-0.445***	0.125	0.000

***,** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.
Kaynak: Bu tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Model II için uzun dönemli katsayıların tahmin sonuçları tablo 3.5'de verilmiştir. Sonuçlara göre işsizlikte %1'lik bir artış, enflasyonda yaklaşık olarak FMOLS yöntemine göre %1.4, DOLS yöntemine göre %2.4 ve CCR yöntemine göre %1.3'lük bir azalışa neden olacaktır. Bu sonuçlar, işsizlikle enflasyon arasındaki negatif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Yani Phillips eğrisi söz konusu dönemde geçerlidir. GSYİH' de %1'lik bir artış ise enflasyonda FMOLS, DOLS ve CCR yöntemlerine göre sırasıyla %2, %1.96 ve %1.81 bir azalışa yol açacaktır.

Tablo 3.5: Model II İçin Uzun Dönemli Katsayılar

	İşsizlik			**GSYİH**		
	Katsayı	Standart Sapma	Olasılık	Katsayı	Standart Sapma	Olasılık
FMOLS	-1.415***	0.384	0.000	-2.029***	0.231	0.000
DOLS	-2.442***	0.754	0.001	-1.959***	0.372	0.000
CCR	-1.299***	0.312	0.000	-1.817***	0.219	0.000

***,** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.
Kaynak: Bu tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 3.6'da Model III için uzun dönemli katsayıların tahmin sonuçları gösterilmiştir. Sonuçlara göre GSYİH' de %1'lik bir artış, işsizlikte FMOLS yöntemine göre %0.13'lük bir azalışa neden olacaktır. DOLS ve CCR yöntemlerine göre ise istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu sonuçlar söz konusu dönemde istihdam yaratmayan büyümenin geçerli olduğunu göstermektedir. Enflasyonda %1'lik bir artış ise işsizlikte FMOLS, DOLS ve CCR yöntemlerine göre sırasıyla %0.163, %0.161 ve %0.108'lik bir azalışa yol açacaktır. Bu sonuçlar da, yukarıda belirtildiği gibi, Phillips eğrisinin geçerli olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 3.6: Model III İçin Uzun Dönemli Katsayılar

	GSYİH			**Enflasyon**		
	Katsayı	Standart Sapma	Olasılık	Katsayı	Standart Sapma	Olasılık
FMOLS	-0.131**	0.063	0.037	-0.163***	0.021	0.000
DOLS	-0.128	0.172	0.454	-0.161***	0.057	0.004
CCR	-0.028	0.063	0.661	-0.108***	0.022	0.000

***,** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.
Kaynak: Bu tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Analiz sonucunda; enflasyon ve işsizlik arasında negatif yönde ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca; Uysal ve Erdoğan (2003), Gül, Kamacı ve Konya (2014), Güven ve Ayvaz (2016), Endonezya ekonomisi için Sasangko ve Huruta (2018), Akiş (2020), paralellik gösterirken, Nijerya ekonomisi için Orji O. Antyhony- Orji ve J.C Okahor (2015) farklılaşmaktadır.

Ekonomik büyüme ve enflasyon arasında negatif ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca yönelik çalışmanın bulgularını; Topçu (2017), Karabulut (2019), Kabanda (2020), Yıldırım ve Aksoy (2022) destekler nitelikteyken, Makedonya için Saidiku, İbraimi ve Saidiku (2014), Arnavut için Nikolli (2014) farklılık göstermektedir.

Çalışmada, işsizlik ve enflasyonun büyüme üzerinde negatif ilişkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca; Karaca (2003), Terzi (2004), Yapraklı (2007), Şen ve Aşçı (2016), Uslu (2018), Karabulut (2019), Dinçsoy ve Dinçsoy (2020), Alıcı ve Sandalcılar (2021), Kopuk (2020) paralellik gösterirken, Ürdün için Jaradat (2013), Nijerya ekonomisi için Ademola ve Badiru (2016) farklılaşmaktadır.

SONUÇ

Gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülke ekonomilerinde önemli araştırmalara konu olmuş, ekonomistlerin her dönem için üzerinde tartıştığı konular arasında ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkiler gelmektedir. Bu ilişkinin bilinmesiyle ülkeler, toplumun veya bireylerin refah seviyesini üst düzeye çıkaracak ekonomik politikaları daha etkin bir şekilde uygulayabilirler. Yüksek enflasyon, gelir dağılımını bozarak alım gücünün düşmesine neden olup istikrarlı büyümeyi zorlaştırmaktadır. İşsizlik ise potansiyel üretimdeki dengeyi bozarak bireylerde gelir kaybına yol açıp büyüme üzerinde olumsuz sonuçlara neden olmaktadır. Enflasyonun işsizliğe etki etmesi sonucunda ise ekonomilerde resesyon görülmektedir. Böylesi bir süreçte yüksek enflasyonun ortadan kalkması ve üretimde artışın yaşanması ile ekonomide canlanma görülebilmektedir.

Enflasyon ve işsizliğe çözüm yolları arayarak, ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin giderilmesinde, Türkiye ekonomisi; IMF'nin kabulüyle 2000 yılında ‘*'Enflasyonla Mücadele Programı''* daha sonrasında Merkez Bankası (MB) aracılığı ile kur politikası uygulamıştır. Kur politikası ile girdi maliyetleri azaltılmaya çalışılmıştır. Ancak 2001 yılında yaşanan kriz ile enflasyon artmış ve işsizlik oranlarında artış görülmüştür. Bu dönemde de ‘*'Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı''* uygulanmıştır. Bununla beraber sıkı para ve maliye politikasının uygulanması sonucunda döviz dalgalanmaya bırakılmış, Türk lirasının ortaya çıkardığı sorunlara çözümler üretilmiştir. 2001 Krizin reel sektöre yansıması ile işsizlik oranlarında artma meydana gelmiştir. 2008 yılında ise stagflasyon yaşanmış, yüksek enflasyonun varlığı ile ekonomide küçülme gerçekleşmiştir. Bu durum ülkemizde, 2009 yılında açıklanan ekonomik büyüme verilerine yansıyarak %-4.8 oranında çıkmıştır. İşsizlik ise ülkemizde 2008 Kriz sonrası yükselmiştir. 2010 yılında ekonomik büyümede yükseliş gerçekleşerek enflasyon oranlarında düşme görülmüştür. Bunun asıl nedeni ise 2008 Krizinin ortadan kalkması, iç ve dış talep dengesinin ayarlanması olmuştur. 2016 yılında ise darbe girişimi kurda artışa neden olmuş ve bazı ürünlerde (tütün, alkol gibi) vergi artışları görülmüş bu durum enflasyonun yükselmesine yol açmıştır. Bu dönemde turizm sektöründeki daralma net ihracat üzerinde olumsuz etki yaratmış ve yatırımların zayıf kalması,

kamu tüketimindeki artışlar, sanayi ve hizmet sektöründe yaşanan katma değer artışları ekonomik büyüme oranlarında düşmeye yol açmıştır. 2017 yılında özelleşmedeki artışlar, inşaat alanındaki yatırımların artması ve net ihracattaki büyüme, ekonomik büyüme üzerinde olumlu sonuçları göstermiştir. 2018 yılında yaşanan kur krizi, TL'deki değer kaybı, petrol fiyatlarında devam eden artışlar enflasyon üzerinde olumsuz etki yaratmıştır. Ekonomik büyüme oranlarında ise bu dönem için düşme görülmüştür. 2019 yılına gelindiğinde Covid 19'un çoğu ülkede olduğu gibi ülkemiz ekonomisinde de olumsuz sonuçları görülmüştür. Bunlar; yabancı sermaye girişlerinin azalması, çoğu iş yerinin kapanması, üretimde azalmaların olması ve ihracat gelirlerinin azalması şeklindedir. Bu sonuçlar, ekonomik büyümeye, işsizlik ve enflasyon oranlarına olumsuz yönde yansımıştır. 2020 yılında Türkiye, çift haneli enflasyona sahip 20 ülke arasında 15. sırayı almıştır. 2022 yılına gelindiğinde enflasyon oranı daha da yükselme göstererek %64,27 çıkmıştır. Bu yükselişte, yakın bir dönemde yaşanan Rusya Ukrayna arasındaki çatışma önemli bir paya sahip olmuştur. Savaş; ABD, İngiltere, Fransa gibi ülkelerde enflasyonun artmasına yol açarken, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde de yüksek enflasyonun oluşmasına neden olmuştur. Bu çatışma, Türkiye'ye yönelik sermaye akımlarının gerilemesine, ihracat ve ithalat oranlarında da olumsuz sonuçlara yol açmıştır. Ayrıca Euro Bölgesinde enerji tedarikine yönelik kaygıların artması da maliyet yönlü enflasyonda artışlara neden olmuş bunun sonucunda fiyatlardaki artış devam etmiştir.

İstikrarlı bir ekonomi politikası belirlemek, bu politikanın değerlendirmesini yapabilmek ve sürdürülebilirliğini sağlamak için ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizlik oranları arasındaki ilişkilerin tespiti oldukça önemlidir. Bu ilişkiler ne kadar iyi bilinirse, kaynak tahsisi o kadar etkin olacak, dolayısıyla da enflasyon ve işsizlikle mücadele daha başarılı olacağından, daha hızlı ve istikrarlı bir büyüme sağlanabilecektir. Bu bağlamda çalışmada; 1982-2020 dönemleri arasındaki verilerle ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişki, Türkiye ekonomisi için incelenmiştir. Çalışmada ilk olarak ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizlik oranlarına ait serilerin durağan olup olmadığı araştırılmıştır. Bunun için ADF ve PP birim kök testleri uygulanmıştır. ADF ve PP birim kök test sonuçlarına göre değişkenler seviyelerinde birim kök içerdiği ancak birinci farkları alındıktan sonra durağan hale geldiği tespit edilmiştir. Daha sonra

Johansen eşbütünleşme analizi yapılmış ve sonuca göre en fazla bir eş bütünleşik denklem elde edilmiştir. Seriler arasındaki eş bütünleşme ilişkisinin tespitinden sonra Granger nedensellik testi ile KBGSYİH'nın enflasyonu etkilediği, KBGSYH ile işsizlik arasında iki yönlü nedensellik ilişkisinin olduğu ve işsizlik ile enflasyon arasında da iki yönlü nedensellik ilişkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Analizin son aşamasında FMOLS, CCR ve DOLS yöntemleri ile uzun dönemli katsayıların tahmini üç kısımda hesaplanmıştır. İlk kısımda, enflasyonda %1'lik bir artışın GSYİH üzerinde, FMOLS yöntemine göre %0.36 azalışa neden olurken, DOLS ve CCR yöntemlerine göre %0.31 azalışa yol açmıştır. İşsizlikte %1'lik bir artışın GSYİH üzerinde, FMOLS yöntemine göre %0.73 azalışa, DOLS yöntemine göre %0.73 azalışa ve CCR yöntemine göre de %0.45 azalışa neden olmuştur. İkinci kısımda, işsizlikte %1'lik bir artışın enflasyon üzerinde FMOLS, DOLS ve CCR yöntemlerine göre sırasıyla %1.4, %2.4 ve %1.3 azalışa yol açmıştır. Bu sonuçlar neticesinde işsizlik ve enflasyon arasında negatif ilişkinin olduğu görülmüştür. GSYİH'de %1'lik bir artışın enflasyonda FMOLS yöntemine göre %2, DOLS yöntemine göre %1.96, CCR yöntemine göre %1.81 azalışa yol açmıştır. Uzun dönemli katsayıların tahmin sonuçlarına göre son kısımda ise, GSYH %1'lik artışın; FMOLS yönteminin sonucuna göre %0.13'lük azalışa neden olurken, DOLS ve CCR yöntemlerinin sonuçlarına göre istatiksel olarak anlamlı bir ilişkinin mevcut olmadığına ulaşılmıştır. Sonuç olarak, söz konusu dönem için istihdam yaratmayan büyümenin geçerli olduğu görülmüştür. Enflasyonda %1'lik artışın, işsizlik üzerinde, FMOLS, DOLS ve CCR yöntemlerinin sonuçlarına göre sırasıyla %0.163, %0.161 ve %0.108 azalışa neden olmuştur. Dolayısıyla çalışma sonucu Phillips eğrisinin geçerliliğini ortaya koymaktadır.

Son yıllarda ülkemizde görülen yüksek enflasyon, bireylerin piyasaya olan güveninin azalmasına yol açmıştır. Böylece bireyler, ellerindeki parayı nakit tutmak yerine altın, gümüş gibi kıymetli madenlere, faiz getirisi yüksek olan değerli kâğıtlara ve dayanıklı tüketim mallarına yatırım yapmışlardır. Bütün bunlar ise Türk lirası üzerinde değer kaybının yaşanmasına neden olmuştur. Dolayısıyla yüksek enflasyonun sonuçları ekonomi üzerinde oldukça önemli yere sahip olmuştur. Bunun için öncelikle enflasyona neden olan etmenlerin giderilmesi gerekmektedir. Bu etmenleri, altın, gümüş, bakır, ham petrol,

doğalgaz, benzin gibi emtia fiyatlarındaki artışlar, temel mal ve gıda fiyatlarında yaşanan artışlar, enerji fiyatlarındaki artışlar, küresel finansal belirsizlikler, alkollü içeceklerdeki fiyat artışları gibi durumlar oluşturmaktadır. Bu sorunların çözülmesi için, enflasyon hedeflemesinde hedef fiyatın olması, piyasadaki belirsizliklerin giderilmesi, fiyat istikrarının sağlanması için sıkı para ve maliye politikalarına önem verilmesi, borç yükünün makul düzeyde tutulması, bütçe açıklarının giderilmesi, arz ve talep dengesinin ayarlanması ve son olarak ülkemizdeki nüfusun dengelenmesi gerekmektedir. Bunlara ilave olarak Dünya genelinde huzurun ve barışın sağlanması, ülkelerin ekonomi ilişkilerine olumlu yansıyarak enflasyon oranları üzerinde düşme ile etkisini gösterecektir.

Ekonomik büyüme oranlarında artışların görülmesi aynı zamanda ülke ekonomisinde üretilen mal ve hizmet kapasitesinin de arttığını göstermektedir. Bu durum işsizlik oranlarında düşmenin görülebilmesini sağlamaktadır. Ancak bütün bunlar Türkiye ekonomisinde işsizlik oranlarının düşmesinde yeterli olmamıştır. Zira hızlı nüfus artışının görülmesi ve yüksek enflasyon sonucunda yatırımlardaki yetersizlik istihdam alanlarını daraltarak bu sorunun daha da ilerlemesine neden olmuştur. Bu sorunun giderilmesine yönelik olarak, işgücünde oluşacak maliyet artışlarının önüne geçilmesiyle istihdamdaki artışın sağlanması ve bu aşamada işgücü maliyetlerindeki vergi yükünün hafiflemesi gerekmektedir. Bunlara ilave olarak, bölgelerdeki gelişmişlik düzeyinin sosyal ve demografik özellikleri dikkate alınarak bölgenin istihdamında genişlemenin sağlanması, kırsal kesimde yaşam şartlarının iyileştirilmesi, girişimciliğin teşvik edilmesi, mesleki ve teknik eğitime önem verilmesi, işsizlik oranlarının düşmesine etki eden olumlu politikalar arasında yer almaktadır.

Ekonomik büyümede istikrarı sağlamak için enflasyon ve işsizliğe neden olan sorunlara çözüm getirmek ülkemiz için yeterli olmamaktadır. Bu nedenle büyüme üzerinde uzun dönemde etkili olan faktörlerin de olumlu etkilerini dikkate almak gerekmektedir. Bu bağlamda, az girdi ile çok çıktının gerçekleşmesini sağlayarak üretim artışında önemli rol oynayan teknolojik gelişmeler, ekonomik faaliyetlerin yürütülmesine yönelik; bilginin, sermaye malların ve hizmetlerin üretilmesinde gerekli olan beşeri sermaye, yeni ürün ve hizmet olarak da bilinen inovasyon, istihdam yaratma kapasitesindeki artışta

gerekli olan Ar-Ge faaliyetleri, yabancı sermaye girişlerindeki artışlar, büyüme üzerinde etkili olduğu gibi enflasyon ve işsizlik oranlarında da olumlu sonuçları gösterebilmektedir. Diğer yandan sürdürülebilir bir büyüme için ülkemizin kurumsal yapısına uygun olacak şekilde; sınai üretiminin artırılması, verimli yatırım kararlarının alınması, üretim ve tüketim dengesinin ayarlanması, finansal sistemde iyileşmenin olması, turizm gelirlerinin artırılması ve ithalat ile ihracat oranlarında gerekli dengenin sağlanmasına yönelik politikalar izlenmelidir. Bu çalışma sonucu, Türkiye ekonomisi için; büyüme üzerinde negatif etkiye yön veren enflasyon ve işsizlik oranlarının makul seviyeye getirilmesi, bunlar arasındaki ilişkinin hangi doğrultuda olduğunun bilinmesi gerektiği gerçeğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

Ademola, A. S., & Badiru, A. (2016). The impact of Unemployment and İnflation on Economic Growth in Nigeria (1981-2014). *International Journal of Business and Economic Sciences Applied Research*, 9(1), 47-55.

Adusei, M. (2012). The İnflation-Growth Nexusi Estimating The Threshold Effect For South Africa. *Journal of Money Investment and Banking,* 26(26), 1-7.

Akiş, E. (2020). Türkiye'de Enflasyon ile İşsizlik Arasındaki İlişki (2005 – 2020). *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 0(49), 403-420.

Akkaya, T. (2017). *Türkiye'de İşsizlik Olgusu Bağlamında İş Beğenmeme Nedenleri İstanbul İli Örneği.* Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Ankara.

Akkuş, G. E. (2012). Phillips Eğrisi: Enflasyon- İşsizlik Değiş-Tokuşu Teorik Bir İnceleme. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi*, 62(2), 99-151.

Aksoy, E. A. (2019). *Enflasyon Hedeflemesi Rejimi: Türkiye Örneği.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aksu, L. (2014). İktisat Ekollerinin İktisadi Büyüme Konusundaki Düşünceleri ve Modellerinin Analizi. *Türk Dünyası Araştırmaları,* 106(208), 351-392.

Aktan, C. C. (2010). Monetarizm ve Rasyonel Beklentiler Teorisi. *Ekonomi Bilimler Dergisi,* 2(1), 168-182.

Altınbaş, S. (2019). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Ar-Ge Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi (1996-2014) Örneği.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karaman: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Altunç, Ö. F. (2011). Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye'ye İlişkin Amprik Kanıtlar. *Yönetim ve Ekonomi*, 18(2), 145-157.

Apaydın, F. (2013). *Büyümenin Ekonomi Politiği: Türkiye Örneği.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aral, N., & Aytaç, M. (2018). Türkiye'de İşsizliğin Mekansal Analizi. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi,* 13(49), 1-20.

Arın, T. (1987). Keynesçi Akımlar: Keynesçiliğin Krizi ve İç Tartışmaları. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi,* 45(1-4), 32-70.

Aslandoğan, A. (2005). *Türkiye'de 1980 Sonrası Enflasyonun Nedenleri.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aydın, A. (2016). *AR-GE' ye Dayalı İçsel Büyüme Modelinin Türkiye Örneği.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aydın, N. (2012). *Türkiye'de İşsizlik Olgusu ve Çözümüne İlişkin Politika Etkinliği.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aygün Alıcı, V., & Sandalcılar, A., R. (2021). Türkiye'de Enflasyon İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Fourier ADL Eşbütünleşme Yaklaşımı. *Ekev Akademi Dergisi,* 25(88), 559-578.

Ayvaz Güven, E., & Ayvaz, Y. (2016). Türkiye'de Enflasyon ve İşsizlik Arasındaki İlişki: Zaman Serileri Analizi. *Sosyal Bilimler Dergisi,* 13(1), 242-262.

Bahtiyar, B. (2017). *Sosyal Sermaye Faktörünün Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisinin Karşılaştırmalı Analizi,* Yayımlanmamış Doktora Tezi. Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bayrak, M., & Kanca, O., C. (2013). Türkiye'de Phillis Eğrisi Üzerine Bir Uygulama. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İBBF Dergisi*, 8(3), 97-116.

Bekiroğlu, C. (2010). *Türkiye'de İşsizlik Sorununun Çözümlenmesinde Uygulanan Ekonomi Politikalarının Analizi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Beşballı, S. G. (2013). *Nicel ve Nitel Ölçütleriyle Eğitim-İktisadi Büyüme İlişkisinin Panel Veri Analizi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Biçen, Ö. F. (2017). *Küreselleşme ve Sürecinde Yükselen Piyasa Ekonomilerine Yönelik Kısa Vadeli Yabancı Sermaye Girişleri ve İktisadi Büyüme İlişkisinin Analizi.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Berber, M., & Artan, S. (2004). Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği. *İktisat ve İdari Bilimler Dergisi*, 18(3-4), 2-3.

Bilman, A., S. (2008). *Phillips Eğrisi'nin Politika Önerisi ve Asimetrik Etkiler: Türkiye Örneği.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Birinci, Y. (1989). Enflasyon Para Politikası ve Stratejileri. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi*, 47(1-4), 19-30.

Bölükbaş, M. (2019). Türkiye'de Ekonomik Büyümenin Enflasyon ve İşsizlik İle İlişkisi: Bölgeler Düzeyinde Bir Araştırma. *TESAM Akademi Dergisi,* 6, 185-211.

Buyrukoğlu, S., & Küpeli, E., I. (2021). Vergi Takozu ve İşsizlik Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği. *Politik Ekonomik Kuram,* 5(2), 197-208.

Büyükakın, T. (1995). *Enflasyon Teorileri ve Türkiye'de 1980 Sonrası Enflasyon.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Büyükakın, T. (2008). Phillips Eğrisi: Yarım Yüzyıldır Bitmeyen Tartışma. *İ. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,* 0(39), 133-159.

Cesur, F. (2000). *Para Arzının Fiyat Hareketleri Üzerindeki Etkisi ve Türkiye Uygulaması.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ceylan, İ. M. (2013). *Fiyat İstikrarını Sağlamaya Yönelik Enflasyon Hedeflemesi Politikaları: Türkiye Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ceylan, R., & Fatih, D. (2012). *İktisat İşletme.* Ankara: Murat Yayınları.

Cinel, E. A. (2014). Türkiye'de Ekonomik Büyümenin Belirleyicileri (1980-2011). *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,* 4(8), s.15-26.

Coban, O., & Yussıf, A. (2019). Relatıonshıps Between Economıc Growth, Foreıgn Dırect Investment and Inflatıon: ARDL Models Approach For The Case Of Ghana, *Eurasian Research Journal*, 1(2), 7-23.

Çevik, E. İ., & Sungur, M. (2021). Türkiye'de Ekonomik Büyüme ve İşsizlik Arasındaki İlişkinin Analizi. *Sosyal Güvenlik Dergisi,* 11(2), 308-321.

Çiftçi, E. (2015). *Türkiye' de Enflasyon ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Ampirik Bir Uygulama (1980-2014).* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çiftçi, D., D. (2015). *Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Bir Genişletilmiş Solow Büyüme Modeli Denemesi ve Amprik Uygulama.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demir, Y. (2007). Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyümeye Olan Etkisinin Türkiye Bağlamında Test Edilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF.* 34(34), 152-161.

Demirgil, H. (2010). Okun Yasası'nın Türkiye İçin Geçerliliğine Dair Amprik Bir Çalışma. *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi,* 2(2), 139-151.

Deniz, G., & Koç, S. (2019). Bazı Makro Değişkenler Arasındaki İlişki: Çoklu Doğrusal Regresyon Model Analizi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 101-113.

Deniz, E., & Özcan, E. (2017). *Türkiye'de 2000'li Yıllarda İç Göç- İşsizlik Örüntüleri: Ankara(TR71) Ve Samsun(TR83) Alt Bölgelerinden Aldığı Göçlerin İşsizlik Açısından Değerlendirilmesi.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dereli, D, D. (2018). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları İle Ekonomik Büyüme İlişksi Üzerine Bir Değerlendirme: Türkiye (1995-2017). *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* 19(2), 145-156.

Dikilitaş, S. (2019). *Başlıca Enflasyon Kuramları Bağlamında Türkiye Ekonomisinde Enflasyonist Sürecin İncelenmesi (1980 Sonrası Dönem).* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dinler, Z. (2005). *Mikro Ekonomi*. Bursa: Ekin Yayını.

Doğan, İ. (2012). *Borçlanmanın Büyüme Üzerinde Dinamik Etkilerinin Analizi: Teori ve OECD Panel Deta Çalışması.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Doğan, Z. (2014). Ekonomik Büyüme Süreçlerinin Analizinde Yeni Açılımlar ve Büyümenin Yersel Dinamikleri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 365-380.

Dost, Z. D. (2014). *İşsizlikle Mücadelede İş Arama Yöntemleri ve Türkiye İş Kurumu'nun Değerlendirilmesi.* Ankara: Çalışma Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü. Ankara.

Dritsaki C., & Dritsaki, M. (2013), Phillips Curve İnflation and Unemployment: An Empirical Research For Greece. *International Journal Of Computational Economics And Econometrics*, 3(1-2), 27-42.

Eğilmez, M. & Kumcu, E. (2009). *Ekonomi Politikası Teori ve Türkiye Uygulaması*, Ankara: Remzi Kitabevi.

Eğri, T. (2018). İşsizlik ve Ekonomik Çıktı İlişkisi: Mısır İçin Okun Yasası Analizi. *Journal of Yasar University*, 13(49), 68-78.

England, R. W. (1998). Measurement of Soclal Well- Being: Alternatives to Gross Domestic Product. *Ecological Economics*, 25(1), 89-103.

Ergün, M. E. (2011). *Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Büyüme Üzerindeki Etkisi ve Türkiye Örneği.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ermişoğlu, E. (2011). *Enflasyon Hedeflemesi Rejiminin Türkiye' deki Başarısının Değerlendirilmesi.* Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB Piyasalar Genel Müdürlüğü.

Eser, B. (2012). *Ekonomik Büyüme ve İstihdam İlişkisi: Türkiye Uygulaması.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Fındıkçı, M. S. (2019). *Ekonomik Büyüme ve Sosyal Gelişme Etkileşimi: 1990-2018 Dönemi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Fisunoğlu, M., & Tan, B., K. (2009). Keynes Devrimi ve Keynesyen İktisat, *Ekonomik Yaklaşım,* 20(70), 31-60.

Gabaçlı, N. (2020). Paranın Miktar Teorisi Üzerine Ekonometrik İnceleme: Türkiye Örneği. *İstatistik ve Uygulamalı Bilimler Dergisi,* 1(1), 50-62.

Gedik, A. (2021). Enflasyon ve Faiz Oranı İlişkisi: Fisher Hipotezinin Türkiye İçin Geçerliliği. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi,* 27(27), 615-624.

Gökçe, C. (2007). *Ekonomik Büyüme Sürecinde Enerjinin Değişen Rolü: Türkiye Örneği.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gökçen, B. (2006). *Beşeri Sermayenin İktisadi Gelişmedeki Rolü ve Önemi: Adana İline İlişkin Bir Uygulama.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gözüküçük, M., F. (2020). *Dijital Dönüşüm ve Ekonomik Büyüme.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Güçlüoğlu, Ü. M. (2017). *Türkiye İstihdam Analizi ve Bazı Makroekonomik Değişkenlerin İstihdam Üzerindeki Etkisi.* Ankara: Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü.

Gül, E., Kamacı, A., & Konya, S. (2014), Enflasyon İle İşsizlik Arasındaki Nedensellik İlişkisinin Test Edilmesi: Panel Eşbütünleşme ve Bedensellik Analizi. *Uluslararası Avrasya Ekonomileri Konferansı*, 1(6), 1-6.

Günsoy, G. (2000). Yeni Teoriler Çerçevesinde Beşeri Sermayenin Büyüme Sürecindeki Önemi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 2 (2), 163-182.

Güven, E., T, & Ayvaz, Y., Y. (2016). Türkiye'de Enflasyon Ve İşsizlik Arasındaki İlişki: Zaman Serileri Analizi. *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 242-262.

Güvercin, D. (2007). *Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Ekonomik Büyüme İlişkisi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Huyrut, Ü. (2019). *AR-GE Yatırımların Ekonomik Büyüme Üzerindeki Rolü.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Jaradat, M. A. (2013). Impact of İnflation and Unemployment on Jordanian GDP. *Interdisciplinary Journal Of Contemporary Research in Business,* 4(10), 317-334.

Jeroen C. J. M & Bergh, V. (2009). The GDP Paradox. *Journalof Economis Psychologh.* 30(2), 117-135.

Kabanda, R. (2020). *Inflatıon Dynamıcs and Economıc Growth In Rwanda* (2006Q1-2019Q4). Master's Thesıs, Rwanda: Unıversıty Of Rwanda, In Data Scıence In Econometrıcs In The Afrıcan Centre Of Excellence In Data Scıence.

Kanca. O. C. (2012). Türkiye'de İşsizlik ve İktisadi Büyüme Arasındaki Nedenselliğin Ampirik Bir Analizi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 21 (2), 1-18.

Karabıyık, İ. (2009). Türkiye'de İşsizliği Doğuran Nedenler ve İşsizliğin Yapısı. *Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi,* 1(2), 181-201.

Karabulut, Ş. (2019). Türkiye'de Ekonomik Büyüme ve Enflasyon İlişkisi. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi,* 6(2), 171-184.

Karaca, O. (2003). Türkiye'de Enflasyon - Büyüme İlişkisi: Zaman Serisi Analizi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi,* 4(2), 247-255.

Karadağ Ak, Ö. (2021), Türkiye'deki Ekonomik Büyüme, Enflasyon ve İşsizlik Arasındaki İlişkinin ARDL Sınır Testi Yaklaşımıyla Analizi. *Pearson Journal Of Socıal Scıences & Humanıtıes,* 6(15), 299-312.

Karaçor, Z. (1999). Rasyonel Beklentiler Kuramında Enflasyon. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi,* 1 (3), 143-150.

Kanyılmaz Polat, E. (2015). *Yüksek Öğrenim Mezunlarında İşsizliğin Psikolojik Sorunları ve İş Arama Davranışlarına Etkisi: Çanakkale İli Örneği.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kazancıgil, D. (2019). *Beşeri Sermaye Ekonomik Büyüme İlişkisi; Türkiye Örneği.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kepkep, N. (2001). *Enflasyon Kuramlar Politikalar ve Avusturya Keynesçiliği.* İstanbul: Cem Yayınları.

Kızıl, B. C. (2019). *Yeni Keynesyen Hibrit (Melez) Phıllıps Eğrisi: Türkiye Örneği.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Koç, Y. (2014). Marksist Emek Değer Kuramı ve Emperyalist Dönemde Kapitalist Sömürü. *Bilim ve Ütopya Dergisi,* 2014(239), 1-13.

Koçak, A. (2016). *Eğitim Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkileri: Türkiye ve G8 Ülkeleri Üzerine Bir Uygulama.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kopuk, E. (2020). İşsizlik ve Enflasyonun Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: 1988-2019 Dönemi Türkiye İncelemesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 11-22.

Kumcu, E., & Eğilmez, M. (2005). *Ekonomi Politikası Teori ve Türkiye Uygulaması*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kurnaz, Ö. (2009). *Türkiye'de Enflasyon ve Büyüme İlişkisi 1987-2006 Dönemi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kurt, Ş. (2005). *İşsizliğin Sosyo-Ekonomik Analizi: Sosyal Açıdan Türkiye Örneği.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Künç, S. (2011). *Enflasyon Teorileri.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Chang- Li, C., S. , Liu, Z., J. (2012). Study On The Relationship Among Chinese Unemployment Rate, Economic Growth And İnflation. *Advance in Applied Economics and Finance*,1(1), 1-6.

Lancaster, D. P., & Lale, P. (2015). Okun's Law and Potential Output. Reserve Bank of Australia Research Discussion Paper. 1-39.

Lipsey, R. G.(1960). The Relation between Unemp Loyment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingtom, 1862-1957. *A Further Analysis Economia*, 27(105), 1-31.

Mahiroğulları, B. H. (2009). *İktisadi Büyümeye Etki Eden Faktörlerin Ekonometrik İncelenmesi ve Türkiye Uygulaması(1980-2006).* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Majumder, Ş. C. (2016). Inflation and its impacts on economic growth of Bangladesh. *American Journal of Marketing Research*, 2(1), 17-26.

Mallik, G. Chowdhury, A. (2001), Inflation and Economics Growth: Evidence From Four South Asian Countries. *Asia- Pacific Development Journal*, 8(1), 123-135.

Mercan, N. (2017). *Ekonomik Büyüme ve İşsizlik Arasındaki İlişkinin Okun Yasası Çerçevesinde Türkiye Analizi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Mohseni, M,. & Jouzaryan, F. (2016). Examining the Effects of Inflation and Unemployment on Economic Growth in Iran (1996-2012). *Mehrnoosh Mohseni and Feizolah Jouzaryan / Procedia Economics and Finance*, 36(2016), 381 – 389.

Muscatelli, V. A. & Tirelli, P. (2001). Unemployment and Growth: Some Empirical Evidence From Structural Time Series Models. *Applied Economics*, 33(8), 1083-1088.

Naci, K. (2001). *Enflasyon Kuramlar Politikalar ve Avusturya Keynesçiliği.* İstanbul: Cem Yayınları.

Nikolli, E. (2014). Economic Growth and Unemployment Rate. *Case Of Albania. European Journal Of Social Sciences Education And Research*,1(1), 217-227.

Ojaghlou, M. (2020). Türkiye'de Para Talebi Fonksiyonu ve Faiz Oranının Simetrik Etkisi. *Florya Chronicles of Political Economy*, 6(1), 113-124.

Orji, A., Anthony- Orji O., I. & Okafor J., C. (2015), Inflation and Unemployment Nexus In Nigerıa: Another Test Of The Phıllıp's Curve. *Asian Economic and Financial Rewiew*, 5(5), 766-778.

Öksüzler, S. H. (2019). *Türkiye'de Enflasyon, İşsizlik ve Dış Ticaret İlişkisi:2014-2019.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özcan, B. (2014). Gelişmekte Olan Ekonomilerde Enflasyonun Belirleyenleri-Dinamik Panel Veri Analizi. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(1), 33-53.

Özçelik, Ö., & Uslu, N., (2017). Ekonomik Büyüme, İşsizlik ve Enflasyon Arasındaki İlişkinin Var Modeli İle Analizi: Türkiye Örneği (2007-2014). Ekev Akademi Dergisi, 21(69), 31-52.

Özden, M. (2014). *İktisadi Büyüme ve Kalkınma Olgusunda Dış Ticaretin Yeri ve Önemi: Türkiye Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Tekirdağ: Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Özsağır, A. (2008). Dünden Bugüne Büyümenin Dinamiği. *KMU İİBF Dergisi*, 2008(1), 332-347.

Pekçağlayan, B. (2020). *Zaman- Değişen Okun Katsayısı ve Belirleyenleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Petek, O., & Şanlı A. (2019). Türkiye'de Gayrisafi Yurtiçi Hasıla, Döviz Kurları ve Sanayi Üretim Endeksinin Kapasite Kullanım Oranları Üzerine Etkileri: Zaman Serileri Analizi. *İnternetıonel Revıew Of Economıcs and Management*, 7(1), 49-73.

Phillips, A. (1958). The Relation Between Unemployment and the Rate Of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom, 1861-1957. *Economica,* 25(100), 283-299.

Polat, E. (2019), İşsizlik İle Enflasyon Arasındaki İlişki: Türkiye'deki Düzey-2 Bölgeleri İçin Ampirik Bir Analiz. *Yönetim ve Ekonomi,* 26(3), 783-799.

Sadiku, M., Ibraimi, A., & Sadiku, L. (2015). Econometric Estimation Of The Relationship Between Unemployment Rate and Economic Growth Of FYR Of Macedonia. *Procedia Economics and Finance,* 15(2015), 69-81.

Sahnoun, M. & Abdennadher C. (2019). Causality Between Inflation, Economic Growth and Unemployment in North African Countries. *Economic Alternatives,* 1, 77-92.

Samuelson, P. A., & Solow, R., M. (1960). Problem Of Achieving and Maintaininga Stable Price Level: Analytical Aspects of Anti-Inflation Policy. *American Economic Review,* 50(2), 177-194.

Saraç, M. (2021). *İktisadi Büyüme ve Ekonomik Özgürlükler Arasındaki İlişki: OECD Ülkeleri İçin Ekonometrik Veri Analizi (2000-2021).* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde: Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sasongko, G., & Huruta, A., D. (2019). The Causalıty Between Inflatıon And Unemployment: The Indonesıan Evıdence. *Business: Theory And Practice.* 20(1-10), 1-2.

Saydam, İ. M. (2008). *Türkiye'de Enflasyonu Hızlandırmayan İşsizlik Oranı Ölçümü.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şen, A., Taşar, İ., & Açcı, Y. (2016). Türkiye'de Enflasyonla Büyümeye Yönelik Yeni Kanıtlar. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 6(1), 1-10.

Şen, F. (2007). *Büyüme ve Dış Ticaret İlişkisi: Türkiye Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şentürk, M., & Akbaş, Y., E. (2014). İşsizlik-Enflasyon ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Karşılıklı İlişkinin Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği. *Journal of Yasar University,* 9(34), 5820-5832.

Şiriner, İ., & Doğru, Y. (2005). Türkiye Ekonomisinin Büyüme Dinamikleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Yönetim Bilimleri Dergisi,* 3(2), 163-184.

Taban, S. (2014). *İktisadi Büyüme.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Taeshı H., T., A., A. (2016), *The Impact Of Inflatıon On Economıc Growth: Evıdence Of Malaysıa From The Perıod 1970-2014.* Master's Thesıs, Nıcosıa: Near East Unıversıty Graduate School Of Socıal Scıences.

Takım, A. (2010). Türkiye'de Ekonomik Büyüme ve Enflasyon Arasındaki İlişki: Granger Nedensellik Testi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(27), 1-18.

Tarı R., Abasız, T., & Pehlivanoğlu F.(2012). TEFE(ÜFE)-TÜFE Fiyat Endeksleri Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Frekans Alanı Yaklaşımı. *Akdeniz İktisat ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 24(24),1-15.

Taş, S. (2019). *Türkiye'de Kadın İş Gücünün Görünümü ve Büyümeye Etkisi(2008-2018).* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: KTO Karatay Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tecirli, F. (2022). *İnovasyon, İstihdam ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Teori ve Uygulama.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Telater, E. (2000). İstikrar Programlarında Nominal Çıpa Seçimi ve Uygulama Sonuçları. *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 1(2), 459-488.

Teixeria, A, A, C., & Natercia F. (2004). Human Capital, Innovation Capability and Economic Growth in Portugal, 1960-2001. *Portuguese Economic Journal*, 3(3), 205-225.

Tenzin, U. (2019). The Nexus Among Economic Growth, Inflation and Unemployment in Bhutan. *South Asia Economic Journal*, 20(1), 94–105.

Temurlenk, M. S., Başar, S. (2012). Türkiye İçin Enflasyonu Hızlandırmayan İşsizlik Oranı (NAIRU) Tahmini. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 27(1), 71-83.

Terzi, H. (2004). Türkiye' de Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi (1924-2002). *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(3), 59-75.

Tiryakioğlu, M. (2006). *Araştırma Geliştirme-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Seçilmiş OECD Ülkeleri Üzerine Uygulama*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Torun Atış, N. (2017). *Teknolojik İşsizliğin Kaçınılmazlığı ve Çözümün Bir Parçası Olarak Kamu İstihdam Hizmetleri.* Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü.

Topcu, M. (2010). *İşsizlik ve Enflasyon Arasındaki İlişkilerin Analizi: G8 Ülkeleri Üzerine Uygulama.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Topcu, M. (2017). Enflasyon-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği. *Nevşehir Hacı Bektaşi Veli Üniversitesi SBE Dergisi,* 7(2), 180-191.

Turan, S. A.(2010). *Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkileri: Türkiye Üzerine İncelemeler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası [TCMB]. (2004) Ocak 26, 2022 tarihinde https://www.tcmb.gov.tr adresinden alındı.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası [TCMB]. (2022) Mart 30, 2022 tarihinde https://www.tcmb.gov.tr adresinden alındı.

Türlüoğlu, E., (2019). Türkiye'de Ekonomik Büyüme Dinamikleri: Ekonomik Büyüme ve Dış Ticaret İlişkisi Nedensellik Analizi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tülüce, N., S., H. (2013). *Sosyal Sermaye Faktörünün Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Dinamik Panel Uygulaması.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]. (2022). Mart 29, 2022 tarihinde https://data.tuik.gov.tr adresinden alındı.

Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]. (2022). Aralık 17, 2022 tarihinde https://data.tuik.gov.tr adresinden alındı.

Uçan, O., & Çebe G., N. (2018). 2008 Krizi Öncesi Ve Sonrası Türkiye'de Ekonomik Büyüme, İşsizlik ve Enflasyon İlişkisi. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* 11(3), s. 6-17.

Ulucak, R. (2015). *Ekonomik Büyüme Modellerinde Çevreyi Ekolojik Ayak İzini Alan Esas Alan Bir Uygulama*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uluatam, Ö. (1987). *Makro İktisat.* Ankara: Savaş Yayınları.

Uslu, H. (2018). Türkiye' de Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi (2003-2017): Granger Nedensellik Analizi. *Route Educational and Social Science Journal,* 5(5), 210-229.

Uslu, H. (2020). İstihdam Yaratmayan Ekonomik Büyüme: Türkiye İçin Okun Yasası Çerçevesinde Ekonometrik Bir Analiz. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 7(1), 101-126.

Uslu, N. (2016). *Ekonomik Büyüme, İşsizlik Ve Enflasyon Arasındaki İlişkinin Vektör Otoregresif Model İle Analizi*: *Türkiye Örneği (2007-2014).* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,

Uyar Bozdağlıoğlu, E. Y. (2008). Türkiye'de İşsizliğin Özellikleri ve İşsizlikle Mücadele Politikaları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(20), 45-65.

Uysal, D. & Erdoğan, S. (2003), Enflasyon İle İşsizlik Oranı Arasındaki İlişki ve Türkiye Örneği (1980-2002). *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3(6), 35-47.

Ünsal, E. M. (2004). *Mikro İktisat.* Ankara: İmaj Yayınevi.

Ünsal, E. M. (2007). *Makro İktisada Giriş.* Ankara: İmaj Yayınları.

Ünverdi, B. (2016). *Ar-Ge Harcamalarının Ekonomik Büyümeye Etkisi: Bir Literatür İncelemesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Vinayagathasan, T. (2013). Inflation and Economic Growth: A Dynamic Panel Threshold Analysis for Asian Economies. *Journal of Asian Economics,* 26, 31-41.

Yanbaşlı, E. (2014). *Türkiye'de Genç İşsizliği Sorunu ve İşsizlikle Mücadelede Uygulanan Ekonomi Politikalarının Analizi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yardımcı, P. (2006). İçsel Büyüme Modelleri ve Türkiye Ekonomisinde İçsel Büyümenin Dinamikleri. *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F Dergisi,* 2006(1), 96-114.

Yapraklı, S. (2007). Enflasyon ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye İçin Eşbütünleşme ve Nedensellik Analizi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 10(2), 287-301.

Yazıcı, H. U. (2018). *Türkiye'de İşsizlik ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki(1960-2015).* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bartın: Bartın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldırım, U., & Aksoy, E. (2022), Türkiye'de Ekonomik Büyüme ve İşsizlik İlişkisi (2004-2020). *Başkent Üniversitesi Ticari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 6(1), 15-33.

Yıldırım, K., & Karaman, D., Taşdemir, M. (2016). *Makro Ekonomi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, S. (2006). *Avrupa Birliği'nde İstihdam Politikaları Ve İşsizlik; Euro Alanında Gelişmeler.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldırım, S. (2020). *Türkiye'de İşsizlik ve Enflasyon İlişkisi Teori- Tarihsel Gelişim-Analizi.* Ankara: Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınları.

Yıldız, K. (2014). İşsizlik Türleri, Her Bir İşsizlik Türünün Toplam İşsizlikteki Payı Ve Çeşitleri Demografik Parametrelerle İlişkisi. *Akademik Bakış Dergisi,* 2014(45), 1-26.

Yılmaz, M. (2016). *Enflasyon ve Döviz Kuru Arasındaki İlişki.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yiğitoğlu, A. İ. (2005). 2001 Krizi Sonrası Dönemde Türkiye Ekonomisinin ve Bankacılık Sektörünün Değerlendirilmesi. *Sosyoekonomi* 1(1), s. 115-125.

Yüceol, H. M. (2005). Bir Politika Değişkeni Olarak İşsizliğin Ölçülmesi Sorunu ve Türkiye'de Gerçek İşsizlik Oranı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(12), 118-133.

Yüksel, S., & Oktar, S. (2017). Okun Yasasının Farklı Gelişme Düzeyindeki Ülkelere İlişkin Ekonometrik Analizi. *İktisat ve İdari Bilimler Dergisi*, 39(1), 323-332.

ÖZ GEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : Yıldız Çelik

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Aldığı Sertifikalar : İş Sağlığı Ve Güvenliği Eğitim Sertifikası, Avrupa Birliği Hibe Projeleri Hazırlama Eğitim Sertifikası, SEGEM Teknik Personel Yeterlilik Sertifikası, Certıfıcate of Traınıng Dıctıon, Certıfıcate of Traınıng Effectıve Communıcatıon, Certıfıcate of Traınıng Body Languate.

Uzmanlık Alanı :

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Bankacılık ve Sigortacılık	Süleyman Demirel Üniversitesi	2018
Y. Lisans	İktisat Anabilim Dalı	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	2023

Eserler:

Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitaplarında (p*roceedings*) basılan bildiriler:

B1. Türkiye'de Ekonomik Büyüme, Enflasyon ve İşsizlik Arasındaki İlişki: Nedensellik Analizi